Mietintöjä ja lausuntoja
Betänkanden och utlåtanden

67/2010

Lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä

Lausuntotiivistelmä

oikeusministeriö
justitieministeriet

Mietintöjä ja lausuntoja
Betänkanden och utlåtanden

67/2010

Lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä

Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriö, Helsinki 2010

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

13.9.2010

Julkaisun nimi	Lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä Lausuntotiivistelmä
Tekijä	Korkeakouluharjoittelija Salli Lindstedt Lainsäädäntösihteeri Mirja Salonen

Oikeusministeriön julkaisu	Mietintöjä ja lausuntoja	Sarjanumero	67/2010
OSKARI numero	OM 25/41/2008	HARE numero	OM016:00/2009
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (nid.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (nid.)	978-952-259-054-1	ISBN (PDF)	978-952-259-055-8

Asia- ja avainsanat: lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalirikokset

Tiivistelmä

Oikeusministeriö asetti 7 päivänä huhtikuuta 2009 työryhmän valmistelemaan lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista sekä arvioimaan nykyisten kansallisten toimenpiteiden riittävyyttä lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyssä. Työryhmä luovutti yksimielisen mietintönsä 4.5.2010.

Mietinnössä todetaan, että yleissopimuksen kansallinen voimaansaattaminen ja esityksen valmistelun yhteydessä muuten esiin tulleet seikat edellyttävät lainsäädäntömuutoksia. Voimaansaattaminen edellyttää myös huomion kiinnittämistä käytännön toimintatapoihin. Mietinnössä ehdotetaan muun muassa, että lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittava vähimmäisrangaistus korotettaisiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuoliyhteys kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa katsottaisiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Samalla muitakin tekotapoja lisättäisiin törkeän rikoksen tunnusmerkistöön. Nuoreen kohdistuvan seksuaalipalvelujen ostamisen enimmäisrangaistus korotettaisiin yhdestä vuodesta kahdeksi vuodeksi vankeutta.

Lakiin lisättäisiin rangaistussäännökset lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sekä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta. Lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten tunnusmerkistöjä täsmennettäisiin ja täydennettäisiin.

Seksuaalisen teon määritelmästä poistettaisiin rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Kaikki yleissopimuksen mukaiset rikokset olisivat lapseen kohdistuessaan virallisen syytteen alaisia. Myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja liiketoimintakiellon käyttöalaa laajennettaisiin. Yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta poistettaisiin kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Syyteoikeuden erityistä vanhentumista koskevaa säännöstä täydennettäisiin niin, että nykyistä useammat rikokset vanhentuisivat aikaisintaan uhrin täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

Muun ohessa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja nuorisotoimen palveluksessa oleville henkilöille sekä kaikille terveydenhuollon ammattihenkilöille säädettäisiin oikeus tehdä salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta seksuaalirikosta.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevaa lainsäädäntöä esitetään muutettavaksi monilta osin, muun muassa siten, että myös vapaaehtoistoiminta tulisi lain soveltamisalan piiriin.

Oikeusministeriö pyysi lausunnon 73 viranomaiselta, organisaatiolta, järjestöltä ja asiantuntijalta kirjallisen lausunnon työryhmän mietinnöstä. Lausuntoja saapui 63. Tähän lausuntotiivistelmään on koottu mietinnöstä annetut lausunnot.

Lähes kaikki lausunnon antajat ovat suhtautuneet positiivisesti yleissopimuksen hyväksymiseen. Myös monet yksittäiset lainsäädäntömuutosehdotukset ovat saaneet laajaa kannatusta. Erityisen myönteisesti on suhtauduttu muun muassa ehdotukseen, jonka mukaan tietyt ammattiryhmät voisivat jatkossa tehdä salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoituksen epäilemästään lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä suoraan poliisille. Myös ehdotettu seksuaalisen teon määritelmä on saanut kannatusta. Esimerkiksi lapsipornografiasäännöksiin esitettyjä muutoksia sekä tiettyjä rangaistustasoihin ja rikosten tunnusmerkistöihin esitettyjä muutoksia on puolestaan joiltain osin kritisoitu tai niihin on kaivattu vielä täsmennyksiä. Useat lausunnonantajat ovat myös katsoneet, että ehdotetut muutokset säännöksiin, jotka koskevat lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä, vaatisivat vielä lisävalmistelua.

PRESENTATIONS-
BLAD

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

13.9.2010

Publikationens titel	Skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp Sammandrag av utlåtandena.		
Författare	Högskolepraktikant Salli Lindstedt Lagstiftningssekreterare Mirja Salonen		
Justitieministeriets publikation	Betänkanden och utlåtanden	Serienummer	67/2010
OSKARI nummer	OM 25/41/2008	HARE nummer	OM016:00/2009
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (häft.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (häft.)	978-952-259-054-1	ISBN (PDF)	978-952-259-055-8
Sak- och nyckelord	sexuellt utnyttjande av barn, sexualbrott		

Referat

Den 7 april 2009 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp för att bereda ikraftsättandet av Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp och bedöma om de nuvarande nationella åtgärderna för att förebygga sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn är tillräckliga. Arbetsgruppen överlämnade sitt betänkande, som var enigt, den 4 maj 2010.

I betänkande konstateras det att det nationella ikraftsättandet av konventionen och omständigheter som i övrigt har kommit fram i samband med beredningen av propositionen förutsätter ändringar i lagstiftningen. Ikraftsättandet förutsätter också att man fäster uppmärksamhet vid de praktiska förfarandesätten. I propositionen föreslås det bl.a. att minimistraffet för sexuellt utnyttjande av barn höjs till fängelse i fyra månader. Samlag med ett barn under sexton år ska som utgångspunkt anses som grovt sexuellt utnyttjande av barn. Samtidigt fogas även övriga gärningsformer till rekvisitet för det grova brottet. Maximistraffet för köp av sexuella tjänster av ung person höjs från fängelse i ett år till två års fängelse.

Till lagen fogas straffbestämmelser om lockande av barn i sexuella syften samt beskådande av en sedlighetssårande föreställning med barn. Rekvisiten för straffbestämmelserna om barnpornografi preciseras och kompletteras.

Från definitionen för sexuell handling avlägsnas förutsättningen för straffbarhet enligt vilken gärningsmannen genom gärningen ska uppnå sexuell upphetsning eller tillfredsställelse. Alla brott som omfattas av konventionen ska, när de riktar sig mot barn, höra under allmänt åtal. Också straffansvaret för juridiska personer och användningsområdet för näringsförbud utvidgas. I fråga om brotten enligt konventionen avlägsnas kravet på dubbel straffbarhet. Bestämmelsen om den särskilda preskriptionstiden för åtalsrätten preciseras så att flera brott än för närvarande preskriberas tidigast då offret fyller tjugoåtta år.

Bl.a. för personer som är anställda inom social- och hälsovård, undervisning och ungdomsverksamhet samt alla professionella inom hälso- och sjukvården föreskrivs en rätt att trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till polisen, när de på grund av omständigheter som har kommit till deras kännedom i deras uppgifter har skäl att misstänka ett sexualbrott som har riktat sig mot en person som är yngre än arton år.

Det föreslås att lagstiftningen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn ska ändras på många punkter, bland annat så att också frivilligverksamhet omfattas av lagens tillämpningsområde.

Justitieministeriet bad 73 myndigheter, organisationer och sakkunniga om ett skriftligt yttrande om arbetsgruppens betänkande. Sammanlagt 63 yttranden kom in. Detta sammandrag innehåller de yttranden som gavs om betänkandet.

Så gott som alla remissinstanserna förhåller sig positivt till att konventionen godkänns. Också många av de enskilda förslagen till ändringar i lagstiftningen får stort stöd. Bl.a. är man särskilt positiv till förslaget om att vissa yrkesgrupper i framtiden trots sekretessbestämmelserna ska kunna göra en anmälan direkt till polisen när de misstänker sexuellt utnyttjande av barn. Även den föreslagna definitionen av sexuell handling understöds. I viss mån kritiserar man eller efterlyser preciseringar i t.ex. de ändringar som föreslås i bestämmelserna om barnpornografi och vissa ändringar som föreslås i straffnivåerna och brottsrekvisiten. Flera av remissinstanserna anser också att de föreslagna ändringarna i bestämmelserna om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn kräver ytterligare beredning.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 11

2 YLEISTÄ LAUSUNTOPALAUTTEESTA 13

3 YKSITYISKOHTAINEN LAUSUNTOPALAUTE 21
3.1 Rikoslaki 21
3.1.1 Kaksoisrangaistavuuden vaatimus (RL 1:11) 21
3.1.2 Syyteoikeuden vanhentuminen (RL 8:1) 21
3.1.3 Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen (RL 8:6) 22
3.1.4 Lapsipornografiaan liittyvät rikokset: sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18) sekä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (RL 17:19) 22
3.1.5 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6) 29
3.1.6 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7) 34
3.1.7 Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (RL 20:8a) 39
3.1.8 Lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8b) 39
3.1.9 Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (RL 20:8c) 42
3.1.10 Seksuaalisen teon määritelmä (RL 20:10.2) 43
3.1.11 Syyteoikeus (RL 20:11) 45
3.1.12 Toimenpiteistä luopuminen (RL 20:12) 45
3.1.13 Oikeushenkilön rangaistusvastuu (RL 20:13) 46
3.2 Oikeus ilmoituksen tekemiseen poliisille salassapitovelvollisuuden estämättä (Lasten-suojeluL 25 d §, esitutkintaL 2 §, L sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 18 §) 46
3.3 Liiketoimintakieltolaki 50
3.3.1 Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset, liiketoimintakiellon sisältö ja väli- aikainen liiketoimintakielto (LiiketoimintakieltoL 3, 4 ja 11 §) 50
3.4 Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen 52
3.4.1 Soveltamisala, työnantajan tai oikeushenkilön velvollisuus pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi ja rangaistussäännökset (L lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 2, 3 ja 10 §) 52
3.4.2 RikosrekisteriL 2 § 60
3.4.3 Muut kannanotot 61
3.5 Ennaltaehkäisevät toimenpiteet (II luku, artiklat 4–9) 63
3.6 Erityisviranomaiset ja koordinoivat toimielimet (III luku, artikla 10) 66
3.6.1 Lastentalo-toimintamalli 67
3.7 Suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen (IV luku, artiklat 11–14) 68
3.8 Interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet (V luku, artiklat 15–17) 69
3.9 Tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus (VII luku, artiklat 30–36) 71
3.10 Tietojen tallentaminen ja säilyttäminen (VIII luku, artikla 37) 73
3.11 Taloudelliset- ja henkilöstövaikutukset 73
3.12 Mitä muuta tuotiin esille 77

LIITE 82

1 Johdanto

Oikeusministeriö asetti 7 päivänä huhtikuuta 2009 työryhmän valmistelemaan lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista sekä arvioimaan nykyisten kansallisten toimenpiteiden riittävyyttä lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyssä.

Työryhmän tehtävänä oli arvioida yleissopimuksen edellyttämät lainsäädännön muutostarpeet ja se, kuinka sopimuksen velvoitteet muuten vastaavat Suomessa omaksuttuja menettelytapoja. Arviointi oli ulotettava myös rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa säädettyyn seksuaalisen teon määritelmään. Lisäksi työryhmän tuli arvioida lainsäädäntöä, joka koskee lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustojen selvittämistä. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustason tehokkuus ja oikeasuhtaisuus olivat myös työryhmän arvioitavana. Erityistä huomiota tuli kiinnittää ehdollisen vankeusrangaistuksen yleisyyteen rikoksista tuomittavana rangaistuksena. Työryhmän tuli valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Mietintö oli laadittava hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva oikeusministeriöstä sekä jäseniksi lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula, ylitarkastaja Keijo Suuripää sisäasiainministeriöstä, hallitussihteeri Heidi Manns-Haatanen sosiaali- ja terveysministeriöstä, lainsäädäntösihteeri Satu Kaskinen ulkoasiainministeriöstä, kihlakunnansyyttäjä Kari Ranta Pohjanmaan syyttäjänvirastosta, käräjätuomari Juha Fredriksson Helsingin käräjäoikeudesta ja asianajaja Kirsi Tarvainen Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmän toimikauden aikana jäseneksi vaihdettiin Aulan tilalle lakimies Jaana Tervo lapsiasiavaltuutetun toimistosta ja Kaskisen tilalle lähetystöneuvos Jaakko Halttunen ulkoasiainministeriöstä. Työryhmän sihteerinä toimi lainsäädäntösihteeri Mirja Salonen oikeusministeriöstä.

Työryhmälle ovat pyynnöstä toimittaneet kirjallisen lausunnon Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa Lapset ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Lasten perusoikeudet ry, oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto, Kuluttajavirasto, Kriminaalihuollon tukisäätiö, opetusministeriö, Suomen matkatoimistoalan liitto ry, sosiaali- ja terveysministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö sekä Sexpo-säätiö.

Työryhmän kokouksissa on asiantuntijoina kuultu rikosylikomisario Lars Henriksson keskusrikospoliisista, rikoskomisario Jonna Turunen Helsingin poliisilaitokselta, toimialajohtaja Tauno Aalto Oikeusrekisterikeskuksesta, vanhempi hallitussihteeri Päivi Kantanen työ- ja elinkeinoministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Anna-Riitta Wallin oikeusministeriöstä, kehittämispäällikkö Maarit Suomela Kriminaalihuollon tukisäätiöstä, neuvotteleva virkamies Mirka Järnefelt liikenne- ja viestintäministeriöstä, koulutus- ja viestintäkoordinaattori Elina Ranta Suomen matkatoimistoalan liitto ry:stä, lakimies Katri Väänänen Kuluttajavirastosta ja vanhempi hallitussihteeri Joni Hiitola opetusministeriöstä.

Työryhmän toimikausi oli 15.4.2009─31.3.2010. Työryhmä kokoontui 17 kertaa. Työryhmän mietintö luovutettiin 4 päivänä toukokuuta 2010 (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2010). Työryhmän esitys on yksimielinen.

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Yleissopimuksen kansallinen voimaansaattaminen ja esityksen valmistelun yhteydessä muuten esiin tulleet seikat edellyttävät lainsäädäntömuutoksia. Voimaansaattaminen edellyttää myös huomion kiinnittämistä käytännön toimintatapoihin.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittava vähimmäisrangaistus korotettaisiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuoliyhteys kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa katsottaisiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Samalla muitakin tekotapoja lisättäisiin törkeän rikoksen tunnusmerkistöön. Nuoreen kohdistuvan seksuaalipalvelujen ostamisen enimmäisrangaistus korotettaisiin yhdestä vuodesta kahdeksi vuodeksi vankeutta.

Lakiin lisättäisiin rangaistussäännökset lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sekä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta. Lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten tunnusmerkistöjä täsmennettäisiin ja täydennettäisiin.

Seksuaalisen teon määritelmästä poistettaisiin rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Kaikki yleissopimuksen mukaiset rikokset olisivat lapseen kohdistuessaan virallisen syytteen alaisia. Asianomistajan vakaalla tahdolla ei myöskään olisi merkitystä syyteoikeuden käyttämisen kannalta. Myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta laajennettaisiin. Yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta poistettaisiin kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Syyteoikeuden erityistä vanhentumista koskevaa säännöstä täydennettäisiin niin, että nykyistä useammat rikokset vanhentuisivat aikaisintaan uhrin täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

Liiketoimintakieltoa koskevia säännöksiä muutettaisiin siten, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä henkilö, joka on liiketoiminnassa syyllistynyt lapsipornografiarikokseen taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen paritus- tai ihmiskaupparikokseen. Muun ohessa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja nuorisotoimen palveluksessa oleville henkilöille sekä kaikille terveydenhuollon ammattihenkilöille säädettäisiin oikeus tehdä salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta seksuaalirikosta.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevaa lainsäädäntöä muutettaisiin muun muassa siten, että myös vapaaehtoistoiminta tulisi lain soveltamisalan piiriin. Lisäksi selvittäminen ei koskisi tehtäviä, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään 30 päivää. Selvittämisessä käytettävään rikosrekisteriotteeseen kuten rikosrekisteriin muutenkin merkittäisiin myös kysymyksessä olevista rikoksista tuomitut sakkorangaistukset.

Oikeusministeriö pyysi 10 päivänä toukokuuta 2010 päivätyllä lausuntopyynnöllä 66 viranomaiselta, organisaatiolta, järjestöltä ja asiantuntijalta kirjallisen lausunnon työryhmän mietinnöstä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa mietinnöstä lausunto. Tämän lisäksi oikeusministeriö pyysi 25 päivänä toukokuuta 2010 päivätyllä lausuntopyynnöllä seitsemältä organisaatiolta ja järjestöltä kirjallisen lausunnon, jossa pyydettiin erityisesti kiinnittämään huomiota lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittämiseen. Lausuntoaika päättyi molempien lausuntopyyntöjen osalta 30 päivänä kesäkuuta 2010. Lausuntoja saapui 63. Lausunnon toimittaneet tahot ilmenevät lausuntotiivistelmän liitteestä.

2 Yleistä lausuntopalautteesta

Lähes kaikki lausunnon antajat ovat suhtautuneet positiivisesti yleissopimuksen hyväksymiseen. Myös monet yksittäiset lainsäädäntömuutosehdotukset ovat saaneet laajaa kannatusta. Erityisen myönteisesti on suhtauduttu muun muassa ehdotukseen, jonka mukaan tietyt ammattiryhmät voisivat jatkossa tehdä salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoituksen epäilemästään lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä suoraan poliisille. Myös ehdotettu seksuaalisen teon määritelmä on saanut kannatusta. Kuitenkin esimerkiksi lapsipornografiasäännöksiin esitettyjä muutoksia sekä tiettyjä rangaistustasoihin ja rikosten tunnusmerkistöihin esitettyjä muutoksia on joiltain osin kritisoitu tai niihin on kaivattu vielä täsmennyksiä. Useat lausunnonantajat ovat myös katsoneet, että ehdotetut muutokset säännöksiin, jotka koskevat lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä, vaatisivat vielä lisävalmistelua.

Liikenne- ja viestintäministeriö kannattaa Suomen sitoutumista kyseiseen yleissopimukseen ja haluaa esittää vahvan tukensa lasten oikeuksien puolesta sekä lasten oikeuksiin liittyvän tarkastelun ulottamisesta syvälle lainsäädäntöömme ja toimintatapoihimme. Ministeriö ilmoittaa tukevansa kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla puututaan lapsipornografian tarjoamiseen sekä saatavilla pitämiseen ja joilla voidaan ehkäistä lapsipornografian leviämistä ja saada kaikki vaiheet lapsipornografian tuottamisesta sen hallussapitoon asti kattavasti kriminalisoiduiksi. Lisäksi ministeriö toteaa, että lasten ja nuorten seksuaalista hyväksikäyttöä on vastustettava kaikilla rintamilla.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto (KPO) toteaa, että mietintö keskittyy tarkastelemaan lähinnä lainsäädäntötarpeita, joita sopimuksen voimaansaattaminen edellyttää tai herättää pohtimaan. Sen sijaan mietinnössä ei esitetä kovin perusteellista arviota siitä, ovatko kansalliset toimet kokonaisuutena riittäviä lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyssä. Kokonaisvaltainen ennaltaehkäisyn tilan ja tarpeiden tarkastelu mietinnöstä puuttuu. Sinänsä tämä on ymmärrettävää huomioiden sen perusteellisen työn, jonka työryhmä on tehnyt niissä kysymyksissä, joihin se on keskittynyt. KPO keskittyy lausunnossaan eräisiin sellaisiin ehdotettuihin rangaistussäännösten muutoksiin, joihin yleissopimus ei velvoita.

KPO pitää lapseen kohdistuvia seksuaalirikoksia erityisen moitittavina ja paheksuttavina. Tuomittujen rangaistusten tulee vastata tätä moitittavuutta ja paheksuttavuutta. Rangaistukset ovat kuitenkin vain yksi keino puuttua lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Uhrin näkökulmasta painopisteen tulisi olla ennaltaehkäisevissä toimenpiteissä,

lapsen suojelemisessa, uhrin auttamisessa ja tukitoimissa. Vaikka työryhmän mietinnössä on laajasti kuvattu näitä toimia, esittää KPO vielä joitakin ennaltaehkäiseviä ajatuksia, jotka voisivat olla jatkopohdinnan arvoisia.

Sisäasiainministeriö toteaa, että sen edustaja on osallistunut esityksen valmisteluun, jonka yhteydessä on otettu huomioon ministeriön esittämät kannanotot. Sisäasiainministeriö pitää esitystä erittäin perusteltuna ja siinä esitettyjä lainsäädännöllisiä muutoksia hyvin kannatettavina.

Ulkoasiainministeriö toteaa olleensa edustettuna mietinnön laatineessa työryhmässä. Tätä kautta ulkoasiainministeriön puolesta on esitetty näkemyksiä mietinnön laatimisvaiheessa eikä ulkoministeriö sen vuoksi katso tarpeelliseksi erityisten lisähuomioiden esittämistä. Ulkoasiainministeriö pitää yleissopimuksen mahdollisimman nopeaa ratifiointia tärkeänä.

Työ- ja elinkeinoministeriö rajoittuu lausunnossaan tarkastelemaan lähinnä ehdotuksia, jotka koskevat lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muutosehdotuksia. Ministeriö katsoo, että ehdotuksen valmistelu edellyttää jatkoselvitystä. Sääntelyn mahdolliset yhteiskunnalliset, taloudelliset, henkilötietotietojen käsittelyyn ja yksityisyyden suojaan liittyvät vaikutukset olisi hyvä arvioida tarkemmin.

Valtiovarainministeriöllä ei ole huomautettavaa esityksen aineellisesta sisällöstä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (EAOA) pitää lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta tärkeänä, että Suomi saattaa voimaan Euroopan neuvoston mietinnössä mainitun yleissopimuksen. EAOA:lla ei ole huomautettavaa mietinnössä esitettyyn tätä koskevaan ratkaisuun yleisesti, vaan pitää sitä kannatettavana ja kiirehtii sen voimaan saattamista.

Valtioneuvoston oikeuskansleri toteaa, ettei ehdotus näyttäisi olevan ristiriidassa perusoikeussäännösten tai Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Myös oikeusturvanäkökohdat on otettu huomioon.

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää työryhmän keskeisiä ehdotuksia perusteltuina ja suotavina.

Poliisihallitus toteaa työryhmän vastanneen hyvin sille annettuun toimeksiantoon ja esityksen tavoitteisiin arvioimalla kansallisen lainsäädännön riittävyyttä sekä laatimalla kannatettavat ja tarpeelliset lakiehdotukset vastaamaan voimaansaatettavan Euroopan neuvoston yleissopimuksen muutostarpeita lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyssä.

Kirkkohallitus pitää ehdotettuja lainmuutoksia pääosin asianmukaisina ja perusteltuina, ja toteaa, että ne vastuuttavat suurelta osin kirkon eri työaloja. Lisäksi kirkkohallitus toteaa, että Suomen evankelis-luterilainen kirkko on työskennellyt pedofiliaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan yhteistyössä muiden Pohjoismaiden kirkkojen kanssa. Kirkko on laatinut selkeät toimintaohjeet lasten ja nuorten suojelemiseksi ohjeistuksin

ja koulutuksella sekä ollut mukana työryhmätyöskentelyssä, joka laati lakiehdotuksen lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto kannattaa työryhmän esittämiä lainsäädäntömuutoksia, koska ne parantavat lapsen suojelemisen edellytyksiä seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan ja kiirehtii mietinnön mukaisen hallituksen esityksen antamista eduskunnalle. Lapsiasiavaltuutetulla on ollut mahdollisuus osallistua työryhmän työskentelyyn. Lapsiasiavaltuutettu on aikaisemmissa lausunnoissaan ja kannanotoissaan esittänyt tehtäväksi useita nyt ehdotetuista lainmuutoksista. Esitetyt lainmuutokset parantaisivat toteutuessaan lapsen suojelemisen edellytyksiä ja edistäisivät lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemisessä ja selvittämisessä on alueita, joissa tarvitaan käytännön toimintatapojen kehittämistä sekä vahvempaa ja johdonmukaisempaa yhteistyötä eri toimijoiden välille. Työryhmän mietinnön julkaisemisen jälkeen on ilmestynyt tutkimus, jonka mukaan maan eri osissa on suurta vaihtelua lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkimusten kestossa ja sen selvittämisen tavoissa.

Oikeusrekisterikeskus toteaa ehdotusten sisältävän muutoksia Oikeusrekisterikeskuksen toimintaa keskeisesti sääntéleviin rikosrekisterilakiin, liiketoimintakieltolakiin sekä lakiin lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä. Ehdotetut säännökset merkitsisivät muutoksia Oikeusrekisterikeskuksen toimintaan sekä huomattavaa lisäystarvetta sekä henkilöresursseihin että tietojärjestelmien kehittämiseen.

Kuluttajavirasto toteaa olleensa jo kuultavana asiassa ja antaneensa oikeusministeriölle aiemman lausunnon yleissopimuksen 8 artiklan 2 kappaleesta. Lausunnossa esitetty on otettu huomioon työryhmämietinnön yksityiskohtaisissa perusteluissa kyseistä artiklaa käsittelevässä kohdassa. Kuluttajavirastolla ei ole enempää lausuttavaa asiassa.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira toteaa työryhmämietinnössä lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyä käsitellyn monipuolisesti. Mietinnössä ehdotetut toimenpiteet alkaen rikosten estämisestä ja rikostutkinnasta jatkuen käytännön toimintatapoihin tehostavat eri alojen asiantutkimuksen hyödyntämistä epäilyjen selvittämisessä ja parantavat lasten suojelemista seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kannattaa esitetyn sopimuksen voimaansaattamista Suomessa. Samalla pidetään erityisen tärkeänä, että lapsiin kohdistuvaa seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ennaltaehkäisyä ja viranomaisyhteistyötä sekä uhrin suojelua ja avustamista edistetään sopimuksessa esitetyin tavoin.

Keskusrikospoliisi pitää mietinnössä ehdotettuja täsmennyksiä kokonaisuutena perusteltuina. Työryhmän mietinnössä esiin tuodut näkökohdat lapsiin kohdistuvien rikosten rangaistusten ankaroittamisesta ja tunnusmerkistöjen tarkentamisista ovat perusteltuja. Mietinnössä on myös asianmukaisella tavalla huomioitu säännösten soveltamiseen liittyvät käytännön näkökulmat. Lisäksi on huomioitava mietinnössä käsitellyn asiakokonaisuuden liittyvän usean eri viranomaisen toimintaan. Tavoitellut tosiasialliset muutok-

set saavutetaan vain huomioimalla lainsäädäntömuutostarpeet kattavasti sekä ohjaamalla riittävällä tarkkuudella käytännön toimintatapoja muutosten jälkeen.

Rovaniemen hovioikeuden mielestä lasten suojeleminen heihin kohdistuvilta seksualirikoksilta on erittäin tärkeää. Hovioikeus pitää yleissopimuksen kansallisesta voimaansaattamisesta johtuvia työryhmän ehdottamia lainsäädäntömuutoksia tarpeellisina ja kannatettavina. Myös muihin työryhmän selvittämiin kysymyksiin liittyvät muutosehdotukset ovat kannatettavia. Lasten hyväksikäyttörikoksista tuomittavien rangaistusten taso ei tällä hetkellä vastaa kaikilta osin teon paheksuttavuutta ja vahingollisuutta. Seksuaalisen teon tämänhetkinen määritelmä on joissakin tapauksissa ollut ongelmallinen juuri siinä suhteessa, että teolla edellytetään tavoiteltavan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Myös lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittämiseen liittyvät ehdotukset ovat oikeansuuntaisia.

Turun hovioikeuden mielestä työryhmän mietinnössä on laajasti ja perusteellisesti käsitelty yleissopimuksen edellyttämiä muutoksia Suomen lainsäädäntöön ja Suomessa omaksuttujen menettelytapojen kehittämistarpeita. Hovioikeus kannattaa ehdotusta Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä eduskunnassa ja työryhmän esittämiä ehdotuksia lakimuutoksista. Hovioikeus pitää tärkeänä työryhmän mietinnössä esiin tuotujen nykyisessä käytännössä olevien puutteiden poistamista ja toimintatapojen kehittämistä.

Helsingin käräjäoikeus pitää kannatettavana työryhmän ehdotuksia lainsäädäntömuutoksista. Yleissopimuksen voimaansaattaminen ehdotettuine lainsäädäntömuutoksineen tähtäävät tavoitteeseen suojella lasta seksuaalista riistoa ja hyväksikäyttöä vastaan.

Pohjois-Savon käräjäoikeus hyväksyy työryhmän johtopäätökset eikä sillä siten ole huomautettavaa mietinnön johdosta.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus pitää työryhmämietinnössä esitettyjä muutoksia rikoslakiin sinänsä kannatettavina, mutta esittää niistä joitakin asianomaisissa yhteyksissä käsiteltäviä huomautuksia.

Helsingin syyttäjänvirasto pitää työryhmän esittämiä uudistuksia laaja-alaisina ja tarpeellisina.

Itä-Suomen syyttäjänvirasto pitää työryhmän keskeisiä ehdotuksia perusteltuina ja suotavina.

Keski-Suomen syyttäjänvirastolla ei ole huomauttamista työryhmän ehdotukseen, jonka mukaan eduskunnan tulisi hyväksyä Euroopan neuvoston yleissopimus sekä tehdä sen edellyttämät lainsäädäntömuutokset. Ehdotettujen lainsäädäntömuutosten osalta syyttäjänvirasto pitää niitä tarpeellisina ja oikeansuuntaisina. Yleissopimuksen edellyttämien muutosten lisäksi on luontevaa päivittää pykälät muun muassa tietotekniikan kehityksen edellyttämällä tavalla sekä muuttaa pykälien sisältöä lainsoveltamisessa havaittujen muutostarpeiden osalta. Kaikki ehdotukset ovat lainsoveltajan näkökulmasta kannatettavia.

Pirkanmaan syyttäjänvirasto pitää työryhmän esitystä perusteltuna ja kannatettavana.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos katsoo, että mietinnössä ilmenevät lakiehdotukset antavat viranomaisille nykyistä paremmat mahdollisuudet lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Ne myös antavat poliisille entistä paremmat keinot esitutkintaan lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön tapauksissa.

Kanta-Hämeen poliisilaitos toteaa, että mietinnössä on kattavasti ja riittävän yksityiskohtaisesti käsitelty keskeisiä lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja lapsipornografiaan liittyviä säädöksiä ja toimintatapaohjeita. Mietintö jo itsessään pystyy ohjaamaan eri viranomaisten toimintaa yhdenmukaiseksi ja tasalaatuiseksi koko valtakunnassa.

Pohjois-Karjalan poliisilaitoksella ei ole mitään kielteistä huomauttamista työryhmämietinnön yleisperustelujen, yksityiskohtaisten perustelujen eikä lakiehdotuksen osalta.

Riihimäen vankila (Stop-kuntoutuksen työryhmä) toteaa työryhmämietinnön olevan perusteellinen ja asiantuntemuksella tehty. Siinä on kuvattu nykyinen kuntoutuskäytäntö vankeusrangaistusta suljetuissa vankiloissa suorittavien seksuaalirikollisten kuntoutuksesta. Tämä käytäntö on mietinnössä hyvin ymmärretty ja kuvattu.

Suomen Kuntaliitto ry toteaa, että työryhmän esitykset tulevat parantamaan lasten asemaa ja oikeuksia ja korostavat lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön tuomittavuutta.

Julkiset oikeusavustajat ry pitää erittäin tärkeänä, että Suomi saattaa voimaan Euroopan neuvoston yleissopimuksen ja tekee nopealla aikataululla tarvittavat lainsäädäntömuutokset kansalliseen lainsäädäntöön. Kokonaisuutena esitetyt muutokset ovat kannatettavia ja erityisesti RL 20 lukuun tehtäväksi esitettyjä muutoksia voidaan pitää onnistuneina.

Julkiset oikeusavustajat ry huomauttaa kuitenkin tehtävien muutosten ja erityisesti niiden voimaansaattamisen edellyttämän aikataulutuksen aiheuttavan jossain määrin ongelmia, koska kaikki tahot, jotka tulevat soveltamaan muuttuneita säännöksiä, on koulutettava huolellisesti ennen niiden voimaantuloa. On huolehdittava siitä, että tahot, joiden ilmoittamisoikeus laajenee, ovat tästä tietoisia ja osaavat huomioida tilanteet myös käytännössä.

Suomen Asianajajaliitto suhtautuu pääosin myönteisesti työryhmän laatimaan ehdotukseen ja katsoo, että eduskunnan on syytä hyväksyä yleissopimus.

Suomen tuomariliitto ry kannattaa mietinnössä esitettyjä tavoitteita ja hyväksyy ne keinot, joilla näihin tavoitteisiin pyritään. Tuomariliitolla ei tästä syystä ole lausuttavaa mietinnön johdosta.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry pitää työryhmämietintöön sisältyviä ehdotuksia erittäin tarpeellisina ja oikeansuuntaisina. Ehdotetut muutokset ottavat nykyistä lainsäädän-

töä paremmin huomioon teknisen kehityksen, kuten Internetin kautta tapahtuvan rikollisuuden.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry:n näkemyksen mukaan esityksessä on lukuisia hyviä parannuksia lainsäädäntöön, kuten lääkärille annettu mahdollisuus tehdä ilmoitus suoraan poliisille.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen lausunnossa tarkastellaan mietintöä erityisesti rikoslakiin esitettävien muutosten, rangaistusten ja esityksen vaikutusten osalta. Sen sijaan tutkimuslaitos ei ole arvioinut yksityiskohtaisesti yleissopimuksen suhdetta Suomen lainsäädäntöön taikka rikostaustan selvittämiseen eikä interventioihin liittyviä kysymyksiä.

Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry sekä *Nuori Suomi ry* pitävät erittäin tärkeänä lasten suojelemista seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä. Yhtenä keinona vaikuttaa potentiaalisiin rikoksentekijöihin yleisestävästi ja rikokseen syyllistyneisiin erityisestävästi on lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusasteikon koventaminen. Mietinnön ehdotukset ovat tältä osin oikeansuuntaisia. Lisäksi tekojen tunnusmerkistöjen täsmentäminen vastaamaan paremmin yleistä oikeuskäsitystä sekä tietyissä tehtävissä toimivien oikeus ilmoittaa poliisille epäilyt seksuaalirikokset salassapitovelvollisuuden estämättä ovat lausunnonantajien mielestä kannatettavia ehdotuksia lasten oikeuksien turvaamiseksi.

Lastensuojelun Keskusliitto on jo aikaisemmassa lausunnossaan todennut, että se kannattaa esitetyn sopimuksen voimaansaattamista Suomessa. Keskusliitto toteaa olevansa tyytyväinen siihen, että Keskusliiton aiemmassa lausunnossa mainittujen ehdotusten mukaisia toimenpiteitä on otettu mietintöön mukaan. Keskusliitto haluaa kuitenkin kiinnittää vielä huomiota muutamiin jo aiemmin esittämiinsä näkökulmiin, joita esityksestä ei löydy.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) pitää tärkeänä, että Suomi mahdollisimman nopeasti saattaa voimaan Euroopan neuvoston yleissopimuksen, ja viittaa jo aiemmin antamaansa lausuntoon yleissopimuksen voimaansaattamisesta. MLL kannattaa työryhmän ehdottamia lainsäädäntömuutoksia, sillä ne auttavat ehkäisemään lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. MLL muistuttaa, että yleissopimuksen täytäntöönpano edellyttää myös muita kuin lainsäädäntötoimia, kuten voimavarojen osoittamista lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisemiseen ja torjuntaan sekä uhrien auttamiseen.

Pelastakaa Lapset ry kannattaa kansallisen lainsäädännön uudistamista työryhmän esityksen mukaisesti ja yleissopimuksen saattamista kansalliseen lainsäädäntöön täysimääräisesti. Lainsäädäntöön liittyvien tarkistusten lisäksi on oleellista kehittää monialaisesti käytännön toimintatapoja.

Lasten perusoikeudet ry toteaa, että mietinnössä on useita tärkeitä lasten oikeusturvaa merkittävästi parantavia ehdotuksia. Lasten perusoikeudet ry on antanut aihepiiriä koskevan ensimmäisen lausuntonsa syyskuussa 2009.

Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) toteaa yleissopimuksen kattavan erittäin monipuolisesti toimenpiteitä, joilla lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa voidaan ehkäistä. Positiivista on, että sopimuksessa huomioidaan myös rikoksiin syyllistyneiden hoidon kehittäminen ja interventiot syyllistymisvaarassa oleville, eikä pelkästään edellytetä rangaistusten koventamista.

Krits:n mukaan työryhmä on käsitellyt perusteellisesti lainsäädäntömuutoksia koskevat osiot ja niiden vaikutukset. Sen sijaan työryhmän tekemässä arvioinnissa nykyisten kansallisten toimenpiteiden riittävyydestä lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyssä lähtökohtana on monin paikoin ollut minimitason kehittämistoimet tai perusteluiden esittäminen sille, että nykyinen varsin vaatimaton käytäntö riittää.

Kun työryhmän esitykset merkitsevät seksuaalirikoksiin syyllistyneiden rangaistusten koventamista ja vankilaan tuomittujen määrän voimakasta kasvua sekä voimavarojen osoittamista repressiivisiin toimiin, olisi kohtuullista, että vähintään saman verran yhteiskunta panostaisi ehkäiseviin ja korjaaviin toimiin. Säätiö haluaa painottaa työryhmän tavoin, että rangaistusten merkitystä rikosten torjunnassa ei ole syytä ylikorostaa. Ehkäisevillä toimilla yhteiskunnan eri sektoreilla, hoidolla ja kuntoutuksella tulee olla merkittävä rooli toiminnan tehostamisessa.

Suomen matkatoimistoalan liitto ry toteaa matkailualaa koskevien tietojen olevan oikeita työryhmämietinnössä.

Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n (Allianssi) mielestä lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä on erittäin tärkeää, ja edellyttää perusteellisia selvityksiä sekä kokonaisvaltaisia ratkaisuja. On tärkeää, että osana ratkaisuja asiasta käydään avointa keskustelua, jonka tuloksena lasten suojeluun kohdistetaan riittävät resurssit. Allianssin mielestä työryhmämuistiossa esitetyt toimenpiteet ovat suurimmilta osin kannatettavia.

Suomen Lastenpsykiatriyhdistys ry (Lastenpsykiatriyhdistys) toteaa aihepiiriin olevan tärkeä ja mietinnön esitysten pääpiirteissään erinomaisia. Rikosten määrän merkittävä kasvaminen on erittäin hälyttävä asia. Kansainvälisen yhteistoiminnan tarve rikosten estämisessä ja torjunnassa on tärkeää. Lapset tarvitsevat lain ja aikuisten suojaa kaiken riskikäyttäytymisen suhteen, jotta terve kasvu ja kehitys eivät vaarantuisi.

Korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö Akava ry katsoo, että esityksen tavoitteet edistävät lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisyä sekä viranomaisyhteistyötä näiden rikosten ehkäisemisessä ja torjunnassa ovat hyviä ja kannatettavia. Akava ry on arvioinut esitystä siltä osin kuin sillä on vaikutuksia lasten kanssa työskentelevien rikostaustojen selvittämistä koskevaan lainsäädäntöön. Kyseiset Akava ry:n kannanotot esitetään asianomaisissa kohdissa, ja muilta osin Akava ry viittaa jäsenjärjestöjensä Kirkon nuorisotyöntekijät ry:n sekä Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n lausuntoihin.

Kirkon nuorisotyöntekijät KNT ry (lausunto Akava ry:n liitteenä) pitää merkittävänä edistysaskeleena esitettyjä lainmuutoksia lasten suojelemiseksi seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä. KNT katsoo, että esitetyt lainmuutokset ovat oikeita toimenpiteitä lap-

suuden ja nuoruuden suojelemiseksi. Esitetyt lainmuutokset lisäävät rikosten paheksuttavuutta, mikä tulee esille vähimmäisrangaistuksien koventumisena sekä siinä, että lakiin kirjattaisiin rangaistavaksi teoksi lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (lausunto Akava ry:n liitteenä) kannattaa työryhmän esitystä yleisesti ottaen. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö sisältää monimuotoisia toimintatapoja, jotka lakiesityksessä on otettu huomioon. Usein taustalla on esimerkiksi liiketoimintaa, jossa itse teon tekijäporras eli välittäjä, tuottaja tai kauppias pääsee teostaan rankaisematta tai vähin rangaistuksin nykylainsäädännön puutteiden vuoksi. Lasten suojelemisen kannalta on tärkeää saada myös tämä rengas lain rangaistavuuden piiriin selkeästi ja paremmin. Vaikeaa on edelleen arvioida, pureeko nyt tehty lakiesitys riittävästi Internetissä ja sosiaalisessa mediassa tehtyihin rikoksiin, mutta suunta on hyvä. Myös mainontaan tulee liittää lastensuojelunäkökulma paremmin.

Elinkeinoelämän keskusliitolla ei ole huomautettavaa mietinnöstä.

Kirkon työmarkkinalaitos (KiT) antaa lausuntonsa siltä osin, kun kyse on virka- tai työsuhteeseen otettavan tai siinä toimivan henkilön rikostaustan selvittämisestä. Muilta osin, kuten lain soveltamisalan laajentaminen vapaaehtoistoimintaan, KiT viittaa Kirkkohallituksen lausuntoon asiasta.

Invalidiliitto ry pitää erittäin tervetulleena oikeusministeriön käynnistämää rikoslain valmistelutyötä, jonka tarkoituksena on lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä. Invalidiliiton mielestä on syytä ottaa huomioon lapsiin kohdistuvien seksuaalirikossäännösten uudistamistyössä erityisesti vammaisen lapsen näkökulma. Vammaiset lapset ovat erityisen riskialtis ryhmä törkeälle seksuaaliselle hyväksikäytölle. Lisäksi vammasta johtuvien rajoitteiden takia heidän on uhriksi joutuessaan vaikea tuoda esiin sellaisia seikkoja, joilla on merkitystä rikoksentekijän saattamisessa edesvastuuseen. Vammaisen lapsen rikosoikeudellinen suoja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan edellyttää siten sekä lainsäädännöllisen suojan vahvistamista että käytännön toimenpiteitä tuekseen.

Suomen Partiolaiset toteaa mietinnön asiakokonaisuuden olevan sellaisenaan jo hyvin laaja. Siitä huolimatta työryhmä on lähtenyt yleissopimuksen tavoitteiden lisäksi ulottamaan rikostaustan selvittämismenettelyn myös vapaaehtoistoimintaan. Menettelyn ulottaminen vapaaehtoistyöhön edellyttäisi kuitenkin eri selvitystä, jota ei ole tehty.

Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojekti kannattaa kansallisen lainsäädännön uudistamista työryhmän esityksen mukaisesti ja toivoo, että sen työ huomioidaan uudistamishankkeen yhteydessä. Nuska-kohtaamisprojektin päämääränä on kehittää ammattilaisille kohtaamis- ja verkostoitumismalli 12–17-vuotiaiden seksuaalisesti kaltoinkohdeltujen nuorten kohtaamiseen ja tukemiseen.

Matti Nikki toteaa, että lapsipornoon liittyvässä lainsäädännössä on paljon ongelmia joita on syytäkin korjata, mutta Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä tehtävien muutosten kanssa tulisi noudattaa erityistä varovaisuutta syyt-

tömien suojelemiseksi. Lakiehdotuksissa esiteltyjä muutoksia tulee tarkastella erityisesti sananvapauden näkökulmasta, ottaen huomioon lapsipornoa koskevien säädösten suhde muihin lakeihin, jotka viittauksella rikoslain pykäliin
joutuvat myös epäsuorien muutosten kohteeksi rikoslain muuttuessa.

Piraattipuolueen näkemyksen mukaan mietinnössä esitettyihin lakimuutoksiin liittyisi useita ongelmia. Lakiehdotusten tulkintaan liittyviä monimutkaisia kysymyksiä ei selvennetä mietinnössä riittävän konkreettisin esimerkein. Lakiehdotukset olisivat osittain tehotonta hakuammuntaa, jolla ei todellisuudessa edistettäisi lasten hyväksikäyttäjien ja hyväksikäytöstä rahallisesti hyötyvien kiinnisaamista.

Lapsipornografiaa koskevan lainsäädännön valmistelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että laillisen ja laittoman toiminnan rajat ovat selkeitä. Tämä tarve on korostunut erityisesti siksi, että lapsipornografiarikosten luonteesta johtuen pelkkä epäily tällaiseen rikokseen syyllistymisestä on poikkeuksellisen leimaava ja raskas. Jokaisen on voitava selkeästi tietää, mikä on laitonta ja mikä ei.

3 Yksityiskohtainen lausuntopalaute

3.1 Rikoslaki

3.1.1 Kaksoisrangaistavuuden vaatimus (RL 1:11)

Turun hovioikeuden mielestä ehdotettu muutos on tarpeellinen, koska esimerkiksi Internetin ja web-kameran käyttö mahdollistaa myös Suomen rajojen ulkopuolelta tapahtuvan rikollisen toiminnan. Rikoksista säädettävien rangaistusten tulee olla riittävän ankaria, jotta on mahdollista tehdä vaatimus rikoksentekijän luovuttamisesta Suomeen.

Julkiset oikeusavustajat ry pitää kaksoisrangaistavuutta koskevaa lisäystä erittäin toivottavana ottaen huomioon, miten voimakkaasti lasten seksuaalinen hyväksikäyttö rikoksena on kansainvälistynyt.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry pitää hyvänä, että yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta poistetaan kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Ehdotus on hyvä sellaisenaan.

3.1.2 Syyteoikeuden vanhentuminen (RL 8:1)

Valtakunnansyyttäjänvirasto huomauttaa esityksessä jäävän epäselväksi, miten ehdotetun uuden rikoslain 20 luvun 8 b §:n 1 momentissa tarkoitetut teot vanhenevat, koska ehdotettu 23 vuoden vanhentumisaika koskisi vain 2 momentissa mainittuja tekoja. Tarkoituksena ei liene, että 1 momentin mukainen houkuttelu vanhenisi 2 vuodessa. Valtakunnansyyttäjänviraston käsityksen mukaan myöskään uuden erityisen vanhentumisajan säätäminen houkutterlurikoksen osalta ei ole riittävän perusteltua. Sekä 20 luvun 8 b §:n 1 momentin että sen 2 momentin mukaisten houkuttelurikosten tulisi vanhentua aikaisintaan kun asianomistaja täyttää 28 vuotta, mitä jo rangaistusjärjestelmän selkeys ja johdonmukaisuus edellyttävät.

Turun hovioikeus katsoo, että vanhentumista koskevat ehdotukset ovat tarpeellisia, jotta rikosprosessi voidaan yleissopimuksessa edellytetyllä tavalla aloittaa tehokkaasti uhrin saavutettua täysikäisyyden.

Helsingin syyttäjänvirasto toteaa, että lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset tulevat usein viranomaisten tietoon vasta yleisen syyteoikeuden vanhentumisajan jälkeen. Tämän vuoksi on perusteltua, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten, joilla on erityinen vanhentumisaika, piiriä laajennetaan.

Helsingin käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa yleissopimuksen 33 artiklan johdosta RL 8:1:seen tehtävään täydentämiseen ja muutokseen.

Julkiset oikeusavustajat ry:n mielestä työryhmän ehdotus syyteoikeuden vanhentumisesta on oikeansuuntainen muutos, ja se toteaa, ettei syyteoikeuden vanhentumisen lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten kohdalla välttämättä tarvitse kytkeytyä enimmäisrangaistukseen.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että työryhmän esityksessä todetut vanhentumissäännökset koskien kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa ovat perusteltuja ja sellaisenaan hyväksyttäviä. Liitto kritisoi kuitenkin erityisvanhentumisen ulottamista lapsen houkuttelemiseen seksuaaliseen tarkoitukseen.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry pitää hyvänä, että syyteoikeuden erityistä vanhentumista koskevaa säännöstä täydennetään mietinnössä esitetyin tavoin.

3.1.3 Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen (RL 8:6)

Yhdelläkään lausunnonantajalla ei ole huomautettavaa yleissopimuksen 33 artiklan johdosta RL 8:6:seen tehtävään täydentämiseen ja muutokseen.

3.1.4 Lapsipornografiaan liittyvät rikokset: sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18) sekä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (RL 17:19)

Liikenne- ja viestintäministeriö kannattaa, että tekotapojen joukkoon lisätään termit ”tarjoaminen” ja ”saatavilla pitäminen” (RL 17:18). Tehtävä lisäys selkeyttää linkkien epäselvää asemaa. Lisäksi ministeriö kannattaa, että tekotapojen joukkoon lisätään lapsipornografian hankkiminen sekä pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan (RL 17:19).

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että käsite ”todellisuudenmukainen” tulisi määritellä. Sen sisällön tulisi selvästi ilmetä joko säännöksen sanamuodosta, määritelmäsäännöksestä tai ainakin asianomaista säännöstä koskevista perusteluista. Nyt jää epäselväksi, minkälainen epäsiveellinen lapseen viittaava kuvamateriaali kuuluu säännöksen so-

veltamispiiriin. Onko rangaistavaa esimerkiksi sellaisten sarjakuvien ja pilapiirrosten ynnä muiden vastaavien kuvien levittäminen, jotka eivät edes muistuta ihmislasta.

Keskusrikospoliisi toteaa, että pykälään tehtävä tarkennus, ettei kuvatallenteen tarvitse olla todellisuudenmukainen, mahdollistaa lapsipornografian levittämisen estotoimissa myös muun muassa piirroskuvia sisältävän aineiston ottamisen mukaan estolistalle. Keskusrikospoliisin mielestä ehdotettua RL 17:19:n tunnusmerkistön laajentamista on pidettävä perusteltuna, koska se mahdollistaa rangaistussäännöksen soveltamisen tilanteissa, joissa henkilö on käynyt toistuvasti samoilla lapsipornografiasivuilla. Muutos on omiaan laajentamaan rikostorjunnallisten puuttumiskeinojen käyttöalaa.

Keskusrikospoliisi esittää myös harkittavaksi, voitaisiinko yleissopimuksen ja työryhmämietinnön tavoitteita lasten suojelemiseksi seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä edistää säätämällä rangaistavaksi myös osallistuminen sellaiseen nettikeskusteluun, jossa suhtaudutaan ilmeisen hyväksyvästi niin sanottuun lapsiseksiin, mutta joka ei kuitenkaan täyttäisi RL 20 luvun 6 §:n 4 momentissa tarkoitettua (lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys) tai muunkaan rikoksen tunnusmerkistöä. Tällöin kyseisiä tekoja olisi mahdollista torjua myös pakkokeinolaissa säädettyjä pakkokeinoja käyttäen, millä olisi myös yleisemmällä tasolla kaikenlaista lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ennalta ehkäisevää merkitystä. *Piraattipuolueen* näkemyksen mukaan tällaista kriminalisointia ei ole mahdollista harkita. Kriminalisointia ei olisi mahdollista toteuttaa tavalla, joka ei aiheuttaisi sananvapauden kannalta haitallisia tulkintavaikeuksia.

Turun hovioikeus toteaa, että ehdotettu lisäys ”kuvatiedosto” on tarpeellinen teknisestä kehityksestä johtuen. Näin rangaistussäännös kattaisi selkeästi kaikki erilaiset tallennusmuodot. Lapsipornografiaa koskevaa aineistoa voidaan tehokkaasti säilyttää ja levittää tietokoneen avulla, jolloin aineisto voi olla juuri kuvatiedoston muodossa. Myös toinen lisäys ”teon rangaistavuus ei edellytä sitä, että kuva, kuvatallenne tai -tiedosto on totuudenmukainen” selventää voimassaolevaa tilannetta.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että ehdotetut muutokset lapsipornografiarikoksiin ovat kannatettavia.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus kritisoi RL 17:18.4:ssa käytettyä termiä ”todellisuudenmukainen”. Käräjäoikeuden mielestä ilmaus ei ole kielellisesti onnistunut, koska *todellisuudenmukainen* tarkoittaa sanatarkasti samaa kuin *todellinen*. Sääntelyllä lienee kuitenkin tarkoitettu teon rangaistavuuden edellyttävän, että kuvatallenne tai -tiedosto on todellinen, mutta sen ei tarvitse *esittää todellisuutta*. Käräjäoikeus esittää virkkeen korjaamista muotoon: ”…teon rangaistavuus ei edellytä, että kuva taikka kuvatallenne tai -tiedosto *esittää todellisuutta*”.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että RL 17:19:n säännöksen mukaisen kuvan hallussapidon lisäksi sen hankkimisen kriminalisointi on yleissopimuksen vaatimusten mukaista. Hankkimista tarkoittavaan tekomuotoon tulisi mietinnön mukaan olennaisesti liittymään rikollisen materiaalin saatavilla olo. Näiltä osin säätely tulee todennäköisesti tuomaan apua käytännössä ilmenneisiin vertaisverkko-ongelmiin. Loppujen lopuksi tässä kohdin kyse lienee etenkin esitutkinnan mahdollisuuksista hankkia selvitystä tekijän tarkoituksesta ja tietoisuudesta sivuston sisällöstä.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos pitää kannatettavana lisäystä, jonka mukaan lapsipornografian hallussapitoon voi syyllistyä hankkimalla esimerkiksi käyttöoikeuden kautta pääsyn lapsipornografiaa sisältävään kuvaan, tallenteeseen tai tiedostoon ilman aineiston fyysistä haltuun ottamista (RL 17:19). Poliisilaitos huomauttaa asian toimivan myös toisinpäin, eli jos epäilty siirtää koneeltaan lapsipornografista materiaalia esimerkiksi erillisellä palvelimella olevaan kuvapankkiin. Muutos lisää poliisin mahdollisuuksia puuttua lapsipornografian hallussapitoon ja levitykseen.

Julkiset oikeusavustajat ry:n mielestä kaikki lainsäädäntömuutokset, joilla pyritään lapsipornografian kaikkien mahdollisten levittämistapojen säätämiseen rangaistaviksi, ovat hyviä. Lainsäädännön tulee pyrkiä huomioimaan sekä tekotapojen muuttuminen että tekninen kehitys. Tavoitteeseen tähtää myös kuvatiedoston lisääminen rangaistaviin muotoihin. Olisi kuitenkin toivottavaa, että tässä suhteessa lakiin voitaisiin luoda jokin yleisnimike, jotta lakiin ei tarvitsisi aina lisätä uutta nimikettä, kun tekninen kehitys etenee. Julkiset oikeusavustajat ry:n mielestä erittäin hyvä muutos on, ettei tallenteen tai tiedoston tarvitse olla todellisuudenmukainen. Tämä tekee mahdolliseksi myös kuvamanipuloitujen tallenteiden laajemman rangaistavuuden. Julkiset oikeusavustajat ry:n mukaan RL 17:19:ään tehtävä laajennus rangaistavuuden osalta on hyvä, mutta tullee käytännössä olemaan hankala tuoda käytäntöön. Mikäli esimerkiksi esitutkinta- ja syyttäjäorganisaatioon ei saada lisäresursseja, on vaarana, että säännös jää soveltamiseltaan torsoksi.

Suomen Asianajajaliitto pitää perusteltuna ehdotettuja muutoksia lapsipornografiaa koskeviin säännöksiin.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toteaa ehdotetun lisäyksen ”todellisuudenmukainen” osalta mietinnössä tarkoitettaneen, ettei rangaistuksen edellytyksenä ole, että kuva on todellisuuspohjainen eli että se on todellisuudessa valmistettu (todellista) lasta hyväksikäyttämällä. Tällainen lisäys on kannatettava ja perusteltu, koska kuvien digitaalinen muokkaaminen voi tehdä todellisuuspohjaisuuden toteen näyttämisen oikeudenkäynnissä mahdottomaksi.

Tutkimuslaitos toteaa kuitenkin jäävän avoimeksi, missä määrin kuvalta on edellytettävä esittävyyttä tai tarkkuutta. Kysymys on laillisuusperiaatteen kannalta tärkeä. Mietinnössä käytetty käsite ”todellisuudenmukaisuus” viittaa nimittäin jo sanamuotonsa puolesta enemmänkin siihen, vastaako kuva esimerkiksi esitystarkkuutensa puolesta todellisuutta. Aikaisemmissa esitöissä (HE 6/1997 vp.) kuvilta on nimenomaisesti edellytetty tiettyä tarkkuutta tai esittävyyttä. Näitä vaatimuksia ei liene tarkoituksenmukaista nyt muuttaa. Selvyyden vuoksi perusteluissa tulisi avata sekä todellisuuspohjaisuudelle että esittävyydelle/todellisuudenmukaisuudelle asetettavia vaatimuksia (esim. HE 6/1997:sta ilmenevässä laajuudessa), etenkin kun otetaan huomioon, että esitöihin on aikaisemmin liittynyt epäselvyyttä.

Tutkimuslaitos ottaa kantaa myös termin ”kuvatiedostoja” lisäämiseen käsiteltäviin säännöksiin. Tutkimuslaitoksen käsityksen mukaan kuvatallenteen käsite sisältää oikeuskäytännössä myös tiedostot, joten muutos on tarpeeton. Lisäksi muutos synnyttäisi tulkintaepäselvyyksiä, sillä käsitteitä kuvatallenne ja tallenne käytetään useissa muissa kohdissa rikoslakia. On mahdollista, että muiden lainkohtien osalta tehtäisiin vastakoh-

taispäätelmä, jonka mukaan nämä muut säännökset eivät koskisi tiedostoja. Tällaista tulkintavaikutusta ei voida pitää toivottavana.

Jos muutos kuvatiedoston osalta kuitenkin tehdään eikä muuta käsitteistöä ryhdytä kaikilta osin yhdenmukaistamaan, on tutkimuslaitoksen mielestä tarkoituksenmukaista todeta perusteluissa, ettei muutoksella ole tarkoitettu muuttaa tallenteen tai kuvatallenteen käsitteiden tulkintaa muissa lainkohdissa. Lisäksi on huomattava, että kuva ja kuvatallenne mainitaan myös RL 17:18.3:ssa, joten muutos tulisi tehdä myös sinne. Tutkimuslaitos myös huomauttaa, että sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen törkeää tekomuotoa koskevassa säännöksessä (RL 17:18a) ei mainita nykyään edes kuvatallenteita.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n mielestä lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten tunnusmerkistöjen täsmentäminen ja täydentäminen on positiivista. Ehdotus on hyvä sellaisenaan.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto esittää, että termi ”sukupuolisiveellisyyttä loukkaava lasta esittävä kuva” korvataan termillä ”lapsipornografinen aineisto”, koska yleissopimuksessa käytetään termiä ”lapsipornografia”. Termi ”lapsipornografia” viittaa suoremmin siihen, että aineisto loukkaa nimenomaan lapsen oikeuksia.

Sexpo-säätiön mielestä RL 17:18:n ja 17:19:n muuttaminen siten, ettei lapsipornografisen kuvan tarvitse olla todellisuudenmukainen, aiheuttaa valtavan määrän tulkintaongelmia. Muutos ei myöskään ole eettisesti perusteltavissa. Piirretty (joko käsin tai tietokoneavusteisesti) lapsipornografinen kuva on useimmiten fiktiota, eikä sen valmistaminen, levittäminen, hallussapito tai katselu vahingoita tai riistä ketään todellista henkilöä.

Jos piirroskuva sen sijaan on tehty todellisesta mallista hyväksikäyttötilanteessa, voidaan itse hyväksikäyttö tuomita, mutta piirroskuvan asema vastaa lähinnä yksityisyyden suojan loukkausta tai kunnianloukkausta. Tällaisen kuvan valmistaminen ja levittäminen voi olla rankaistavaa, mutta sen hallussapito ei. Kuitenkaan pelkkä olettamus, että realistinen piirroskuva perustuu todelliseen hyväksikäyttöön, ei voi riittää kenenkään tuomitsemiseen, vaan hyväksikäytöstä tulee olla pitävää näyttöä etenkin kun lapsipornotuomiot ovat hyvin leimaavia ja vakavina pidettyjä.

Sexpo-säätiön mielestä erittäin merkittävä ongelma piirroskuvien kriminalisoimisessa on, että sekä länsimaisen että japanilaisen sarjakuvan ja piirrostaiteen alueilla on paljon nuoria ja lapsia kuvaavaa eroottista materiaalia. Näihin traditioihin kuuluvan materiaalin erottelu taiteen ja rikollisen lapsipornon välillä on erittäin vaikeaa ilman, että syyllistytään karkeisiin tulkintavirheisiin. On hyvin kyseenalaista synnyttää lainsäädäntöä, jotka ajavat esimerkiksi taiteilijat, sarjakuvapiirtäjät sekä sarjakuvan harrastajat ja keräilijät ahtaalle lapsipornotulkintojen pelossa.

Lisäksi Sexpo-säätiö katsoo, että piirretty ja muu fiktiivinen lapsia tai nuoria kuvaava eroottinen materiaali voi olla jopa hyödyksi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisyssä. Pedofiilisistä mieltymyksistä aiheutuvien paineiden purkaminen fiktiivisten materiaalien ja fantasioiden avulla on monille apuväline halujen kontrolloimiseen. Kun paineille on jokin sallittu ja saatavilla oleva purkamiskanava, vähenee tarve ja haluk-

kuus toteuttaa pedofiilisiä fantasioita todellisuudessa. Myös tutkimukset osoittavat, ettei pornografisen aineiston saatavuus näytä lisäävän seksuaalirikoksia, päinvastoin.

Sexpo-säätiö kiinnittää huomiota myös ehdotettuihin uusiin tekomuotoihin. Säätiön mielestä on perusteltua tuomita henkilö lapsipornografian tuotantoa edistävistä toimista, kuten lapsipornosta maksamisesta tai jäsenyyden hankkimisesta lapsipornoa levittäville sivustoille, mutta varsinainen hallussapito on kuitenkin rikoksena hyvin tulkinnanvarainen ja ongelmallinen.

Mikäli hallussapitorikoksen tunnusmerkistöä laajennetaan myös lapsipornon katsomiseen verkossa sitä omalle koneelle lataamatta, ollaan todella kaltevalla pinnalla eettisessä mielessä. Rikokseksi määritellyn teon tulisi jollakin tavalla loukata uhrin oikeuksia tai vahingoittaa tätä. Lapsipornosivuilla vierailussa itse uhri on hatarasti määriteltävissä ja sivustolla vierailija ei ole aktiivinen hyväksikäytön osapuoli, mikäli hän ei toiminnallaan edistä lapsipornon tuotantoa.

Lisäksi tulee huomioida, että lapsipornoa (tai linkkejä) sisältävälle sivulle päätyvä vierailija voi päätyä sinne hyvin monista syistä, kuten huiputuksen tai selainkaappauksen vuoksi. Tällaisissa tilanteissa syyte lapsipornon hallussapidosta on perusteeton, kohtuuton ja hyvin vahingollinen.

Edellä mainitun perusteella Sexpo-säätiö esittää, että lapsipornon hallussapidon kohdalla tuomion pitää perustua joko vahvaan näyttöön toiminnan tahallisuudesta (joka edistää hyväksikäyttörikosten tapahtumista) tai vahvaan näyttöön, että hallussa pidetty materiaali sisältää alaikäisten seksuaalista hyväksikäyttöä. Jos tällaista näyttöä ei ole, pitäisi epäilty vapauttaa syytteistä. Näytön kriteereissä pitää olla mahdollisen tuomion sosiaalisten seuraamusten takia tavallista tiukempi, etenkin kun lakiuudistuksessa kaavaillaan myös seksuaalirikoksista saatujen sakkorangaistusten rekisteröimistä.

Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojekti ehdottaa termin ”lapsipornografia” korvaamista sellaisella sanalla, joka parhaiten kuvaa, miten kuvamateriaali on saatu ja mihin tarkoitukseen se on hankittu. Terminologialla on tärkeä ja informatiivinen merkitys. Kun kyse on lapsista, tulee näkökulman lähteä lapsen oikeuksista käsin. Esimerkiksi kansainvälisissä konferensseissa on käytetty ilmaisua ”lasten seksuaalista hyväksikäyttöä esittävä kuvamateriaali”.

Matti Nikki toteaa, että lakiehdotuksissa esitetään lapsipornokuvien todenmukaisuuden vaatimuksen poistamista, joka käytännössä tarkoittaisi että kuvitteelliset piirroksetkin voisivat tulla rangaistavuuden piiriin. Nikki kuitenkin katsoo, että mikäli materiaalin tuottamiseen ei ole käytetty oikeita lapsia, ei ole myöskään perustetta rajoittaa sen tuotantoa, levitystä ja hallussapitoa vedoten lasten riskiin joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Nikki uskoo, että piirretyn materiaalin saatavuus vähentää suoraan tosiasiallista lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Kuvitteellinen mutta moraaliton kuvamateriaali voi toimia rikoksia vähentävänä purkukanavana ihmisille joilla on ongelmallisia seksuaalisia taipumuksia.

Niin sanottua tietoisen pääsyn hankkimisen kriminalisointia Nikki ei pidä perusteltuna. Pelkkää katselua itsessään ei voida pitää haitallisena. Kyseinen kriminalisointi myös

vaikeuttaisi viranomaisten hitauden kritisointia, mikäli poliisin toiminnan tehokkuutta olisi mahdoton seurata ilman, että samalla syyllistyy lapsipornografian katseluun. Pääsyn hankkimisen kriminalisointi aiheuttaisi vain pelkoa viattomissa netinkäyttäjissä, joiden suurin huolenaihe lapsipornoon törmätessään olisi todennäköisesti oma oikeusturva eikä kuvissa olevien lasten hyvinvointi. Pääsyn hankkimisen edellytykseksi pitäisi määritellä siitä maksaminen tai muu sellainen teko josta lapsipornon levittäjä suoraan hyötyy, tai muu erityistä haitallisuutta korostava kriteerit kuten lapsipornon katselu julkisella paikalla, esimerkiksi kirjastossa. Pelkkä lapsipornosivustolla käyminen, edes toistuvasti, ei saisi ikinä olla peruste tuomiolle. Lapsipornolinkkien seuraaminen ja lapsipornosivustoille tarkoituksella pyrkiminen on välttämätön oikeus jota tarvitaan, jotta kansalaiset voivat seurata ja valvoa ympäristöään tietoverkoissa.

Nikki kritisoi myös lapsipornografian levittämisen uutta ehdotettua tekotapaa ”pitää saatavilla”. Nikko katsoo, että linkittäminen on itsessään monimutkainen asia, sillä klikattavan ja ei-klikattavan linkin ero on mitätön ja tekninen. Voidaan katsoa, että linkkaamisen sijaan rangaistavaksi asetetaan tiedon levittäminen siitä mistä lapsipornoa löytää. Lista hakusanoista olisi ilmeisesti yhtä lailla saatavilla pitämistä. Nikki katsoo, että tulisi olla laillista julkaista faktatietoa siitä miten lapsipornoa levitetään Internetissä, sillä samaa tietoa voidaan käyttää viranomaisten toimesta syyllisten kiinniottoon, aktivistien toimesta rikollisten jäljittämiseen, ja yleisesti Internet-yhteisön toimesta ratkaisujen löytämiseen. Ongelmallista on myös se, että varsinkin vertaisverkoissa on aivan liian helppoa väärentää osoitetietoja niin että näyttäisi siltä kuin jokin tietty IP-osoite pitäisi saatavilla mitä tahansa materiaalia.

Nikki ei pidä perusteltuna sitä, että lapsipornografian levittämisen ja hallussapidon säännöksiä yhdenmukaistettaisiin mietinnössä esitetyllä tavalla. Mikäli sekä hallussapitoon että levitykseen halutaan yhtenäinen määritelmä, sitä ei voida jättää vuodelta 1997 peräisin olevan alkuperäisen määritelmän vastuulle. Tarkoitusta varten tarvittaisiin uusi määritelmä, joka riittävän tarkasti rajaisi, minkälainen materiaali on tarkoitus saattaa lain piiriin, ja erityisesti millainen materiaali pysyy laillisena. Rajaus tulisi tehdä mahdollisimman havainnollistavien esimerkkien avulla. Rangaistavuuden piiriin tulisi saattaa vain sellainen selkeästi määriteltävissä oleva materiaali, joka tekotapaan nähden on lapsen oikeuksia loukkaavaa. Tämä puhuu sen puolesta että säännösten tulisi olla hallussapidon osalta löysempiä kuin levityksen, koska levityksellä loukataan lapsen yksityisyyttä laajemmin.

Nikki katsoo, että lapsipornografiarikoksiin liittyvistä kysymyksistä tulisi pyytää lausunto perustuslakivaliokunnalta.

Piraattipuolue yhtyy Matti Nikin sekä Sexpo-säätiön lausunnoissa esitettyihin näkemyksiin fiktiivisen lapsipornografisen aineiston esitetyn kriminalisoinnin ongelmallisuudesta. Alaikäisiä esittävien eroottisten piirroskuvien niputtaminen yhteen todellista törkeää seksuaalista väkivaltaa esittävien kuvien kanssa ei ole mielekästä. Piraattipuolue katsoo, ettei fiktiivisen aineiston kriminalisointi ole perusteltua perusoikeusmyönteistä näkökulmasta ja viittaa sananvapauskannanottoonsa. Tässä kannanotossa todetaan, ettei sananvapaudessa ole kysymys siitä, millaiselle viestinnälle on tarvetta, eikä siitä, millainen viestintä on hyödyllistä, eikä liioin siitä, millainen viestintä täyttää tietyt esteetti-

set tai laadulliset kriteerit. Viestintä voidaan tämän periaatteen mukaisesti kriminalisoida vain, jos se uhkaa toisten oikeuksien toteutumista.

Piraattipuolue kritisoi mietinnössä (s. 99) esitettyä väitettä, jonka mukaan lapsiin liittyvät sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat ei-todelliset piirroskuvat edistävät sellaisen ajattelumallin syntymistä, jossa lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin suhtaudutaan hyväksyvästi. Väite jää vaille todisteita. Useat tutkimukset viittaavat siihen, että seksuaalirikosten määrä on vähentynyt samalla kuin pornografisen aineiston saatavuus on helpottunut. Pornografisen aineiston saatavuus ei siis näytä lisäävän seksuaalirikoksia, päinvastoin.

Mietinnössä esitetty lakimuutos laajentaisi olennaisesti kriminalisoinnin soveltamisalaa. Mikäli lakimuutos sen ilmeisistä ongelmista huolimatta päätetään toteuttaa, erityistä huomiota olisi kiinnitettävä kansalaisten informointiin, että useissa maissa täysin laillinen sarjakuva tai animaatio voi olla Suomessa laiton, ja että sen hallussapito tai ”tietoisen pääsyn hankkiminen” siihen on samalla tavalla rangaistavaa kuin todellista seksuaalista väkivaltaa kuvaavan aineiston osalta. Asiaa pitäisi myös etukäteen selvittää kirjastojen sekä kirja-, sarjakuva- ja elokuva-alan yritysten kanssa.

Vaikka esimerkiksi piirrokset ja maalaukset tulisivat ehdotettujen lakimuutosten myötä kriminalisoiduiksi, lakiin jäisi poikkeus, joka sallisi sellaisen lapsipornografisen aineiston, johon liittyisi ”tiedonvälitystä palvelevaan luonteeseen tai ilmeiseen taiteelliseen arvoon liittyviä perusteltuja syitä” (RL 17:18.3). Tuomioistuimet joutuisivat arvioimaan mikä on tiedonvälitystä palvelevaa ja mikä on taidetta. Piraattipuolue katsoo, ettei tällaisesta punninnasta voi syntyä muuta kuin oikeusmurhia.

Lisäksi Piraattipuolue yhtyy Nikin lausunnossaan esittämiin näkemyksiin levityksen ja hallussapidon kriteerien yhtenäistämiseen liittyvistä ongelmista siltä osin, että ”siveellisyyden” määritelmän ongelmat korostuvat, kun kriminalisoinnin piiriin otetaan fiktiivistä aineistoa.

Piraattipuolue yhtyy myös Nikin lausunnossaan esittämiin huolenaiheisiin ”tietoisen pääsyn hankkimisen” kriminalisoinnin osalta. Piraattipuolue yhtyy myös Nikin kantaan, jonka mukaan ”tietoisen pääsyn hankkimisen” kriminalisoinnin sijasta olisi kriminalisoitava lapsipornosta maksaminen.

Piraattipuolue esittää lausunnossaan useita epäkohtia, jotka liittyvät ”tietoisen pääsyn hankkimisen” kriminalisoimiseen. Se ensinnäkin vaikuttaisi kansalaisten mahdollisuuksiin tutkia lapsipornografiaa ilmiönä ja ilmiantaa lapsipornosivustoja. Mikäli ”tietoisen pääsyn hankkiminen” kriminalisoidaan, tällainen positiivinen kansalaisaktivismi muuttuisi laittomaksi.

Toiseksi Suomessa on käytössä ns. salainen väitetysti lapsipornografiaa sisältävien verkkosivustojen sensuurilista. Jotta viranomaisten toimintaa voitaisiin valvoa, on välttämätöntä, että kansalaiset voivat itsekin tarkistaa sensuroitujen sivustojen sisältöä voidakseen todeta, onko sensurointi tehty asianmukaisin perustein. ”Tietoisen pääsyn hankkimisen” kriminalisointi tekisi myös tästä laitonta. Lisäksi on todettava, että Pelastakaa Lapset ry:n ylläpitämän Nettivihje-palvelun kaltaisten palveluiden ylläpito muut-

tuisi mahdottomaksi tehdä lain puitteissa. Tosin osa edellä kuvatuista toimista saattaisi pysyä laillisena, riippuen siitä, mitä ilmaisulla ”joka oikeudettomasti” tarkoitetaan (RL 17:19). Tämän ilmaisun merkitys on kuitenkin epäselvä.

Kolmanneksi on täysin perusteltua pelätä, että ehdotettu ”tietoisen pääsyn hankkimisen” kriminalisointi johtaisi lapsipornoa joko vahingossa, tietämättömyyttään, varomattomuuttaan, huijatuksi tultuaan, ilkivallan kohteeksi jouduttuaan tai roskapostiin törmättyään, nähneiden tai lavastetuksi tulleiden joutumiseen lapsipornorikoksesta epäillyksi, ja myös tuomituksi. Ongelma korostuu erityisesti siksi, että myös piirrokset ja animaatiot kriminalisoitaisiin. Nämä ovat useissa maissa laillisia, ja siksi joillakin suomalaisten suosimilla sivustoilla esiintyy tällaista materiaalia. Piirrettyyn lapsipornografiseen tai -eroottiseen aineistoon on selvästi helpompi törmätä vahingossa kuin todellisiin hyväksikäyttökuviin. Tällöin myös riski aiheettoman rikosepäilyn kohteeksi joutumisesta on selvästi todennäköisempi.

Lisäksi Piraattipuolue ottaa esille avoimet wlan-yhteydet. Joku voi käyttää luvattomasti toisen wlan-yhteyttä lapsipornoon pääsemiseksi. Lakimuutoksen jälkeen jäisi käytännössä wlan-yhteyden omistajan vastuulle osoittaa riittävän uskottavasti, että lapsipornoa ei ole etsinyt hän vaan joku ulkopuolinen.

Piraattipuolue kritisoi myös uuden tekomuodon ”pitää saatavilla” kriminalisointia, ja toteaa, että linkittämisen kriminalisointi on aina ongelmallista, koska linkittäminen on osa Internetin perusrakennetta. Pelkkiä linkkejä ei tulisi nähdä missään tilanteessa laittomina, vaan neutraaleina viittauksina aineistoon, jonka joku toinen on asettanut saataville. Vaikka ajatus on ehkä kaunis, sivuston olemassaoloa ei voi käytännössä piilottaa kieltämällä siihen linkittämisen. Piraattipuolue yhtyy Nikin lausunnossaan esittämään kantaan ”saatavilla pitämisen” kriminalisointiin liittyvistä sananvapausongelmista ja ”linkkiin ohjaaminen” -termin epäselkeydestä.

Lisäksi Piraattipuolue yhtyy Nikin lausunnossa esitettyihin huolenaiheisiin anonyymipalveluista ja viestien välittäjän vastuuvapaudesta. Myös Piraattipuolue vaatii selkeää kantaa mainituista asioista vielä lain valmisteluvaiheessa.

3.1.5 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6)

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto (KPO) kritisoi ehdotettua rangaistusasteikon kiristämistä. Mietinnössä on sinänsä poikkeuksellisen perusteellisesti ja laadukkaasti kuvattu seikkoja, joita tulee arvioida rangaistusasteikoista päätettäessä. Näillä pohdinnoilla näyttää kuitenkin olleen vain vähän vaikutusta siinä vaiheessa, kun työryhmä on laatinut ehdotuksiaan rangaistusasteikoiksi.

KPO:n mielestä työryhmän mietinnössä esitetyt tutkimuksiin ja tilastoihin perustuvat havainnot (s. 23–25 ja 32–42) eivät puolla rangaistustason kiristämistä. KPO:n käsityksen mukaan olemme päässeet tilanteeseen, jossa lapseen kohdistuvia seksuaalirikoksia voimakkaasti paheksutaan, vakavista rikoksista rangaistaan ankarasti ja rikosten lukumäärä laskee.

Työryhmän väite, että rangaistukset eivät vastaa tämänhetkisiä käsityksiä rikoksen paheksuttavuudesta on yksilöimätön (millaisissa tekotyypeissä?) ja perustelematon (miten vastaamattomuus on mitattu?). Työryhmä perustelee rangaistusminimin korottamista myös sillä, että lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut rangaistukset ovat keskimäärin lievempiä kuin työryhmän laatiman vertailun (s. 39) muista rikoksista tuomitut rangaistukset. KPO huomauttaa, että yhtä lukuun ottamatta nämä vertailun ankarammin rangaistavat rikokset ovat jonkin rikoksen törkeitä tekomuotoja. Näin ollen työryhmän esittämä rangaistustasovertailu ei ole mielekäs.

Työryhmän mietinnössä tulee esille huoli ehdotetun rangaistusasteikon sopimisesta vakavuusasteeltaan hyvin erilaisiin tekoihin, joihin sitä tulisi soveltaa. Tässä yhteydessä työryhmä viittaa mahdollisuuteen soveltaa RL 6:8:n poikkeussäännöksiä. KPO toteaa lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä rangaistusminimin olevan jo nyt rikoslain ongelmallisimpia, sillä asteikko aiheuttaa melkoisen osan rangaistuslajin vaihdoista vankeudesta sakkoon. Minimirangaistuksen korottaminen tulisi lisäämään tätä poikkeukselliseksi tarkoitettua rangaistuksen määräämistapaa. Poikkeussäännösten tarkoitus on toimia varaventtiilinä tilanteissa, joita lainsäätäjä ei ole osannut ennakoida tai joissa liian ankaraksi koettuja asteikkoja ei ole vielä ehditty korjata vastaamaan muuttunutta käsitystä tekojen rangaistusarvosta. Nyt työryhmä ehdottaa asteikkoja (törkeässä tekomuodossa tunnusmerkistön laajentamisen kautta) muutettavaksi siten, että jo ennalta odotetaan tulevan tarvetta poiketa säännönmukaisista asteikoista. Asteikko, jota ehdotetaan tällaisin varaumin, ei voi olla oikea.

Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä ehdotetun rikoslain pykälän 2 momentin ensimmäinen virke on tarpeeton. On itsestään selvää, että tekijä tuomitaan perusmuotoisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, mikäli teko ei ole RL 20:7.1:n tarkoittamalla tavalla kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Valtakunnansyyttäjänvirasto kritisoi myös kyseisen pykälän 3 momenttia, joka jo nykyisessä muodossaan (2 momentti) on tulkinnanvarainen. Säännöksen sanamuodosta tulisi selvästi ilmetä, että lainsäätäjän tarkoituksena ei ole ollut hyväksyä nuorten välisiä sukupuolisuhteita, jotka perustuvat toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamiseen. Teko ei jää rankaisematta pelkästään sillä perusteella, että toinen edellytyksistä täyttyy. Teon rankaisematta jääminen edellyttää, ettei osapuolten iässä eikä myöskään henkisessä kehityksessä ole suurta eroa. Arvioitaessa ikäeron suuruutta ikäeroa on tarkasteltava paitsi laskennallisena erona myös suhteessa kummankin osapuolen ikään.

Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavan vähimmäisrangaistuksen korottaminen neljäksi kuukaudeksi vankeutta on erittäin suotavaa. Tältä osin Valtakunnansyyttäjänvirasto viittaa työryhmän perusteluihin. Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää edelleen harkittavaksi, tulisiko myös rangaistusasteikon enimmäisrangaistusta korottaa.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan rangaistuksen koventaminen kyseisessä teossa on perusteltua yleis- ja erityspreventiivisen vaikutuksen vuoksi.

Helsingin käräjäoikeus kannattaa rangaistusasteikon muuttamista siten, että rikoksesta olisi tuomittava vähintään neljän kuukauden vankeusrangaistus.

Päijät-Hämeen käräjäoikeuden mielestä ehdotettujen RL 20:6:n ja 20:7:n sääntelytekniikka on poikkeuksellinen ja ongelmallinen. Nyt sukupuoliyhteyttä alle 16-vuotiaan kanssa ehdotetaan rangaistavaksi sekä tavallisena että törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Rajanveto näiden kahden tekomuodon välillä ratkeaisi kokonaistörkeyden perusteella.

Törkeitä tekomuotoja koskee yleensä aina edellytys, että teko täyttää jonkin tunnusmerkistössä kvalifioidun tekomuodon ja että se on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan minkään muun rikoksen kohdalla rajankäyntiä kvalifioidun ja tavallisen tekomuodon välillä ei ole aikaisemmin tehty nyt ehdotetulla tavalla. Ehdotus merkitsee, että sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan kanssa olisi rikos, jonka arvostelussa rikoksen törkeyden kokonaisarviointi saisi kvalifioidun tunnusmerkistön soveltamisen edellytyksenä sellaisen itsenäisen merkityksen, jota ei ole missään muussa rikoksessa. Omaksutusta sääntelytekniikasta johtuisi, että törkeän tekomuodon soveltamiskynnys olisi tässä tapauksessa korkeampi kuin missään muussa törkeäksi kvalifioidussa rikoksessa. Käytännössä seuraus olisi, että sukupuoliyhteydettä alle 16-vuotiaan kanssa ei pääsääntöisesti tuomittaisi törkeänä, vaan tavallisena tekona.

Edellä mainituista syistä käräjäoikeus ei pidä mietinnössä omaksuttua sääntelytekniikkaa onnistuneena. Sääntelyn selkeys ja johdonmukaisuus edellyttävät, että määrätty tekomuoto on osa joko kvalifioitua tai kvalifioimatonta tunnusmerkistöä eikä niin, että se sellaisenaan sisältyy molempiin. Kvalifioituna tekomuodon tunnusmerkistön tulee sisältää sellaisia lisätunnusmerkistöjä, joita ei sisälly tavallisena rangaistavaan tekoon.

Käräjäoikeus ehdottaa ongelman selkeimmäksi ratkaisuksi, että sukupuoliyhteys lapsen kanssa säädettäisiin erilliseksi lapsen raiskaus -nimiseksi rikokseksi, josta olisi sekä tavallinen että kvalifioitu tekomuoto kuten Ruotsissa.

Oulun käräjäoikeus toivoo, että mietinnössä esitetty lainsäätäjän tarkoitus ankaroittaa tuomittavia rangaistuksia nostamalla rangaistusminimi neljäksi kuukaudeksi vankeutta, tulisi ääneen lausutuksi tulevassa hallituksen esityksessä eduskunnalle.

Lisäksi käräjäoikeus kritisoi nykyisen RL 20:6.2:n pysyttämistä pääosin entisenlaisena sanamuodoltaan. Käytännössä on ilmennyt lainsoveltamista tavalla, joka on ollut sidoksissa lain sanamuotoon. Tällöin on virheellisesti katsottu, että uhrinsa kanssa samanikäinen tai henkisesti samalla tasolla oleva ei voisi syyllistyä säännöksen tarkoittamaan rikokseen. Toivottavaa olisi, että hallituksen esityksessä tulisi olemaan maininta tai edes viittaus esitykseen HE 6/1997 vp., sivulle 183, ja todeta, ettei tavoite suojata lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä vaadi rajoittamaan nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita *silloin kun ne eivät sisällä toisen hyväksikäyttämistä*. Parasta olisi kuitenkin, että tämä maininta sisällytettäisiin lain sanamuotoon, jotta lakia voisi soveltaa sanamuotonsa mukaisesti ilman sen tulkitsemista. Käräjäoikeuden esittääkin 3 momentin kirjoittamista muotoon: ”Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, jonka osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa, ja joka ei sisällä toisen hyväksikäyttämistä”.

Helsingin syyttäjänviraston mielestä vähimmäisrangaistuksen korottaminen neljäksi kuukaudeksi vankeutta on perusteltua. Muutoksella viestitetään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja sen seurausten moitittavuutta sekä paheksuttavuutta.

Itä-Suomen syyttäjänvirasto toteaa, että nykyinen RL 20:6.2 on käytännössä osoittautunut tulkinnanvaraiseksi ja oikeuskäytännössä kyseistä momenttia on tulkittu kahdella tavalla. Syyttäjänviraston mukaan mainittu momentti edellyttää selkeyttämistä.

Keski-Suomen syyttäjänviraston mielestä rangaistuksia lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tarpeen ankaroittaa. Ehdotettu neljän kuukauden minimirangaistus voi kuitenkin olla ongelmallinen, koska rikosten kirjo on moninainen eli tekoihin sisältyy myös varsin lieviä tapauksia. Toisaalta mietinnössä on viitattu mahdollisuuteen leventää rangaistuksia RL 6:8:n soveltamisella, mikä lienee riittävä tae sille, että seuraamus on oikeudenmukainen tekoon nähden.

Pirkanmaan syyttäjänvirasto kannattaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusminimin nostamista neljään kuukauteen vankeutta. Syyttäjänvirasto kuitenkin epäilee, että minimin nostaminen vaikuttaisi suurestikaan lievää törkeämpien tekojen rangaistuksiin korottavasti. Sen sijaan muutos vaikuttaisi kaikkein lievimpien tekojen, kuten seksuaalissävytteisistä viesteistä, ilmeistä ja eleistä tuomittavien rangaistusten määrään, mitä syyttäjänvirasto ei niinkään pidä tarpeellisena. Työryhmä tosin toteaa, että tällaisissa tapauksissa voitaisiin soveltaa rikoslain 6 luvun 8 §:ssä tarkoitettua rangaistusasteikon lieventämistä. Syyttäjänvirasto kuitenkin huomauttaa, että tällaisia lieviä seksuaalirikoksia on tuomioistuimissa käsiteltävinä melko paljon. Ei ole suotavaa, että kovin usein jouduttaisiin soveltamaan lievennettyä rangaistusasteikkoa, koska se voisi viedä merkityksen minimiltä.

Julkiset oikeusavustajat ry:n mielestä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavien rangaistusten tulee lähtökohtaisesti olla ankaria. Huomionarvoista kuitenkin olisi pohtia, olisiko nykyisten rangaistusasteikkojen käyttäminen koko skaalan mahdollistamin tavoin periaatteessa tuottanut saman lopputuloksen eli rangaistusten ankaroitumisen kuin se, että joidenkin yksittäisten tekojen osalta rangaistuksen alarajaa korotetaan.

Suomen Asianajajaliitto pitää perusteltuna ehdotettuja muutoksia koskien lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry:n käsityksen mukaan RL 20:6 on liian tulkinnanvarainen. Erityisesti 3 momentin sanamuodosta tulisi selvästi ilmetä, ettei lainsäätäjän tarkoituksena ole ollut hyväksyä nuorten välisiä sukupuolisuhteita, jotka perustuvat toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamiseen.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos huomauttaa, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on rikostyyppi, jossa rikosten törkeys vaihtelee huomattavasti. Rikosten erittäin laaja kirjo yhdessä rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen kanssa edellyttää, että lainkäyttäjällä on käytettävissään laaja rangaistusasteikko. Näin ollen minimirangaistuksen korottaminen on ristiriidassa tämän RL 6:4:sta ilmenevän rangaistuksen määräämistä koskevan yleisperiaatteen kanssa ja lisää tarvetta poiketa rangaistusasteikosta. Keskeisiksi ongelmatilanteiksi tutkimuslaitos näkee sellaiset vapaaehtoisuuteen perustuvat nuorten keski-

näiset seurustelusuhteet, joihin ikää ja kehitystasoa koskeva säännös ei sovellu, mutta soveltamisen edellytykset ovat kuitenkin lähellä. Etenkin tällaisissa tapauksissa vastaajan tuomitseminen pitkään vankeusrangaistukseen on kohtuutonta.

Yllä mainittu ongelma on huomioitu mietinnössäkin ja ratkaisuksi ehdotetaan, että kaikkein lievimpiin tekoihin sovellettaisiin RL 6:8:n poikkeussäännöstä rangaistusasteikon lieventämisestä. Tutkimuslaitos huomauttaa, että poikkeussäännöstä joudutaan soveltamaan runsaasti jo nykyään, jotta lievemmistä teoista voidaan tuomita sakkorangaistus. Jos minimirangaistusta korotetaan, joudutaan poikkeusta soveltamaan yhä useammin, mitä ei voida pitää sääntelyn selkeyden kannalta tarkoituksenmukaisena.

Tutkimuslaitos toteaa lisäksi, ettei työryhmän tekemän törkeiden rikosten rangaistusasteikkojen vertailun (s. 39) perusteella voida päätellä, että tarkasteltavan rikoksen minimirangaistus on muihin vastaaviin rikoksiin verrattuna liian alhainen. Muissa vertailun rikoksissa on nimittäin tyypillisesti erillinen privilegioitu tunnusmerkistö, mutta lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä lievempää rikostunnusmerkistöä ei ole.

Tutkimuslaitoksen mukaan olisi rikoksen luonne huomioon ottaen perustellumpaa korottaa rangaistusmaksimia kuin ankaroittaa minimiä, jos ankaroittamiseen halutaan pyrkiä rangaistusasteikkoa muokkaamalla. Tutkimuslaitos myös kyseenalaistaa, onko käsillä aito tarve korottaa rikoksen keskimääräistä rangaistustasoa vai onko ongelmana pikemminkin, että rangaistuskäytännössä on perustunnusmerkistön sisällä hajontaa, jonka seurauksena törkeysasteeltaan eriasteiset teot saavat samantasoisen rangaistuksen. Valittu keino, minimirangaistuksen korottaminen, toimii kuitenkin kehnosti käytännössä havaitun epäyhtenäisyyden (ja yksittäistapauksellisen liiallisen lievyyden) oikaisemiseksi.

Tutkimuslaitos esittää vaihtoehtoisesti harkittavaksi ratkaisua, jossa rikoslakiin lisättäisiin uusi privilegioitu rikosnimike (vrt. aikaisempi sukupuolisiveellisyyttä loukkaava käyttäytyminen lasta kohtaan). Perusmenetelmä rangaistuskäytännön yhtenäisyyden ja suhteellisuusperiaatteen toteuttamiseksi on nimittäin tunnusmerkistöjen nykyistä tarkempi porrastus, ei vähimmäisrangaistuksen korottaminen. Samalla korjattaisiin myös epäkohtaa, jossa saman rikosnimikkeen alle sijoittuu tekoja, joilla ei juuri ole tekemistä toistensa kanssa.

Kokoavasti tutkimuslaitos katsoo, ettei mietinnössä esitetä minimirangaistuksen korottamiselle vakuuttavia perusteita. Jo sukupuoliyhteyden säätäminen kvalifiointiperusteeksi ankaroittaa rangaistuskäytäntöä olennaisesti. Ehdotus ei tuo helpotusta rangaistuskäytännön yhtenäisyyden ongelmiin, pikemminkin päinvastoin. Mikäli nykyisen perustunnusmerkistön sisällä tapahtuvien rikosten rangaistustasoa halutaan nostaa, sen lisäksi mitä jo ehdotettu kvalifiointiperusteiden muutos tuo mukanaan, tulisi muutos toteuttaa siten, että rikoksen lievemmistä muodoista olisi yhä mahdollista tuomita lyhyt vankeusrangaistus. Tämä muutos olisi teknisesti toteutettavissa porrastamalla rikos muiden rikosten tavoin kolmeen törkeysasteeseen. Ottaen huomioon rikoslain poikkeussäännösten nykyinen soveltaminen, privilegioidun tunnusmerkistön kaikkein lievimpien tilanteiden (lähinnä seurustelusuhteet) varalta olisi asteikkoon syytä varata myös sakkovaihtoehto.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry ihmettelee, miksi minimiasteikoksi on valittu neljä kuukautta vankeutta eikä esimerkiksi kuutta kuukautta vankeutta. Toiseksi Raiskauskriisikeskus kysyy, missä menee raja, jotta teko katsotaan tavanomaiseksi tekomuodoksi, kun tekijä on sukupuoliyhteydessä lapsen kanssa.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää perusteltuna, että lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavaa vähimmäisrangaistusta korotetaan työryhmän esityksen mukaisesti.

Sexpo-säätiö kannattaa vähimmäisrangaistuksen korottamista tasolle, joka ainakin vastaa kirjanpitorikoksista ja vastaavista teoista annettuja rangaistuksia. Korottaminen on perusteltua, koska seksuaalirikokset kohdistuvat suoraan henkilöön ja tuottavat silloin riskin pysyville vammoille ja henkisille ongelmille. Myös oikeuskäytäntöä olisi ohjattava siihen suuntaan, että henkilön koskemattomuutta ja terveyttä uhkaavat rikokset nähdään kategorisesti omaisuusrikoksia ja vastaavia tekoja vakavimpina.

Ehdotetun pykälän 3 momentin osalta Sexpo-säätiö toteaa, etteivät osapuolten ikä tai henkinen ja ruumiillinen kypsyys määrittele teon vahingollisuutta tai sitä, loukkaako se toisen oikeuksia. Lisäksi termi ”kypsyys” on hyvin tulkinnanvarainen ja ongelmallinen käsite. Näiden tekijöiden lisäksi vielä olennaisempaa on henkilöiden välisen suhteen, tekotilanteen ja suostumuksen arvioiminen. Siten säätiö ehdottaa iän ja kypsyyden lisäksi 3 momenttiin otettavaksi suostumuksen ja vahingollisuuden käsitteet.

Suomen Lastenpsykiatriyhdistys ry:n (Lastenpsykiatriyhdistys) kannattaa vähimmäisrangaistuksen korottamista ja korostaa rangaistustasolla olevan suuri merkitys rikostorjunnassa, sillä se kertoo, kuinka vakavana yhteiskunta pitää rikosta. Lisäksi Lastenpsykiatriyhdistys esittää ehdotetun 2 momentin muuttamista siten, että edellytys lapsen kanssa samassa taloudessa asumisesta poistettaisiin. Samassa taloudessa asumisen merkitystä ei ole tarpeen korostaa, jos tekijä on vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa oleva. Hänellä on joka tapauksessa valta ja auktoriteetti, vaikka lapsi ei asuisi hänen kanssaan.

Invalidiliitto ry kannattaa minimirangaistuksen nostamista vähintään neljään kuukautta vankeutta, koska lapseen kohdistuva seksuaalirikos on aina paheksuttava teko eikä sakkorangaistus voi tulla jatkossa kyseeseen.

Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojekti pitää tärkeänä, ettei kahden nuoren tasaarvoista suhdetta kriminalisoida.

3.1.6 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7)

Valtakunnansyyttäjänviraston käsityksen mukaan säännöstä on syytä selventää. Siitä tulisi selvästi käydä ilmi, että e-kohdan tarkoittamissa tapauksissa teko on törkeä kunkin yksittäisen asianomistajan osalta edellyttäen, että kokonaisarvosteluvaatimus kyseiseen asianomistajaan kohdistuneen teon osalta samalla täyttyy. Paikallisella yhteydellä ei tulisi olla merkitystä törkeysarvostelussa. Sitä ei tule edellyttää rikoksen sisältäessä

useita samaan lapseen kohdistuneita tekoja (d-kohta) eikä myöskään rikoksen kohdistuessa useaan lapseen (e-kohta).

Kirkkohallitus pitää hyvänä, että lapsen hyväksikäytön törkeän tekomuodon tunnusmerkistöä laajennetaan ja selkeytetään mietinnössä ehdotetulla tavalla. Ehdotettu muutos selkeyttää omalta osaltaan papin ja lehtorin kirkkolain 5 luvun 2 §:ssä säädettyyn rippisalaisuuteen liittyvän varoitus-/ilmoitusvelvollisuuden soveltamista.

Keskusrikospoliisi toteaa, että esitetyn tunnusmerkistön laajentamisen ansiosta mahdollisuudet esimerkiksi pakkokeinolain 5a luvun mukaisten pakkokeinojen käyttämiseen laajenevat. Tätä voidaan pitää perusteltuna suojattavan oikeushyvän laatu huomioiden.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus toteaa, että törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistus tulisi korottaa kahteen vuoteen vankeutta. Tällä tavalla voitaisiin muuttaa arvosteltua käytäntöä, jossa kyseisistä teoista tuomitaan ensikertalaisille lähinnä ehdollisia vankeusrangaistuksia.

Lisäksi Päijät-Hämeen käräjäoikeus toteaa, etteivät yleissopimuksen 28 artiklan määräykset tule kansallisesti asianmukaisesti voimaansaatetuiksi. 28 artiklan a-kohdassa raskauttavana olosuhteena tulisi rangaistusta määrättäessä ottaa huomioon, että rikos vahingoitti vakavasti uhrin fyysistä tai henkistä terveyttä. Kuitenkin kansallisessa laissa asetettaisiin sellaisia erityisiä edellytyksiä terveyden vahingoittumisen syille, joita kyseinen artikla ei sisällä (RL 20:7.1 2 a- ja c-kohdat). Käräjäoikeuden mielestä edellytykset lapsen terveyden vahingoittumisen syistä olisi poistettava ja säädettävä kvalifioiduksi tunnusmerkiksi pelkästään se, että teko on ollut omiaan vahingoittamaan vakavasti lapsen fyysistä tai henkistä terveyttä.

Oulun käräjäoikeus pitää hyvänä, että sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan kanssa sekä 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön kanssa olisi lähtökohtaisesti törkeä tekomuoto. Uutta olisi myös se, että kvalifioitu tekomuoto sisältäisi useita samaan lapseen kohdistuneita tekoja (d-kohta) tai rikos kohdistuisi useaan lapseen (e-kohta). Koska lain sanamuoto ei määrittele tarkemmin ilmausta ”usea”, jää oikeuskäytännön varaan tulkinta siitä, tarkoitetaanko sillä vähintään kahta tekoa. Tulevalla hallituksen esityksellä eduskunnalle voitaisiin antaa asian harkinnalle suuntaviivoja. Käräjäoikeuden mielestä olisi hyvä kirjoittaa lainsäätäjän tarkoitus suoraan lakiin, jotta laintulkinta ei muodostuisi kovin erilaiseksi eri puolilla Suomea.

Helsingin syyttäjänviraston mukaan on perusteltua, että sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan kanssa katsottaisiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Kvalifioiduksi tekomuodoksi tulisi myös usean osateon käsittävät tapaukset eli kun teko kohdistuisi useaan lapseen. Tähän liittyen mietinnössä puhutaan paikallisesta ja ajallisesta yhteydestä. Syyttäjänvirasto ihmettelee, mitä paikallisella yhteydellä tarkoitetaan. Paikallisesta yhteydestä puhuminen kuulostaa erikoiselta, kun otetaan huomioon nykyaikainen tietoliikennetekniikka ja -teknologia, joka mahdollistaa tehokkaan yhteydenpidon ympäri Suomea sekä tekijän matkustamisen asianomistajan luokse ja päinvastoin.

Itä-Suomen syyttäjänviraston mukaan uudet kvalifiointiperusteet d ja e edellyttävät selkeyttämistä. Syyttäjänvirasto haluaa tarkennusta, mitä tarkoittaa käytännössä, että rikos kohdistuu useaan lapseen. Esimerkiksi jos asianomistajia on 40 ja tekijä on tehnyt eriasteisesti seksuaalisia tekoja osalle heistä ja ollut osan kanssa sukupuoliyhteydessä tietyllä aikavälillä, täyttyykö kvalifiointiperuste jokaisen asianomistajan kohdalla, koska tekijä on kohdistanut menettelyitä useisiin asianomistajiin. Olisiko käsillä siis 40 törkeätä tekomuotoa, jos kokonaisarvostelu per asianomistaja täyttyisi (e-kohta). Tähän tulisi vastata selkeästi ainakin perusteluiden muodossa. Syyttäjänvirasto haluaa tarkennusta myös siihen, mikä on paikallisen yhteyden vaatimus, kun esimerkiksi edellä mainittu tilanne on mahdollista Internetin kautta eikä välttämättä mitään paikallista yhteyttä asianomistajien saati tekojen osalta ole asianomistajien ollessa kotoisin ympäri maata. Sama paikallisen yhteyden vaatimuksen ongelma on käsillä myös rikoksen sisältäessä samaan lapseen kohdistuneita tekoja (d-kohta).

Pirkanmaan syyttäjänviraston mielestä on kannatettavaa, että sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan lapsen kanssa ja 20 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa alle 18-vuotiaan lapsen kanssa olisi lähtökohtaisesti törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tämä luultavasti tulisi nostamaan tällaisista teoista tuomittavia rangaistuksia. Syyttäjänviraston mielestä olisi kuitenkin toivottavaa, että ainakin perusteluissa jollain tavalla määriteltäisiin kokonaisarvostelua, jolla teko arvioitaisiin törkeäksi. Jos arviointi jätetään lainkäyttäjän vapaasti määrättäväksi, vaarana voi olla jopa se, että joissakin tuomioistuimissa samantyyppinen teko arvioidaan törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, ja toisessa tuomioistuimessa teko jäisi rankaisematta rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla. Voi myös olla, että jo syyttäjä jättää syytteen nostamatta tällä perusteella. Yleisesti on tiedossa, että nykyistä rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momenttia sovelletaan melko epäyhtenäisesti.

Syyttäjänvirasto pitää ehdotettua RL 20:7:2e:tä sinänsä kannatettavana, mutta toivoo siihen tarkennusta. Nyt jää epäselväksi, tarkoitetaanko työryhmän esityksessä, että jokainen eri lapseen kohdistunut teko olisi arvioitava törkeäksi sillä perusteella, että rikoksentekijä on syyllistynyt muihinkin tekoihin. Tuskin kuitenkaan on tarkoitus muuttaa yleisiin oppeihin perustuvaa syyttämis-/tuomitsemiskäytäntöä tältä osin. Tämä aiheuttaisi myös salassapitokysymyksiin liittyviä ongelmia.

Julkiset oikeusavustajat ry:n mielestä alle 18-vuotiaan kanssa tapahtuneen sukupuoliyhteyden määrittäminen törkeäksi lapsen hyväksikäytöksi on tärkeä muutos. Myös läheisasemaan liittyvien sukupuoliyhteystekojen merkittävyyden huomioiminen 16–18-vuotiaisiin lapsiin nähden on olennaista.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toteaa, että sukupuoliyhteys on omiaan aiheuttamaan lapselle suurempaa vahinkoa kuin sanallisesti tai koskettelemalla täytetty rikos. Tämän vuoksi on perusteltua, että törkeämpi tekotapa vaikuttaa rikosnimikkeen valinnan kautta myös rangaistuksen määräämiseen. Toisaalta on huomattava, että seurustelusuhteissa syyksi luettava teko on tyypillisesti juuri sukupuoliyhteys. Jos sukupuoliyhteys säädetään kvalifiointiperusteeksi, tulee tutkimuslaitoksen mukaan perusteluissa nimenomaisesti selventää, ettei seurustelusuhteita lähtökohtaisesti voida pitää kokonaisuutena arvioiden törkeinä.

Uuden kvalifiointiperusteen RL 20:7.1 2 kohdan d alakohdan (useita samaan lapseen kohdistuneita tekoja) osalta tutkimuslaitos ehdottaa, että kvalifiointiperusteeseen lisätään vahinkoedellytys (”rikos on omiaan aiheuttamaan lapselle erityistä vahinkoa”) ja tekojen lukumäärän lisäksi siinä mainitaan myös rikoksen pitkä kesto.

Tutkimuslaitos toteaa, että yhdellä kertaa tehtyjen erilaisten tekojen määrä ei vielä sinänsä merkitse, että rikoksesta aiheutuisi erityisen suurta vahinkoa. Pelkästään tekojen määrään keskittyvästä säännöksestä seuraisi, että esimerkiksi hyväksikäyttö, joka tapahtuu sanallisesti ja näyttämällä seksuaalisia kuvia, arvioitaisiin törkeäksi, koska se sisältää kaksi erillistä tekoa. Tutkimuslaitos ehdottaa säännöksen sanamuodoksi seuraavaa: ”rikos on omiaan aiheuttamaan lapselle erityistä vahinkoa ottaen huomioon tekojen lukumäärä ja rikoksen pitkä kesto”. Lisäksi perusteluissa tulisi täsmentää, että pitkällä kestolla viitataan lähinnä useisiin päiviin (ts. rikos on jatkunut useita päiviä tai kuukausia) ja teolla tarkoitetaan myös sukupuoliyhteyttä, ei ainoastaan seksuaalisia tekoja.

Toisen uuden kvalifiointiperusteen, RL 20:7.1 2 kohdan e alakohan (useaan lapseen kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttöä) osalta tutkimuslaitos toteaa, että useaan lapseen kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttö tulee rangaistavaksi erillisinä rikoksina, joista tuomitaan yhteinen rangaistus. Tällainen teko arvioidaan siten jo nykyään ankarammin kuin yksittäiseen lapseen kohdistunut rikos. Ehdotettu sääntely merkitsisi poikkeusta RL 7 luvun periaatteisiin yhteisestä rangaistuksesta.

Tutkimuslaitos toteaa, että ehdotettu säännös on myös lainsäädäntöteknisesti ongelmallinen. Rikosten yksilöintiä koskevan käytännön mukaan yksittäinen rikos ei nykyään voi kohdistua useaan lapseen. Ehdotettua muotoilua olisi mahdollista tulkita siten, että useisiin lapsiin kohdistuneet hyväksikäytöt olisikin arvioitava yksittäiseksi rikokseksi, mikä merkitsisi huomattavaa lievennystä nykykäytäntöön.

Lisäksi tutkimuslaitos katsoo, että uhrien lukumäärän mainitseminen kvalifiointiperusteena on myös rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen kannalta ongelmallista. Esimerkiksi sanallisen, ilman kosketusta tehdyn kahteen lapseen kohdistuneen hyväksikäytön maksimirangaistus olisi ehdotetun säännöksen mukaan lähtökohtaisesti 13 vuotta vankeutta (yhteinen vankeusrangaistus), mitä ei voida pitää suhteellisuusperiaatteen mukaisena. Edellä mainituin perustein tutkimuslaitos ei pidä kyseistä muutosta perusteltuna.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry pitää tekotapojen lisäämistä erittäin toivottavina, mutta esittää joitakin tarkennuksia, joita lainvalmistelussa olisi syytä pohtia vielä tarkemmin. Ensinnäkin Raiskauskriisikeskus esittää lain perusteluja selvennettäväksi termin ”lähtökohtaisesti” osalta. Toiseksi lain perusteluja olisi selvennettävä kokonaisuusarvostelun osalta. Kokonaisuusarvostelun osalta tulisi myös taata riittävästi ohjausta ja esimerkkejä, jottei oikeuskäytännöstä muodostuisi epäyhtenäistä ja epäoikeudenmukaista lapsiuhrien kannalta. Mikäli selvennyksiä ei tehdä, on uhrien yhdenvertaisuus vaarassa.

Lisäksi Raiskauskriisikeskus kysyy, miksi törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistus säilyy ehdotuksen mukaan edelleen yhtenä vuotena. Ruotsin mallin mukaisesti minimirangaistusta voitaisiin tältä osin nostaa.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto kannattaa, että sukupuoliyhteys 16 vuotta nuoremman lapsen kanssa katsotaan lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi.

Sexpo-säätiö mielestä ehdotus, jonka mukaan yhdyntä alle 16-vuotiaan kanssa määriteltäisiin kategorisesti törkeäksi hyväksikäytöksi, sisältää kaksi vakavaa ongelmaa. Ennäkin, on virheellistä määritellä kategeorisesti törkeäksi hyväksikäytöksi jokin sellainen asia, joka ei välttämättä ole lainkaan hyväksikäyttöä. Kyse on selkeästä faktavirheestä, joka voi johtaa ikäviin seurauksiin tavallisten konsensuaalisten seksisuhteiden ollessa kyseessä, esimerkiksi kun alle 16-vuotias omaehtoisesti kiinnostuu seksistä itseään vanhemman kumppanin kanssa. Toiseksi, lain tiukentaminen tässä kohtaa on perusteetonta, sillä varsinainen ongelma on todellisten hyväksikäyttötapausten paljastamisessa ja selvittämisessä. Viranomaistyön vaikeutta ei voida helpottaa tiukentamalla lakia.

Sexpo-säätiö katsoo, että olisi viisaampaa alentaa lain ikärajaa muiden pohjoismaiden tasolle 15 vuoteen ja keskittää kaikki mahdolliset voimavarat nuorten turvataitojen kehittämiseen sekä hyväksikäyttöepäilyjen kohdalla asiantuntevan ja nuoren tilannetta kunnioittavan tutkimuksen järjestämiseen. Lakia kiristämällä ajetaan ahtaalle sekä seksielämäänsä aloittavia nuoria että heidän kanssaan seurustelevia henkilöitä, joiden ainoana rikoksena on muutama vuosi liikaa ikää.

Suomen matkatoimistoalan liitto ry kannattaa, että osa hyväksikäyttörikoksista aletaan luokitella törkeiksi.

Pelastakaa Lapset ry:n mielestä törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön määritelmään tulee sisällyttää myös seksuaalisen hyväksikäytön yhteydessä tuotetun kuvamateriaalin jakaminen Internetissä tai muun digitaalisen median kautta. Näin arkaluonteisen kuvamateriaalin jakaminen tekee lapsen oikeuksien loukkauksista ja hyväksikäytöstä pysyvää ja toistuvaa. Tämä lisää huomattavasti hyväksikäytöstä aiheutuvaa vahinkoa ja kärsimystä, ja tekee siitä selviytymisen vaikeaksi.

Lasten perusoikeudet ry:n mielestä lapsen käyttö lapsipornografian valmistamiseen tulisi katsoa törkeäksi seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Lasten perusoikeudet ry ehdottaa, että tämä tekomuoto oikeuskäytännössä omaksutun näkemyksen ja HE 6/1997 perusteluiden mukaisesti selvyyden vuoksi kirjattaisiin nimenomaisesti seksuaalisena hyväksikäyttötekona joko RL 20:10:ssä tai RL 20:7:ssä.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry kannattaa, että alaikäiseen kohdistunut seksuaalinen hyväksikäyttö on lähtökohtaisesti aina törkeää.

Invalidiliitto ry:n mielestä on perusteltua lisätä 7 §:n 1 momentin 2 kohdan a alakohtaan teon kvalifiointiperusteeksi myös vammaisuus ja sairaus, koska törkeän tekomuodon tunnusmerkistötekijöissä on jo nyt kuvattu tekotapoja, jotka esiintyvät vammaisen lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä. Lapsen vammaisuus tai sairaus voi vamman tai sairauden laadusta riippuen vaikuttaa myös lapsen kehitystasoon. Lisäksi Invalidiliitto toteaa, että ehdotetut 1 momentin 2 kohdan d ja e alakohdat soveltuvat hyvin niiden vammaisten lasten turvaksi, jotka joutuvat olemaan pitkiä aikoja sairaala- tai laitoshoidossa. Invalidiliitto myös katsoo, että lopulta teon kokonaisarvostelussa törkeäksi

arvioinnissa painaa se seikka, että vammaisen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on erityisen paheksuttavaa ja vahingollista vammaisen lapsen kehitykselle.

3.1.7 Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (RL 20:8a)

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan rangaistuksen koventaminen kyseisessä teossa on perusteltua yleis- ja erityspreventiivisen vaikutuksen vuoksi.

Helsingin syyttäjänviraston mielestä enimmäisrangaistuksen korottaminen kahdeksi vuodeksi vankeutta on perusteltua. Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta -rikoksen vanhentumisaika pidentyisi lainmuutoksella viiteen vuoteen, mikä palvelisi kyseisten rikosten selvittämistä ja rikosvastuun toteuttamista.

Suomen Asianajajaliitto pitää perusteltuna kiristää nuoreen kohdistuvan seksuaalipalvelujen ostamisen enimmäisrangaistusta.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry pitää hyvänä, että rangaistusmaksimia korotetaan, mutta kysyy miksei minimiasteikkoa nosteta. Sakko tulee edelleen olemaan yleisin rangaistus kyseisen rikoksen kohdalla, jos sakko minimirangaistuksena jää voimaan.

Lasten perusoikeudet ry ehdottaa, että enimmäisrangaistukseksi säädetään neljä vuotta vankeutta, koska kyse on alaikäisten kannalta poikkeuksellisen tuhoavasta ja vaarallisesta käytöksestä, jota vastaan yhteiskunnan tulee esittää sekä jyrkkä paheksuntansa että säätää johdonmukaisuuden nimissä ankara rangaistus.

Lasten perusoikeudet ry ehdottaa otsikon ja rikosnimikkeen muuttamista siten, ettei alaikäisiä leimata prostituoiduiksi toisen henkilön tekemän rikoksen vuoksi eli aikuisen tarjoaman korvauksen perusteella. Mikäli rikoksen kohteena on alle 16-vuotias, tulisi korvauksen käyttämistä pitää raskauttavana seikkana. Tämä pitäisi yhdistyksen mukaan selvyyden vuoksi mainita lainkohdassa RL 20:7. Edelleen Lasten perusoikeudet ry esittää, että kaikki prostituutioon houkuttelu tai siihen liittyvä käytös tulisi säätää nyt ehdotettua ankarammin rangaistavaksi muun muassa siitä syystä, että alaikäiset saatetaan vaaraan saada hengen ja terveyden vaarantava sukupuolitauti.

3.1.8 Lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8b)

Liikenne- ja viestintäministeriön mielestä työryhmän ehdotus on kannatettava, ja toteaa niin sanotun groomingin olevan ilmiönä huolestuttava.

Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä ehdotetun rikoslain sanamuotoa tulisi täsmentää. Sen tulisi ilmentää selvästi, että tekijän tarkoitus voidaan presumoida ulkonaisten olosuhteiden perusteella edellyttämättä näyttöä tekijän subjektiivisesta tarkoituksesta, jonka näyttäminen on lähes mahdotonta. Säännöksen alkuosaa ehdotetaan muutettavaksi muotoon: ”Joka pyrkii tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa siten, että olosuhteista tai muutoin on pääteltävissä hänellä olevan tarkoituksena...”.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa lisäksi, että ehdotetun säännöksen soveltamispiiriin kuuluisi esimerkiksi lapsen houkuttelu ihmiskaupan kohteeksi, vaikka kyse on tällöin säännöksessä tarkoitettua vakavammasta rikoksesta. Rikoslain ihmiskappaa koskevassa RL 25:3.3:ssa on käytetty ilmaisua ”värvää”. Ihmiskauppasäännöksessä tulisikin värväämisen ohella käyttää selventävinä ilmaisuina ”houkutella, suostutella ja vietellä”. Ilmaisua ”vietellä” käytetään myös paritusta koskevan RL 20:9.1:n 5 kohdassa. Siten syyttäjänvirasto ehdottaa, että RL 25:3:ää täsmennetään esitetyin tavoin, jotta lasten houkutteleminen ihmiskaupan kohteeksi olisi selvästi rangaistavaa ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa taikka niiden yritystä koskevien rangaistussäännösten perusteella.

Rangaistusasteikon osalta Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo, ettei ehdotettu rangaistusasteikko vastaa säännöksen soveltamispiiriin kuuluvien tekojen paheksuttavuutta. Teot ovat tyypillisesti erittäin suunnitelmallisia. Huomioon on myös otettava, että raja rikoksen valmistelun ja yrityksen välillä on häilyvä. Säännöksen 1 momentissa tarkoitettujen hyväksikäyttörikosten yrityksestä voidaan tuomita yli 2 vuotta vankeutta ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen yrityksestä yli puolitoista vuotta vankeutta. Tähän nähden on perusteltua, että enimmäisrangaistus houkuttelurikoksesta olisi vähintään puolitoista vuotta vankeutta. Teosta ei myöskään tulisi voida tuomita sakkoa.

Turun hovioikeus pitää ehdotetun uuden rangaistussäännöksen lisäämistä rikoslakiin tarpeellisena. Lapsen suojaamisen kannalta on tärkeää, että myös lapsen houkutteleminen, niin sanottu grooming, johon sisältyy erilaisia rikoksen valmisteluun liittyviä toimia, katsotaan rikokseksi. Rikoksentekijä voidaan tällöin asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen myös varsinaista rikosta edeltävistä toimista jo ennen kuin teko on edennyt yrityksen asteelle, eikä rikosvastuuseen joutuminen ole riippuvainen siitä, onnistuuko rikoksentekijä toteuttamaan pyrkimyksensä.

Helsingin käräjäoikeus kannattaa ehdotettua säännöstä yleissopimuksen 23 artiklasta johtuen.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että valmistelun säätäminen rangaistavaksi laajentaa lapsiin kohdistuvien rikosten kriminalisoinnin alaa yleissopimuksen edellyttämällä tavalla ja on kannatettavaa suojeluobjektin tärkeys huomioon ottaen. Nykyinen yrityssäännös ei yllä kaikkeen lapsen turvallisen tulevaisuuden kannalta vaaralliseen menettelyyn.

Mietinnössä on korostettu lapsen houkuttelemista teknisen välineistön avulla. Käräjäoikeus kuitenkin muistuttaa, että merkittävä osa houkuttelusta tapahtuu edelleen myös muulla tavoin. Siten on hyvä, ettei kriminalisointia ole rajattu vain tieto- ja viestintäteknologian välityksellä tehtäviin ehdotuksiin kuten yleissopimuksessa. Kriminalisoitu ala on täten laajempi kuin yleissopimuksessa, mikä on kannatettavaa lasten yhdenvertaisuus huomioon ottaen.

Käräjäoikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että nykyisessä oikeuskäytännössä on selvää, kuten mietinnössäkin on todettu, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi toteutua täytettynä tekona ilman, että tekijä ja lapsi edes tapaavat fyysisesti toisiaan. Tämän seurauksena jatkossa rajankäyntiä valmistelusäännöksen, yrityksen sekä täytetyn teon tunnusmerkistötekijöistä oikeussaleissa tultaneen käymään valmistelun ja yrityksen

välillä, mutta todennäköisesti rajankäyntiä tullaan käymään valmistelusta aina täytettyyn tekoon saakka. Tämä johtuu siitä, että jos tekijän puheet ovat edes jollakin tavoin seksuaalisesti latautuneita, jouduttaneen ensin pohtimaan sitä, ovatko ne ”muulla tavoin” tehtyjä eli täytetty teko (tästä siis ehdotettu RL 20:6.1). Säännös tulee asettamaan esitutkinnalle, syyteharkinnalle ja esitettävän näytön rakenteelle haasteita.

Helsingin syyttäjänvirasto toteaa uudistuksen olevan tarpeen nykytekniikan kehityksen ja hyödyntämisen vuoksi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa.

Itä-Suomen syyttäjänviraston mielestä pykälän sanamuotoa tulee täsmentää. Ilman täsmennystä olemme jatkossa samojen ongelmien äärellä kuin nykyisen seksuaalisen teon määritelmän kanssa (”tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä”). Ongelmana on, miten käytännössä näytettäisiin tekijällä oleva tarkoitus. Näin ollen pykälässä tulisi selkeästi todeta, että tekijällä oleva tarkoitus voidaan presumoida ulkonaisten olosuhteiden perusteella, koska tekijän subjektiivisen tarkoituksen näyttäminen on lähes mahdotonta.

Keski-Suomen syyttäjänvirasto toteaa, että uusi rangaistussäännös parantaa käytännön mahdollisuuksia puuttua lapsiin kohdistuvaan rikollisuuteen nykytilanteeseen verrattuna.

Pirkanmaan syyttäjänvirastolla ei ole huomautettavaa ehdotettuun säännökseen. Syyttäjänvirasto kuitenkin korostaa, ettei säännös saa johtaa tilanteeseen, jossa teot, joita voisi arvostella ankarammin, tutkittaisiin/syytettäisiin/tuomittaisiin tämän lainkohdan mukaan sillä perusteella, että se on helpompi näyttää toteen tai että sen tunnusmerkistön teko ainakin täyttää. Tällaisia tekoja olisivat esimerkiksi paritus ja ihmiskauppa.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen mielestä on erittäin tärkeää saada rangaistavaksi lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin, jotta tilanteisiin voidaan puuttua ennen kuin houkuttelu etenee kanssakäymisen asteelle. Samat henkilöt saattavat houkutella useita lapsia ja toistaiseksi poliisin on ollut hyvin vaikea puuttua tällaiseen toimintaan, vaikka siitä saataisiin tietoakin. Lasten lähestyminen esimerkiksi Internetin avulla on nykyään tuntemattomille aikuisille paljon aikaisempaa helpompaa.

Julkiset oikeusavustajat ry toteaa lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin lisääntyneen erittäin voimakkaasti. Ehdotetun säännöksen kohdalla vaikeuksia tulee kuitenkin syntymään rajanvedosta sen suhteen, milloin riittävä aktiivisuuden taso on ylittynyt. Tämän määrittämisen suhteen ylempien oikeusasteiden tulee olla aktiivisia.

Suomen Asianajajaliitto pitää perusteltuna kriminalisoida toiminta, jolla pyritään houkuttelemaan lapsi seksuaalisiin tarkoituksiin. Ehdotettu kriminalisointi nykyisessä muodossaan jättää kuitenkin liiaksi varaa tulkinnalle, koska se ei sisällä riittävän täsmällistä määrittelyä rikoksen tekotavasta. Sääntely nykymuodossaan tarkoittaisi sitä, että rikoksen tunnusmerkistöä selvitettäisiin tulkitsemalla lain esitöissä kirjattua esimerkinomaista listaa rikoksen tekotavoista. Tämä ei ole hyväksyttävää, sillä laillisuusperiaatteen selkeänä lähtökohtana on se, että rikoksen tunnusmerkistön on ilmettävä suoraan rikoslaista sanottua tekoa koskevasta pykälästä.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry:n mielestä ehdotettu uusi kriminalisointi aiheuttanee tulkinnallisia ongelmia, jotka johtuvat käytännössä teon valmisteluluontoisuudesta. Tämän vuoksi pykälän sanamuodon tulisi olla mahdollisimman selkeä, jotta kaikille osapuolille tulisi selväksi, missä vaiheessa kyseessä on ”houkutterurikos”.

Koska houkutteleminen seksuaalisen tarkoituksiin on aina tahallinen ja hyvin suunnitelmallinen rikos ja vaatii tekijältään pitkäjänteisyyttä, tällaisista teoista tulisi Syyttäjäyhdistyksen näkemyksen mukaan olla aina seurauksena vankeusrangaistus. Vankeusrangaistusmaksimi voisi olla jopa kaksi vuotta vankeutta, kuitenkin vähintään puolitoista vuotta vankeutta. Sakkorangaistukseen tuomitseminen ei saisi tulla kysymykseen.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen käsityksen mukaan rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää säännöstä täsmennettävän siten, että pyrkimisen ja tarkoituksen lisäksi vaaditaan jotain konkreettisempaa, objektiivisesti havaittavaa toimintaa. Ajatuksen ja suunnittelun tasolle jäävät ”teot” jäisivät siten selvästi rankaisematta.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry toteaa uudistuksen olevan odotettu ja ehdotuksen olevan hyvä sellaisenaan.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää uutta rangaistussäännöstä erityisen hyvänä.

Sexpo-säätiö toteaa säännösehdotuksen olevan erittäin ongelmallinen sen suuren tulkinnanvaraisuuden takia. Lisäksi ei ole perusteltua kriminalisoida sellaisen teon ehdottamista (tapaaminen), joka ei ole sellaisenaan rikollinen. Säätiö kysyy muun muassa, millä tavalla on mahdollista varmistaa, että tapaamisen ehdottajalla on aie kohdella lasta kaltoin, mikäli hän ei ole suoraan sellaiseen viitannut.

Säätiö katsoo lakiehdotuksen suurimman heikkouden olevan sen keskittyminen tarkoituksen kriminalisoimiseen. Tarkoituksen selvittäminen voi olla monissa tapauksissa mahdotonta, ja johtaa helposti siihen, että pelkkää epäilystä tarkoituksesta aletaan pitää jonkinlaisena näyttönä. Säätiö toteaa, että lakiesitys voi pahimmillaan johtaa yhteiskunnalliseen paranoiaan, jossa kaikkea lapsen ja aikuisen välistä kanssakäymistä tarkastellaan pedofiliakontekstin kautta.

3.1.9 Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (RL 20:8c)

Turun hovioikeus pitää ehdotetun uuden rangaistussäännöksen lisäämistä rikoslakiin tarpeellisena lapsipornografian torjumiseksi. Hovioikeus toteaa ongelmalliseksi tahallisuuden toteennäyttämisen vaikeuden. Toteennäyttäminen voi olla käytännössä vaikeaa myös siltä osin kuin kysymys on olosuhdetahallisuudesta eli siitä, että rikoksen tekijän olisi tullut esityksen järjestämisolosuhteiden perusteella ymmärtää, että hänen seuraamassaan esityksessä esiintyvä lapsi on värvätty tai pakotettu osallistumaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan esitykseen. Hovioikeus katsoo olevan hyvä, ettei rangaistussäännökseen oteta lisäedellytykseksi sitä, että loukkaamisen tulisi olla ilmeistä.

Helsingin käräjäoikeus kannattaa ehdotettua säännöstä yleissopimuksen 21 artiklasta johtuen.

Keski-Suomen syyttäjänvirasto toteaa, että uusi rangaistussäännös parantaa käytännön mahdollisuuksia puuttua lapsiin kohdistuvaan rikollisuuteen nykytilanteeseen verrattuna.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää uutta rangaistussäännöstä erityisen hyvänä. Kuitenkin termi ”sukupuolisiveellisyyttä loukkaava lasta koskevan esityksen seuraaminen” tulisi korvata termillä ”lapsipornografisen esityksen seuraaminen”, koska yleissopimuksessa käytetään termiä ”lapsipornografia”. Termi ”lapsipornografia” viittaa suoremmin siihen, että aineisto loukkaa nimenomaan lapsen oikeuksia.

Lasten perusoikeudet ry ehdottaa korkeampaa, vähintään neljän vuoden enimmäisrangaistusta, koska kuten lapsipornografiarikoksissa yleensä, kysyntä luo lisääntyvän tarpeen ja vaaran lasten hyväksikäyttöön. Kysymyksessä on usein erittäin vakava rikos, jossa esitystä seuraavat katsojat ylläpitävät tarvetta etsiä raiskattavia lapsia.

3.1.10 Seksuaalisen teon määritelmä (RL 20:10.2)

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto pitää ehdotettua muutosta aiheellisena sekä huolellisesti perusteltuna.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos kannattaa ehdotettua muutosta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta, koska teko voi olla lapsen seksuaaliselle kehitykselle vahingollinen, vaikka sillä ei tavoiteltaisikaan kiihotusta tai tyydytystä.

Tutkimuslaitos toteaa ehdotetun muutoksen vaikuttavan kuitenkin myös raiskausrikoksia koskevaan sääntelyyn. Tällöin tulee arvioitavaksi sääntelyn suhde lääketieteellisiin toimenpiteisiin ja esimerkiksi poikien ympärileikkaukseen, koska lääketieteelliset toimenpiteet voivat olla niiden kohteena oleville henkilöille seksuaalisesti olennaisia. Jos arviointia ei haluta tehdä tässä yhteydessä, olisi laillisuusperiaatteen kannalta perusteltua rajata muutos koskemaan pelkästään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.

Kirkkohallituksen mielestä on tarkoituksenmukaista, että seksuaalisen teon määritelmää muutetaan mietinnössä ehdotetulla tavalla. Lapsen ruumiillisen koskemattomuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojelemiseksi ei voida pitää hyväksyttävänä, että seksuaalisen teon arvioinnissa asetetaan painoa tekijän subjektiiviselle näkemykselle teon luonteesta. Tekoa on syytä arvioida uhrin eli lapsen näkökulmasta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kannattaa seksuaalisen teon määritelmän muuttamista työryhmän esittämin tavoin, ja toteaa esitetyn muutoksen edesauttavan uhrin aseman parantamista.

Turun hovioikeuden mielestä ehdotettu muutos on tarpeellinen, jotta oikeudenkäynnissä tekijän tavoite ja sen toteennäyttäminen eivät liiaksi korostuisi.

Helsingin käräjäoikeus pitää kannatettavana uudistusta, jonka mukaan tunnusmerkistöstä ehdotetaan poistettavaksi seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua koskeva osa.

Oulun käräjäoikeus kannattaa seksuaalisen teon määritelmän muuttamista työryhmän ehdotuksen mukaisesti, sillä rikollinen teko voi olla omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä tekijän motiivista riippumatta.

Helsingin syyttäjänvirasto toteaa, että korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2005:93 on viimeistään nostanut esille RL 20:10.2:ssa olevan seksuaalisen teon määritelmän ongelmallisuuden. Uudistus helpottaisi seksuaalisten tekojen toteennäyttämistä sekä prosessaamista, ja sen tulee luonnollisesti koskea myös aikuisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia.

Itä-Suomen syyttäjänvirasto kannattaa työryhmän muutosehdotusta.

Keski-Suomen syyttäjänvirasto toteaa, että rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä, on käytännössä ollut varsin vaikeasti toteennäytettävä seikka. Syyttäjänvirasto kannattaa määritelmän muuttamista.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos pitää tärkeänä muutosta, jonka mukaan lapseen kohdistuneen seksuaalisen teon määritelmästä poistettaisiin rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Tästä on erittäin vaikea saada esitutkinnassa näyttöä, eikä lapsi pysty sitä arvioimaan tai siitä kertomaan. Sillä ei myöskään ole rikoksen uhrin kannalta tekoa arvioitaessa merkitystä.

Julkiset oikeusavustajat ry pitää erittäin hyvänä ratkaisuna muutosta, jossa seksuaalisen teon määritelmästä poistetaan seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelun elementti. Julkiset oikeusavustajat ry viittaa tältä osin korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2005:93.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry kannattaa ehdotettua muutosta.

Sexpo-säätiö kannattaa, että seksuaalisen teon määritelmästä poistetaan seksuaalisen kiihotuksen ja tyydytyksen tunnusmerkistö. Kuitenkin seksuaalisen teon määritteleminen ”seksuaalisesti olennaiseksi” johtaa kehäpäättelyyn, jossa termin ”seksuaalinen” merkitys on jäänyt määrittelemättä. Toinen vaihtoehto olisi määritellä ”ruumiillisen koskemattomuuden loukkaus”, jolloin teon seksuaalisuus ei ole välttämätöntä. Jotta oikeusistuimilla olisi käytössään yhtenäinen metodi, seksuaalinen teko pitäisi määritellä täsmällisemmin.

Suomen Lastenpsykiatriyhdistys ry:n (Lastenpsykiatriyhdistys) mukaan kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua koskeva osa tulisi ehdottomasti poistaa kokonaan. Työryhmä on perustellut kantansa hyvin. Lastenpsykiatriyhdistys korostaa, että aikuisten lapsiin kohdistamat ”hellimiset” tulee sisällyttää rikosnimikkeen alle aina, kun ne ovat lapsen seksuaalisuutta, koskemattomuutta sekä tervettä kasvua ja kehitystä loukkaavia, täysin riippumatta niiden tekotarkoituksesta.

Lastenpsykiatriyhdistys kiinnittää huomiota myös seksuaalisen teon yleisperustelussa käytettävään terminologiaan, ja ehdottaa termin ”hyväily” korvaamista termillä ”koskettelu”. Termi ”hyväily” on omiaan antamaan myönteisen ja lievän merkityksen teolle.

Korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö Akava ry yhtyy jäsenjärjestönsä Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n käsitykseen, jonka mukaan seksuaalisen teon määritelmän muuttaminen ehdotetulla tavalla ei ole täysin ongelmatonta. Sinänsä kannatettavien päämäärien ohella muutos saattaa lisätä mahdollisuuksia perusteettomiin tai jopa tahallisesti vääriin ilmiantoihin. Erityisesti kun on kysymys yleisesti hyvin paheksutusta rikostyypistä, on syytä korostaa täsmällisen sääntelyn, laadukkaan esitutkinnan ja syyttömyysolettaman merkitystä. Näin ollen ehdotettua määritelmää olisi syytä vielä tarkentaa.

3.1.11 Syyteoikeus (RL 20:11)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kannattaa artiklan 32 johdosta esitettyä muutosta, jonka mukaan kaikki alle 18-vuotiaisiin henkilöihin kohdistuvat rikokset ovat virallisen syytteen alaisia.

Keskusrikospoliisin mielestä syyteoikeuden painottamista viralliselle syyttäjälle ilman asianomistajan syytepyyntöä voidaan pitää perusteltuna ja nykysuuntauksen mukaisena.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos pitää hyvänä, että kaikki yleissopimuksen mukaiset rikokset muutetaan lapseen kohdistuessaan virallisen syytteen alaisiksi.

Julkiset oikeusavustajat ry:n mielestä syyteoikeuden tulee lapsiin kohdistuvissa rikoksissa olla syyttäjävetoinen.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry kannattaa, että kaikki yleissopimuksen mukaiset rikokset olisivat lapseen kohdistuessaan virallisen syytteen alaisia. Seksuaalirikosten asianomistajaluonne tulisi poistaa kokonaan RL 20:3:n ja 20:5:n kohdalta.

3.1.12 Toimenpiteistä luopuminen (RL 20:12)

Julkiset oikeusavustajat ry:n mielestä toimenpiteistä luopumisen tulee lapsiin kohdistuvissa rikoksissa olla äärimmäisen rajattua.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n mielestä on hyvä, ettei asianomistajan vakaalla tahdolla ole merkitystä syyteoikeuden käyttämisen kannalta. Kyseinen RL 20:12:n mukainen säännös tulisi poistaa kokonaan seksuaalirikoksia koskevasta luvusta.

3.1.13 Oikeushenkilön rangaistusvastuu (RL 20:13)

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry pitää hyvänä, että oikeushenkilön rangaistuvastuu ulotetaan koskemaan myös lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin. Ehdotus on hyvä sellaisenaan.

Lastensuojelun Keskusliiton mielestä oikeushenkilön vastuuta hyväksikäytön selvittämisessä tulee laajentaa. Keskusliitto haluaa korostaa, että lapsiin kohdistuvia seksualirikoksia tapahtuu tilanteissa, joissa luonnollinen henkilö toimii jonkin organisaation (siis oikeushenkilön) työntekijänä tai edustajana ja tekee lapseen kohdistuvan seksualirikoksen henkilökohtaisten motiiviensa vuoksi ilman, että tarkoituksena on hyödyttää organisaatiota (oikeushenkilöä). Tällaisissa tilanteissa on sattunut, että kyseiset organisaatiot salaavat rikoksen suojellakseen omaa mainettaan. Keskusliitto katsoo, että artiklan 26 vastuun vaatimusta tulisi laajentaa koskemaan myös niitä luonnollisia henkilöitä ja oikeushenkilöitä, jotka estävät lapsiin kohdistuneiden rikosten selvittämistä tai jättävät puuttumatta niihin toimiessaan organisaatiossa.

3.2 Oikeus ilmoituksen tekemiseen poliisille salassapitovelvollisuuden estämättä (lastensuojeluL 25 d §, esitutkintaL 2 §, L sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 18 §)

Liikenne- ja viestintäministeriö korostaa, että työryhmän ehdottamassa sääntelyssä huomioitaisiin myös sähköinen maailma. Ministeriön tietoon on tullut, ettei nykyinen lastensuojelulaki ota huomioon verkossa tehtävään, kohtaavaan työhön liittyviä kysymyksiä. Verkosta on muodostunut uusi sosiaalisen toiminnan ympäristö, jossa työskentelevät ammattilaiset kohtaavat samoja ongelmia kuin perinteisessä sosiaali- ja terveyspalveluissa työskentelevät. Verkon ilmoituksille tulisi osoittaa jokin vastaanottaja, joka pystyy hoitamaan lastensuojeluasiaa eteenpäin, kunnes lapsen tai nuoren henkilöllisyys on selvinnyt.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että säännös oikeudesta ilmoituksen tekemiseen poliisille ei oleellisesti muuta nykytilannetta, koska velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen säilyy edelleen. Toisaalta suora ilmoitus poliisille voi tietyissä tilanteissa nopeuttaa tietoon tulleen asian selvittämistä. Ehdotus on siten perusteltu.

Lisäksi ministeriö kiinnittää huomiota siihen, että opetusministeriön toimialan henkilöstön lienee ongelmallista arvioida, milloin ”syytä epäillä” -kynnys ylittyy. Käytännössä henkilöstö tulee tarvitsemaan asiassa ohjeistusta ja lisätietoa, jotta mainitun oikeuden toteuttaminen olisi mahdollista. Tulkintakäytäntöjen selkeyttäminen olisi hyödyllistä yhteistyössä Opetushallituksen ja Stakesin kanssa.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen (EAOA) mielestä säännös oikeudesta ilmoituksen tekemiseen poliisille vaikuttaa ehdotuksen valossa perustellulta. Samalla on kuitenkin syytä korostaa myös poliisin velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitus sosiaalihuollon viranomaiselle niissä tapauksissa, joissa ilmoitus on tullut poliisille muulta taholta.

EAOA ei pidä säännöksen sisällyttämistä esitutkintalakiin perusteltuna. Nykyinen esitutkintalain 2 § säätelee esitutkinnan toimittamisvelvollisuutta, mistä ehdotetussa uudessa 2 momentissa ei lainkaan ole kysymys. Vaikka sinänsä ei ole kysymys lastensuojelutoimenpiteestä, säännöksen yhteys lastensuojeluilmoitukseen on niin läheinen, että sen sijoittaminen lastensuojelulakiin saattaisi olla ehdotettua esitutkintalakia luontevampaa. Säännösehdotus tulisi koskemaan sellaisia ammatti- ja luottamushenkilöitä, jotka eivät tavallisesti, poliisia lukuun ottamatta, sovella esitutkintalakia.

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää esitettyjä muutoksia esitutkinta- ja lastensuojelulakiin tarpeellisina sopimusvelvoitteiden johdosta. Kuitenkaan pappien ja lehtorien kirkkolaissa säädettyyn rippisalaisuuteen ja siihen perustuvaan oikeuteen ja velvollisuuteen olla ilmoittamatta tietyistä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ei tässä yhteydessä esitetä muutoksia. Valtakunnansyyttäjän virasto katsoo, että kyseisessä asemassa olevilla henkilöillä tulisi rippisalaisuuden estämättä olla vastaava oikeus ja velvollisuus kuin lastensuojelulain 25 §:n 1 mainituilla henkilöillä ilmoittaa viranomaisille tietoonsa tulleesta lapseen kohdistuneesta seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksesta.

Poliisihallitus pitää esitystä esitutkintalain 2 §:n 2 momentin mukaisen ilmoitusoikeuden lisäämisestä ja tarvittavista muutoksista lastensuojelulain 25 §:ään ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:ään perusteltuina. Poliisihallituksen mielestä ehdotetun säännöksen sijoittaminen esitutkintalain 2 §:n 2 momentiksi ei kuitenkaan ole täysin luonteva. Sen sijoittamista tulee harkita luontevampaan paikkaan esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamisen myötä. Samassa yhteydessä lastensuojelulain 25 d §:n 3 momenttia sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 3 momenttia tulee muuttaa niin, että niissä otetaan huomioon esitutkintalakiin lisättävä uusi säännös ja säännösten keskinäinen suhde tulee määritettyä.

Kirkkohallitus toteaa, että lastensuojelulain 25 §:n 1 momentin mukainen ilmoitusvelvollisuus koskee myös seurakunnan viranhaltijoita, työntekijöitä ja luottamushenkilöitä. Kyseisen pykälän 3 momentissa säädetään kuitenkin poikkeuksesta koskien seurakunnan palveluksessa olevia viranhaltijoita. Sen mukaan ilmoitusvelvollisuuden estämättä on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvässä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

Kirkkolain 5 luvun 2 §:n mukaan yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille uskottua asiaa ei saa ilmaista, eikä myöskään sitä henkilöä, joka papille on uskoutunut. Sama vaitiolovelvollisuus koskee myös lehtoreita kirkkolain 6 luvun 12 §:n nojalla. Pappi ei myöskään todistajana saa ilmaista sitä, mitä yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa on hänelle uskottu. Kirkkolain 5 luvun 2 § 3 momentti asettaa kuitenkin papille tai rehtorille tietyssä tilanteessa varoitus-/ilmoitusvelvollisuuden. Säännöksessä ei ole rajattu viranomaistahoa, jolle ilmoitus tehdään.

Kirkkolaissa säädetyn rippisalaisuuden ei voida katsoa rikkovan yleissopimuksen 12 artiklaa, joka koskee ilmoituksen tekemistä epäillystä seksuaalisesta rikoksesta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Kuten mietinnössä on todettu, artikla koskee suppeampaa ammattiryhmää kuin lastensuojelulain 25 §. Siten kirkkohallituksen mielestä ei ole es-

tettä sille, että ehdotetussa laissa papin ja lehtorin erityinen vaitiolovelvollisuus otetaan huomioon.

Tietosuojavaltuutetun toimiston mielestä tavoite ilmoitusten lisäämisestä on perusteltua ja työryhmän ehdotus on siten kannatettava. Oikeus ilmoituksen tekemiseen salassapidon estämättä jättää yksittäiselle toimijalle harkintavaltaa, jolloin ilmoituksia ei tehtäisi ”varmuuden vuoksi”. Tietosuojavaltuutettu kuitenkin toteaa, ettei esitutkintalakiin ehdotetun säännöksen paikka ole luonteva.

Tietosuojavaltuutettu huomauttaa, ettei ehdotuksessa ole tarkemmin arvioitu ilmoittajien näkökulmasta, miten ilmoitus vaikuttaa kyseessä oleviin asiakassuhteisiin ja minkälainen punninta on tällöin perusteltua. Koska lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa näyttökysymykset voivat olla haastavia, tulisi tietosuojavaltuutetun mielestä esitutkintaviranomaisten yhdessä lastensuojeluviranomaisten kanssa laatia ohjeet, miten tällaiset rikokset voisi tunnistaa ja mitä todisteaineistoa on pidettävä riittävänä näyttönä tällaisista rikoksista. Tällöin voitaisiin nähdä, onko kulloinkin käsillä olevalla näytöllä esitutkintakynnys ylitetty ja mitä lisänäyttöä esitutkinnalla ja pakkokeinoilla voitaisiin saada.

Toinen kysymys, jota ei ole ehdotuksessa käsitelty, liittyy ilmoittajien käytössä olevien tietojärjestelmien käyttöön. Lähtökohtaisesti esimerkiksi potilasrekisterin käyttötarkoitus on potilaan hoidon järjestäminen. Kun hoidettavan vamman tai sairauden perusteella on aihetta epäillä rikosta ja tehdään ilmoitus poliisille, poiketaan tästä käyttötarkoituksesta, jolloin tekoa voidaan arvioida henkilörekisteririkoksena. Tällaisissa tapauksissa on käytännössä katsottu, että teon oikeudenvastaisuuden poistaa nimenomainen säännös oikeudesta tehdä ilmoitus, johon sisältyy ilmoitusta edeltänyt tiedonhankinta. Ongelmia syntyy lähinnä, kun mitään ilmoitusta ei ole tehty vaan sitä on vain harkittu, jolloin tietojärjestelmien lokitietoihin tulisi saada ilmoitusvelvollisen oikeusturvan näkökulmasta tällainen käyttötarkoituksesta poikkeava, mutta oikeudellisesti perusteltu kyselyperustekoodi. Todennäköisesti mikään nykyisistä sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmistä ei täytä tällaista vaatimusta.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran mielestä työryhmän esittämä muutos laajentaa niiden henkilöiden kohderyhmää, jotka voivat tehdä ilmoituksen poliisille, on tarpeellinen. Valvira katsoo kuitenkin, että kyseisen säännöksen sisällyttäminen suoraan lastensuojelulakiin on toimivampaa kuin se, että lastensuojelulain 25 §:ään kirjattaisiin viittaus esitutkintalakiin. Mikäli säännökset toteutetaan työryhmämietinnössä esitetyssä muodossa, on vaarana, että tutkintapyynnön tekeminen jää ainoastaan lastensuojeluviranomaisten vastuulle eikä tavoiteltu ilmoituskynnyksen madaltuminen toteudu.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan lastensuojeluviranomaisten ilmoitusvelvollisuutta ja salassa pidettävien tietojen antamista poliisille tulisi laajentaa koskemaan myös terveydenhuollon henkilöstöä lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön tapauksissa. Näin turvattaisiin nykyistä paremmin lapsen edun mukainen, nopea tilanteeseen puuttuminen ja avun saanti.

Keskusrikospoliisi pitää mietinnössä mainittujen viranomaisten tietojen luovuttamisoikeuden laajentamista lähtökohtaisesti perusteltuna. Asiaan liittyy kuitenkin tiettyjä luot-

tamukselliseen suhteeseen liittyviä kysymyksiä, joiden käytännön vaikutuksia voidaan kattavasti arvioida jo aiempien lainsäädäntömuutosten perusteella. Nyt käsiteltävinä olevissa teoissa tiedonluovutusintressiä poliisille voidaan kuitenkin pitää erityisen suurena.

Oulun käräjäoikeus pitää perusteltuna työryhmän esitystä uudeksi esitutkintalain 2 §:n 2 momentiksi, koska se ohittaisi epäillyn rikosasian kiertämisen sosiaaliviranomaisen kautta. Usein ongelmana on nimittäin ollut, että asia on jäänyt viipymään sinne jopa vuosiksi sosiaaliviranomaisten nykyisen heikon resurssitilanteenkin vuoksi. Sosiaaliviranomainen on myös joissain tapauksissa jäänyt harkitsemaan, onko sillä *perusteltua syytä* epäillä seksuaalirikosta (lastensuojelulain 25 d § 3 momentti) eikä asia ole edennyt tarpeeksi ripeään tahtiin esitutkintaan. Heikkoutena nyt ehdotetussa säännöksessä on, että kyse on vain oikeudesta eikä velvollisuudesta. Tässä kohdin on kuitenkin muistettava, että tätä samaa henkilöä koskee velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus sosiaaliviranomaiselle lastensuojelulain 25 §:n perusteella.

Työryhmän esitys avaa joka tapauksessa mahdollisuuden ohittaa sosiaaliviranomainen salassapitosäännösten estämättä siirtymällä asian kanssa suoraan poliisiviranomaiseen. Esitys on nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa kannatettava. Käytännössä on myös varmasti tapauksia, joissa on asian etenemisen kannalta paras tapa edetä suoraan poliisiviranomaiseen. Lisäksi käräjäoikeus muistuttaa RL 15:10:n mukaisesta törkeiden rikosten ilmoitusvelvollisuudesta.

Helsingin syyttäjänviraston mielestä säännös oikeudesta ilmoituksen tekemiseen poliisille on perusteltua mahdollistaen esitutkinnan aloittamisen ja sen suorittamisen nopeutumisen. Nykyisten säännösten puitteissa esitutkinta on toisinaan viivästynyt ja vaikeutunut, koska poliisi ei ole saanut heti tietää esitutkintakynnyksen ylittävistä rikosepäilyistä.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos toteaa, että esitutkintalain 2 §:n muutos lisää poliisin ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön tehokkuutta.

Julkiset oikeusavustajat ry pitää tärkeänä, että seksuaalirikoksen kohteeksi olevan lapsen kohdalla voidaan turvata nopea ja asianmukainen esitutkinnan käynnistyminen välittömästi kun epäilys seksuaalirikoksen kohteeksi joutumisesta on syntynyt. Siten ilmoittamisvelvollisuuden laajeneminen muun muassa opetus- ja nuorisotoimen henkilöstöön työryhmän esittämin tavoin on merkittävää.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotuksessa erityisen myönteisenä sitä, että lainsäädännöllä pyrittäisin tehostamaan lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten esitutkintaa niin, että ilmoitus lapseen kohdistuvasta hyväksikäytöstä saataisiin tehtyä poliisille jo siinä vaiheessa, kun lapsen kuuleminen on lapsen henkinen terveys huomioon ottaen vielä mahdollista.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry pitää hyvänä, että eri ammattiryhmille säädetään oikeudesta tehdä ilmoitus poliisille salassapitovelvollisuuden estämättä. Raiskauskriisikeskuksen mielestä on kuitenkin valitettavaa, että rippisalaisuus jää voimaan.

Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n (Allianssi) mielestä on ehdottoman tärkeää, että vastuu- ja ilmoitusvelvollisuutta tehostetaan, kun lasten seksuaalisia hyväksikäyttötapauksia tulee ilmi.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry pitää hyvänä tarkennuksena, että ammattihenkilöille säädetään oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä tehdä ilmoitus poliisille lapsen tai nuoren hyväksikäyttöepäilystä. Luettelosta näyttävät kuitenkin edelleen puuttuvan seurakunnan työntekijät, jotka Talentia ry:n mielestä siihen tulisi lisätä. Lasten suojeleminen törkeältä rikokselta ei Talentia ry:n mielestä voi olla rippisalaisuuteen liittyvä ”omantunnon kysymys”, eikä rippisalaisuus velvoita kaikkia seurakunnan työntekijöitä.

Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojektin mielestä on erittäin kannatettavaa, että säädettäisiin salassapitosäännösten estämättä oikeus tehdä ilmoitus suoraan poliisille, kun tehtävässä tulleiden seikkojen perusteella on syytä epäillä alle 18-vuotiaaseen kohdistunutta RL 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa. Luonnollinen jatkokysymys liittyy rikosprosessin eri vaiheissa työskentelevien virkahenkilöiden (poliisit, syyttäjät, tuomarit) resursseihin eli siihen, miten nämä viranomaiset pystyvät tehokkaasti ja nopealla aikataulussa purkamaan mahdollista ruuhkaa.

3.3 Liiketoimintakieltolaki

3.3.1 Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset, liiketoimintakiellon sisältö ja väliaikainen liiketoimintakielto (liiketoimintakieltoL 3, 4 ja 11 §)

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että liiketoimintakiellon suojeluobjekti on elinkeinotoimintaan ja liikesuhteisiin liittyvä luottamus. Tietosuojavaltuutetun mielestä liiketoimintakiellon määrääminen voi tulla kyseeseen, kun tekijä on rikkonut erityisesti elinkeinonharjoittajille asetettuja velvoitteita (esim. kirjanpitovelvollisuus) tai kun kysymys on tyypillisesti elinkeinotoiminnassa täyttyvistä rikoksista (erityisesti RL 39 luvun ja 29 luvun tunnusmerkit). Nämä teot liittyvät lähtökohtaisesti laillisen elinkeinotoimintaan. Sen sijaan jos itse elinkeinotoiminta on laitonta, ei sitä lähtökohtaisesti arvioida näiden säännösten valossa vaan itsessään kiellettynä toimintana, jossa elinkeinomaisuus on usein rikoksen kvalifiointiperuste (esim. huumausainerikokset). Tietosuojavaltuutetun mielestä ehdotuksessa on vastaavalla tavalla kysymys siitä, että ehdotuksen mukaiset perusteet liiketoimintakiellolle eivät liity elinkeinotoimintaan liittyviin velvoitteisiin tai niissä tyypillisesti tapahtuviin rikoksiin vaan siihen, että itse liiketoiminta on laitonta. Tässä mielessä ehdotus ei ole yhteensopiva liiketoimintakieltoa koskevan sääntelyn tavoitteiden kanssa, mikä näkyy selvimmin erilaisina suojeluobjekteina.

Toinen ehdotusta vastaan puhuva argumentti liittyy siihen, että se ei kohtele kaikkia tekijöitä yhdenvertaisella tavalla. Se, onko kyseessä ollut liiketoimintaa, voi nimittäin määräytyä hyvin sattumanvaraisten seikkojen mukaan (esim. onko toiminnassa liikkunut rahaa). Jos epäilty osoittaa, että kyse ei ole ollut liiketoiminnasta (esim. hän on ollut työsuhteessa tekoajankohtana), ei liiketoimintakieltoa voisi määrätä.

Kolmantena kysymyksenä arvioitaessa ehdotetun sääntelyn toimivuutta on kiinnitettävä huomiota liiketoimintakiellon valvontaan ja ehdotuksessa tarkoitettuun kohdennettuun valvontaan. Liiketoimintakieltolain 4 §:ssä on säädetty, mitä kieltoon määrätty ei saa tehdä. Ehdotuksen mukainen uusi 4 §:n 4 momentti olisi perustelujen mukaan rajatumpi liiketoimintakielto koskien vain sellaista liiketoimintaa, jonka yhteydessä on syyllistytty siinä mainittuihin rikoksiin. Tämä edellyttäisi kyseessä olevan liiketoiminnan yksilöintiä ja kiellon kohdistamista tällaiseen toimintaan. Kun kuitenkin tämän tyyppistä toimintaa voidaan harjoittaa hyvinkin monenlaisen liiketoiminnan yhteydessä, voi kiellon kiertää esimerkiksi yhtiön toimialan muutoksella. Olennaista näyttäisi olevan, että liiketoimintakielto kohdistuu yleisesti elinkeinonharjoittamiseen eikä sitä tulisi käyttää niissä tilanteissa, joissa toiminta organisoinnista riippumatta on jo rikoslain mukaan suoraan kiellettyä. Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei mahdollista uusintarikosta tutkita vain liiketoimintakiellon rikkomisena vaan ensisijaisesti ja nimenomaan lapsiin kohdistuvina rikoksina.

Edellä esitetyn perusteella, ja kun otetaan huomioon vielä erilaiset selvitykset liiketoimintakiellon valvonnasta ja toimivuudesta liiketoimintakieltolain tarkoituksessa, Tietosuojavaltuutettu ehdottaa ensisijaisesti, että tällaisesta torjuntakeinosta luovuttaisiin jatkovalmistelussa. Jos kuitenkin ministeriö pitää ehdotusta näiltä osin perusteltuna, joudutaan vielä tarkemmin arvioimaan, miten nykyisen liiketoimintakiellon merkityksen kannalta keskeinen yleinen tiedonjakelu tulisi järjestää siten, ettei siitä tulisi näiltä osin tietolähdettä, josta ilmenisi erityisesti tämän tyyppisiin tekoihin syyllistyneet henkilöt. Lisäksi tulisi arvioida, miten luottotietolakia (527/2007) tulisi liiketoimintakieltotiedon osalta muuttaa, koska tällä perusteella määrättyä liiketoimintakieltoa ei voi yleisesti ottaen pitää luottotietona eli henkilön tai yrityksen luottokelpoisuuden arvioinnin kannalta relevanttina tietona.

Oikeusrekisterikeskuksen mielestä ehdotus liiketoimintakieltolain muuttamisesta vaatii jatkotoimenpiteitä liiketoimintakieltorekisteriä koskevien säännösten, erityisesti liiketoimintakieltotietojen julkisuuden, osalta. Vaikka valtaosa liiketoimintakielloista määrätään rikosasian yhteydessä, liiketoimintakielto ei ole rikosoikeudellinen seuraamus vaan elinkeino-oikeudellinen turvaamistoimi. Liiketoimintakieltorekisteristä ei käy ilmi, perustuuko kiellon määrääminen rikolliseen menettelyyn tai mistä rikoksesta kieltoon määrätty on tuomittu. Koska lakiehdotuksen 3 §:n 3 momentissa tarkoitettu liiketoimintakielto olisi sisällöltään rajatumpi ja koskisi vain siinä mainittuihin lapsipornografiarikokseen ja paritus- ja ihmiskaupparikoksiin liittyvää liiketoimintaa, liiketoimintakieltorekisteriin olisi tehtävä tästä kiellon sisällöstä merkintä. Tämän tyyppisen arkaluonteisen tiedon sisällyttäminen rekisteriin asettaa uudelleen arvioitavaksi perusteet tietojen luovuttamiselle teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti.

Keskusrikospoliisi pitää ehdotuksen tavoitteita liiketoimintakieltoon liittyviltä osiltaan kannatettavina. Liiketoimintakiellon alan laajentamisen voidaan katsoa olevan omiaan parantamaan edellytyksiä työryhmän mietinnössä käsiteltyjen rikosten ennaltaehkäisemiseen liiketoimintaympäristössä. On huomattava, että mietinnössä ehdotetut liiketoimintakiellon laajennukset merkitsevät käytännössä, että myös liiketoimintakieltolain rikkomista koskeva rangaistussäännös (RL 16:11) tulee muutoksen myötä osaltaan välillisesti vahvistamaan lasten suojaa seksuaalista riistoa ja hyväksikäyttöä vastaan.

Keskusrikospoliisi huomauttaa kuitenkin, ettei liiketoiminnan käsitteelle ole laissa tarkkarajaista määritelmää. Liiketoiminnan ja ammatinharjoittamisen välisen rajanvedon selkeyttäminen siltä osin, milloin ammatinharjoittaminen muuttuu liiketoiminnaksi, olisi omiaan parantamaan edellytyksiä torjua myös mietinnössä käsiteltyä rikollisuutta liiketoimintakiellon kautta.

Helsingin käräjäoikeudella ei ole huomauttamista ehdotettuun muutokseen.

Keski-Suomen syyttäjänvirasto toteaa, että liiketoimintakiellon ulottaminen seksuaalirikoksiin parantaa käytännön mahdollisuuksia puuttua lapsiin kohdistuvaan rikollisuuteen.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että ehdotuksen taustalla oleva ajatus estää sellainen taloudellinen toiminta, jonka puitteissa on syyllistytty lapseen kohdistuviin seksuaalirikoksiin, on sinänsä hyväksyttävä ja tavoiteltava asia. Työryhmän ehdotuksessa (sivulla 119) on lähtökohtaisesti pyritty ottamaan huomioon henkilöiden elinkeinovapaus ja tämän turvaaminen. Ehdotuksessa ei ole kuitenkaan riittävän yksityiskohtaisesti punnittu elinkeinovapauden painoarvoa perustuslaillisena oikeutena. Liiketoimintakiellon määrääminen tulisi kytkeä yhteen sellaisen toiminnan kanssa, joka on niin vahingollista, että sallimalla sen jatkaminen mahdollistettaisiin myös jatkossa tapahtuvien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tapahtuminen. Jos liiketoimintakiellon määräämisellä pystytään konkreettisesti estämään jatkossa tapahtuvat lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset, on liiketoimintakiellon määrääminen perusteltua ja sen edut voidaan katsoa haittoja painavimmiksi.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry pitää hyvänä, että liiketoimintakieltoa koskevia säännöksiä muutetaan mietinnössä esitetyin tavoin.

3.4 Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen

3.4.1 Soveltamisala, työnantajan tai oikeushenkilön velvollisuus pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi ja rangaistussäännökset (L lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 2, 3 ja 10 §)

Opetus- ja kulttuuriministeriön mielestä säännöksen laajentamista esitetyllä tavalla voidaan pitää lasten suojelemisen kannalta perusteltuna, mutta valmistelussa olisi kuitenkin vielä selkeämmin punnittava esitettyjen muutosten vaikutuksia vapaaehtoistoimintaan. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi selkeää ohjeistusta siitä, milloin lain vaatimat edellytykset toiminnalle täyttyvät ja vapaaehtoisten rikostaustat tulee selvittää. Lisäksi rikostaustan selvittämisen tulisi tapahtua mahdollisimman joustavasti ja nopeasti, jotta se olisi oikeassa suhteessa määräaikaistehtävän pituuteen.

Muutoksen voidaan arvioida huomattavasti lisäävän pyydettyjen rikosrekisteriotteiden määrää. Opetusministeriö arvioi alustavasti, että rikostaustan selvittämisen piiriin kuuluvien määräaikaistehtävien vähimmäiskeston pudottaminen 30 päivään ei kuitenkaan todennäköisesti aiheuttaisi kohtuutonta rasitetta maksuttoman sähköisen otteen vuoksi, ja sillä saattaisi olla lasten hyväksikäyttöä ennaltaehkäisevä vaikutus. Sama koskee

myös ehdotusta kolmen vuoden välein tehtävistä rikosrekisteriotteen määräaikaistarkastuksista.

Opetusministeriö katsoo, että rikostaustan selvittämismenettelyn laajentaminen vähintään 30 päivän aikana vuodessa tapahtuvaan vapaaehtoistoimintaan saattaisi kuitenkin nostaa kynnystä osallistua vapaaehtoistoimintaan ja lisätä kansalaisjärjestöjen hallinnollista taakkaa. Siten se vaikeuttaisi jo muutenkin suhteellisen pienin vapaaehtoisresurssein toimivien kansalaisjärjestöjen toimintaa. On myös mahdollista, että laajamittainen salassa pidettäviä tietoja sisältävien rikosrekisteriotteiden vaatiminen saattaisi johtaa käytännössä tilanteisiin, joissa yksilön suoja vaarantuu.

Opetusministeriö pitää tärkeänä, että ongelman laajuutta ja uudistuksen tarvetta vapaaehtoistoiminnan osalta selvitetään perusteellisesti, jotta voidaan varmistua mahdollisen uudistuksen tarkoituksenmukaisuudesta. Ministeriö korostaa myös ennalta ehkäisevien toimenpiteiden, kuten asiasta tiedottamisen ja julkisen keskustelun merkitystä väärinkäytösten ehkäisyssä. Kuten mietinnössäkin on todettu, rikostaustan selvittämistä koskevan lainsäädännön uudistamistarpeiden selvittäminen on iso tehtävä, joka on vaikeasti läpivietävissä laajan hankkeen osana ja kiireellisessä aikataulussa. Lisäksi tutkimustietoa aiheesta on vähän.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että lasten kanssa työskenteleviä vapaaehtoistoimintaa harjoittavia toimijatahoja ja niiden toimintaan osallistuvia henkilöitä sekä menettelyn tarpeellisuutta olisi syytä selvittää yksityiskohtaisemmin kuin mitä mietinnössä on tehty. Mahdollisessa sääntelyssä olisi hyvä vielä harkita onko rikostaustan selvittämismenettely esimerkiksi yhdistysten piirissä tapahtuvassa toiminnassa pakollinen vai vapaaehtoinen. Ministeriö kritisoi myös ehdotusta muuttaa soveltamisalarajausta siten, että ote tulisi pyytää vähintään 30 päivää kestävissä työntekotilanteissa nykyisen 3 kuukauden sijaan. Oleellisia ongelmia kolmen kuukauden aikarajan muuttamiseksi ei esityksessä ole tuotu esille, eikä yleissopimus myöskään tällaista muutosta edellytä.

Työ- ja elinkeinoministeriö suhtautuu kriittisesti myös palvelussuhteen (ja jatkossa myös vapaaehtoistoiminnan) kestäessä tehtäviin rikosrekisteritietojen määräaikaistarkastuksiin kolmen vuoden välein mietinnössä esitetyllä tavalla. Rikostaustan selvittäminen tulee olla poikkeuksellista ja palvelussuhteen kestäessä tällainen menettely tulisi rajoittaa ainoastaan tilanteisiin, joissa se olisi välttämätöntä lasten suojelemiseksi seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä. Yleissopimus ei myöskään velvoita tällaisen muutoksen tekemiseen. Ministeriö huomauttaa, että jo nykyisin valtio ja kunnat saavat tiedon palveluksessaan olevien virkamiesten ja viranhaltijoiden saamista rikostuomioista. Ministeriö esittääkin, että tarvittaessa voitaisiin selvittää mahdollisuuksia laajentaa kyseisenlaista menettelyä siten, että seksuaalirikoksiin ja lapsipornografiarikoksiin tuomituista henkilöistä lähetettäisiin tuomioistuimen toimesta tieto myös työsuhteessa työskentelevien työnantajille, jos henkilö työskentelee lasten kanssa. Työ- ja elinkeinoministeriö kuitenkin myöntää, että esitettyyn malliin liittyy monia vaikeita prosessuaalisia ja henkilöiden oikeusturvaan liittyviä kysymyksiä.

Kirkkohallituksen mielestä ehdotus rikosrekisteriotteen vaatimisesta nähtäväksi myös vapaaehtoistoimijoilta on perusteltua ja suotavaa. Toiminnan luonteen kannalta on kuitenkin ongelmallista, ettei aina etukäteen voida tietää, miten pitkäksi aikaa henkilö si-

toutuu toimintaan mukaan. Säännösten perusteluja olisi syytä selkeyttää sen osalta, tuleeko rikosrekisteriote vaatia nähtäväksi heti vapaaehtoistehtävän alkaessa vai vasta sitten, kun tiedetään tehtävän ylittävän säädetyn ajan.

Tietosuojavaltuutetun toimiston mukaan taustatarkistamisen laajentamista vapaaehtoistoimintaan voidaan pitää perusteltuna.

Oikeusrekisterikeskus toteaa, että rikostaustan selvittämismenettelyn laajentaminen koskemaan vapaaehtoistoimintaa lisäisi otepyyntöjen määrän moninkertaiseksi nykyisestä noin 60 000 otehakemuksesta. Kun rikosrekisteriote olisi lisäksi pyydettävä jo 30 päivän työsuhteisiin ja vakinaisissa työsuhteissa sekä vapaaehtoistoiminnassa esitettävä työnantajalle tai vapaaehtoistoimintaa harjoittavalle oikeushenkilölle uudelleen kolmen vuoden välein, merkitsisi se Oikeusrekisterikeskuksen arvion mukaan jopa useita satoja tuhansia rikosrekisteriotehakemuksia vuodessa. Kuten mietinnössä on esitetty, 10 000 otetta vastaa yhden henkilötyövuoden kustannusta. Kustannus syntyy tietojen rekisteristä hakemisesta, otteiden tulostamisesta ja otepyyntöihin liittyvästä asiakaspalvelusta.

Luotettavaa arviota otehakemusten määrästä on mahdotonta tehdä, mutta ilman todella merkittävää henkilötyövuosien lisäystä Oikeusrekisterikeskus ei voi selviytyä kohtuullisesti tehtävästään rikostaustan tarkistamismenettelyssä. Nykyisen kokemuksen perusteella voidaan todeta, että menettelyn luotettavuus ja yksityisyyden suoja heikkenee, koska kymmenien tai satojen tuhansien rikosrekisteriotteiden tuottaminen niukoilla resursseilla on massamenettelyä, jossa hakemusten oikeellisuutta ei voida edes yrittää tarkistaa.

Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan rikostaustan tarkistamismenettelyn sijaan tai rinnalle toteutettava ammattikieltojärjestelmä paitsi säästäisi kustannuksia, myös edistäisi yksityisyyden suojan toteutumista vähentämällä vääriin tarkoituksiin haettujen rikosrekisteriotteiden määrää.

Keskusrikospoliisi toteaa, että lasten kanssa toimivien henkilöiden osalta vapaaehtoistoiminta ei saa jäädä sääntelyn ulkopuolelle.

Helsingin syyttäjänvirasto pitää lasten ennakollisen suojaamisen vuoksi perusteltuna, että rikostausta selvitettäisiin vapaaehtoistoimintaan osallistuvilta, jotka toimivat lasten kanssa.

Keski-Suomen syyttäjänvirasto toteaa, että rikostaustan selvittämisen osalta soveltamispiirin laajentaminen parantaa käytännön mahdollisuuksia puuttua lapsiin kohdistuvaan rikollisuuteen nykytilanteeseen verrattuna. Myös määräajoin tapahtuva uusintaselvitys parantaa käytännön mahdollisuuksia puuttua lapsiin kohdistuvaan rikollisuuteen.

Suomen Kuntaliitto ry toteaa, että ehdotettujen muutosten ansiosta jatkossa voidaan jossain määrin paremmin varmistua työssä tai vapaaehtoistoiminnassa mukana olevan taustasta. Lainmuutosten lisäksi tarvittaisiin käytännön menettelyjen kehittämistä niin, että vapaaehtoistoiminnan rekrytointi perustuu toimintaan mukaan pyrkivien huolelliseen henkilökohtaiseen haastatteluun, ja että vapaaehtoistoimintaan valmentavassa koulutuksessa ja perehdytyksessä saadaan kokonaisvaltainen kuva henkilöstä. Vapaaehtoistoi-

mintaan tulisi laatia yhtenäiset kansalliset toimintaohjeet, joihin vapaaehtoistoimintaa toteuttavat yhdistykset ja muut oikeushenkilöt sitoutuisivat.

Julkiset oikeusavustajat ry pitää erinomaisena, että lasten parissa olevassa samassa tehtävässä työskentelevä henkilö joutuu esittämään selvityksen rikostaustastaan kolmen vuoden välein. Sen sijaan on harmillista, että rikosrekisteriotteen esittämisvelvollisuus on rajattu vähintään 30 vuorokautta kestäviin toimiin/tehtäviin. Rajauksella ulkopuolelle jäävät monien kurssien, leirien ynnä muiden toimihenkilöt. Tätä rajausta olisi syytä vielä harkita tarkemmin.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotuksen peruslinjauksen mukaisesti tarpeellisena uudistaa sääntelyä koskien lapseen kohdistuvista seksuaalirikoksista viranomaisten taholta poliisille salassapitovelvollisuuden estämättä tehtäviä ilmoituksia sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä.

Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry:n sekä *Nuori Suomi ry:n* mielestä yleissopimuksen voimaansaattaminen kansallisesti ei velvoita Suomea tekemään esitettyjä laajennuksia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseen. Lisäksi mietinnössä esitelty suppea oikeusvertailu muihin valtioihin ei puolla esitettyjä muutoksia. Rikostaustan selvittämisen osalta esitys voi johtaa lopputulokseen, joka vaikeuttaa kansalaisjärjestöjen toimintaa huomattavassa määrin. Esityksellä voi olla paljon ei-toivottuja vaikutuksia, joita pitää analysoida lisää.

Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry sekä Nuori Suomi ry pitävät puutteena, ettei vapaaehtoistoimijan käsitettä ole määritelty esityksessä, mikä on omiaan aiheuttamaan tulkintavaikeuksia. Tulkintaongelmia aiheuttaa myös 30 päivän aikaraja, jonka ylittävät vapaaehtoistehtävät tulisivat soveltamisalaan. Koska vapaaehtoisilla ei käytännössä ole sopimussuhdetta esimerkiksi urheilujärjestöön, on aikarajojen seuraaminen valvontavelvollisen kannalta hankalaa.

Lausunnonantajat toteavat lisäksi, ettei nykyisen lain (laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä) tosiasiallinen noudattaminen ja noudattamisen valvonta tunnu toimivan, mistä kertoo pyydettyjen rikosrekisteriotteiden määrän vähäisyys. Tätä taustaa vasten ei tunnu mielekkäältä säätää uutta lakia, jonka noudattaminen ja valvonta on vielä vaikeampaa, ellei jopa mahdotonta.

Työryhmämietinnön esitys laajentaisi rikostaustan selvittämisvelvollisuutta merkittävästi. Pelkästään urheilujärjestöpuolella lain soveltamisalan piiriin tulisi arviolta noin 500.000 lasten kanssa toimivaa henkilöä lisää. Muissa kansalaisjärjestöissä soveltamisalaehdot täyttäviä henkilöitä löytyy helposti saman verran. Tämän päälle tulisivat lisäksi ne työsuhteiset, joilta ei nykyisen lain aikana ole tarvinnut selvittää rikostaustaa. Kuitenkaan työryhmämietinnössä ei ole realistisesti otettu kantaa, mitä tällainen uudistus merkitsisi resurssien suhteen viranomaistasolla. Lain voimaantultua rikosrekisteriotepyyntöjen määrä tulisi moninkymmenkertaistumaan ja tulisi jatkossakin vuositasolla ylittämään nykyisen määrän merkittävästi. Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry:n sekä Nuori Suomi ry:n mukaan helpompi tapa ratkaista ongelma olisi luoda järjestelmä, joka lähettää vuosittain automaattisesti jokaiselle täysikäiselle kansalaiselle maksuttoman rikosrekisteriotteen.

Hallitusohjelmassa on sitouduttu kansalaistoiminnan esteiden purkamiseen. Hyvää tavoitetta ajava esitys voi luoda valitettavasti enemmän toiminnan esteitä kuin purkaa niitä. Kansalaisjärjestötasolla esitys merkitsee vapaaehtoistoimijoiden ja luottamushenkilöiden rekrytoinnin vaikeutumista. Kahden vaiheilla olevat nuhteettomat kansalaiset saattavat jättää tulematta vapaaehtoistoimintaan siinä vaiheessa, kun heiltä pyydetään rikosrekisteriotetta. Luottamushenkilöitä on entistä vaikeampi houkutella toimintaan, koska he voivat joutua syytteeseen rikostaustan selvittämisrikkomuksesta. Lainmuutos olisi omiaan jättämään kansalaisjärjestötoiminnan ulkopuolelle myös parannuksen tehneitä syrjäytymiskierteestä pois yrittäviä tai pois päässeitä henkilöitä, joiden menneisyydessä on muun muassa törkeitä pahoinpitelyjä tai huumausainerikoksia.

Lisäksi Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry sekä Nuori Suomi ry toteaa, että ulkomaalaisten tai ulkomailla pitkään asuneiden suomalaisten työntekijöiden tai vapaaehtoistoimijoiden osalta jo nykyinen laki sekä muutosesitys ovat ongelmallisia. Rikosrekisteriotteen hankkiminen voi nimittäin monissa tapauksissa olla erittäin hankalaa tai käytännössä mahdotonta, jos henkilö tulee maasta, jossa ei pidetä rikosrekisteriä.

Lopuksi Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry sekä Nuori Suomi ry katsovat, että esityksen tavoitteisiin päästäisiin paremmin ja kansalaistoimintaa liikaa vaikeuttamatta varmistamalla, että nykyistä lakia noudatetaan ja että työsuhteiset lasten kanssa toimivat henkilöt ovat tehokkaan kontrollin piirissä. Lisäksi vapaaehtoistoimijoiden osalta rikosrekisteriotteiden toimittamisen sijaan yhteiskunnan rahalliset resurssit tulisi kohdentaa valistukseen ja koulutukseen.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry pitää välttämättömänä uudistuksena, että rikostaustan selvittäminen laajennetaan koskemaan vapaaehtoistoimintaa. Myös määräaikaistarkastamisten käyttöönotto on positiivista. Ehdotus on muutoin hyvä, mutta valitettavasti lain soveltamisen ulkopuolelle jää harmaa alue. Ehdotuksessa on kuitenkin perusteltu, miksi on päädytty tähän.

Lastensuojelun Keskusliiton mielestä lakiin tulee saada määräys, että lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta tuomittua ei saa palkata työskentelemään lasten parissa. Yleissopimuksen 27 artiklan 3 b kohta edellyttää, että rikoksentekijää voidaan kieltää harjoittamasta sellaista ammatillista tai vapaaehtoistoimintaa, johon kuulu yhteydenpito lapsiin, ja jonka yhteydessä rikos tehtiin. Tässä kohdassa Suomen tulee mennä sopimusta pidemmälle ja säätää kieltomahdollisuus silloinkin kun rikos on tehty jossain muussa yhteydessä.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) kannattaa työryhmän ehdotuksia rikostaustan selvittämismenettelyn laajentamisesta. 30 päivän aikaraja rajoittaa kuitenkin merkittävästi soveltamisalan laajentamisen merkitystä. MLL esittää, että aikarajan lyhentämistä vielä harkitaan jatkovalmistelussa.

Rikostaustan selvittämismenettelyn osalta MLL pitää tärkeänä säännösten tulkinnan yksiselitteisyyttä. Lain perusteluihin tulee selkeästi kirjata, miten säädetty aikaraja lasketaan ja millaisessa tilanteessa selvittämismenettelyä ei edellytetä. On myös syytä huomata, että etukäteen ei useinkaan ole tiedossa, monenako päivänä henkilö toimii vapaaehtoisena.

Vapaaehtoistoiminta on Suomessa hyvin laajaa ja monipuolista, joten on välttämätöntä, että jo ennen lain voimaantuloa on saatavilla viranomaisohjeistusta rikostaustan selvittämismenettelystä vapaaehtoistoiminnassa. Lainsäädännön ja sitä koskevan ohjeistuksen tulee olla selkeää ja yksiselitteistä. MLL pitääkin välttämättömänä, että Oikeusrekisterikeskus laatii ohjeistuksen rikostaustan selvittämismenettelystä vapaaehtoistoiminnassa. On myös huomattava, että työryhmän ehdottamat muutokset lisäävät merkittävästi työtä Oikeusrekisterikeskuksessa. On välttämätöntä, että työn määrän lisääntyminen otetaan huomioon Oikeusrekisterikeskuksen henkilöstömitoituksessa.

Pelastakaa Lapset ry:n mielestä lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin syyllistyneille tulee lähtökohtaisesti asettaa kielto työskennellä tai toimia harrastustoiminnassa lasten parissa. Pelastakaa Lapset kannattaa lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisen laajentamista ja ulottamista myös ilman virka- tai työsuhdetta tapahtuvaan toimintaan. Tietyn tyyppisissä vapaaehtoistyön muodoissa, kuten lastensuojelun avohuollon tukitoimissa, on kuitenkin syytä harkita esitettyä tiukempaa rikostaustan tarkistamisen soveltamista.

Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n (Allianssi) mielestä vapaaehtoisten rikosrekisterien selvittäminen ei välttämättä ole tehokas ratkaisu. Vaikka rikostaustan selvitykseen liittyvät lakimuutokset ovat periaatteessa hyväksyttäviä ja ymmärrettäviä, vapaaehtoistoimijoiden saamista mukaan toimintaan ne eivät helpota. Mietinnössä esitettyä lakimuutosta ei tule tehdä esitetyllä aikataululla mikäli asiaa ei tutkita, ja sen vaikutuksia arvioida monipuolisesti, vaikka asia olisi periaatteellisesti kuinka tärkeä. Asian arvioimiseksi on perustettava erillinen lainsäädäntöhanke, kuten mietinnössä on todettu. Lasten etu edellyttää, että valmistelu tehdään kerralla kunnolla.

Allianssi toteaa, ettei vapaaehtoistoiminnalle ole olemassa yleispätevää määritelmää. Mikäli käsite lisätään lakiin rikostaustan selvittämisestä, olisi suotavaa määritellä, mitä sillä tässä laissa tarkoitetaan. Ollakseen tarkoituksenmukainen, lain on oltava yksiselitteinen ja ymmärrettävä.

Allianssin mielestä 30 päivän aikaraja on ymmärrettävä ammatikseen lasten kanssa toimivien henkilöiden kohdalla. Kuitenkin kyseisen aikarajan yhdistäminen vapaaehtoistyöhön voi johtaa kohtuuttomuuksiin. Tässä tapauksessa esimerkiksi perheenäiti, joka vie autollaan oman lapsensa ohella naapurin lapset harrastuksen pariin yli 30 kertaa vuodessa, joutuisi hankkimaan rikosrekisteriotteen. Tämä ei varmastikaan olisi tarkoituksenmukaista ja järkevää.

Allianssin mielestä rikostaustaotteen hankkiminen ei myöskään saa kestää kohtuuttoman kauan. Oikeusrekisterikeskukselle on taattava riittävät resurssit ja määrärahat sujuvaan toimintaan, joiden Allianssi pelkää mietinnössä olevan rajusti alimitoitettu. Mikäli rikosrekisterotekäytäntö tullaan jossakin muodossa ulottamaan järjestöille, tulee lisäksi huomioida, että monilla järjestöillä on hyvin pienet toiminnalliset resurssit. Tällöin esimerkiksi yhdistyksen, jonka vuosibudjetti on 1000 euroa, on erittäin hankalaa hoitaa vapaaehtoisten toimijoiden osalta maksullisia rikosrekisteriotetiedusteluja ja -pyyntöjä.

Suomen Lastenpsykiatriyhdistys ry:n (Lastenpsykiatriyhdistys) mielestä mahdollisimman laaja rikostaustan selvittäminen on hyvä asia.

Korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö Akava ry:llä ei lähtökohtaisesti ole huomauttamista ehdotukseen, jonka mukaan rikostaustaselvityksiin sisältyvää rikosnimikkeistöä laajennetaan ja täsmennetään. Akava ry pitää erittäin hyvänä rikostaustan selvittämismenettelyn perusrakenteiden säilyttämistä siten, että henkilö itse hankkii rikosrekisteriotteen ja antaa sen työnantajalle tai muulle lasten kanssa tapahtuvaa toimintaa järjestävälle taholle. Akava ry:llä ei ole myöskään ehdotukseen työnantajan tai oikeushenkilön velvollisuudesta pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi kolmen vuoden väliajoin huomauttamista.

Kirkon nuorisotyöntekijät KNT ry toteaa, että rikosrekisteriotteen pyytäminen kolmen vuoden tarkistusvälillä on tarkoituksenmukaista erityisesti sen vuoksi, että nuorisotyön tehtävissä aloitetaan usein nuorina ammattilaisina tai vapaaehtoisina toimijoina. KNT pitää kuitenkin puutteena, ettei nykyisiä ammatinharjoittajia edellytettäisi edelleenkään toimittamaan rikosrekisteriotetta. Tämä mahdollistaa nykyisten hyväksikäyttäjien ja rikoksista tuomittujen salassa pysymisen. KNT kysyykin, voisiko tuomioistuimia velvoittaa ilmoitusvelvollisuudella työnantajille ammatinharjoittajien osalta.

Ehdotetun 30 päivän määräajan osalta KNT toteaa, etteivät kirkon toiminnassa mukana olevat vapaaehtoiset nuoret useinkaan ole yhtäjaksoisesti 30 päivää lasten parissa. Ehdotettu muutos tulisi ennaltaehkäisemään ei-toivottujen henkilöiden tulemista toimijoiksi, mutta samalla ajantasaisen ja laajamittaisen rekisterin ylläpitäminen niin palvelussuhteessa kuin vapaaehtoisena toimivien osalta aiheuttaa tuntuvaa lisäystä hallinnolliseen työhön. KNT katsoo, että lain velvoittama hallinnollisen työn lisääntyminen vaarantaa ja vähentää kirkon parissa tehtävän vapaaehtoistyön kaikilla kirkon toiminnan alueilla. Esimerkiksi lyhyellä varoitusajalla tarvittavien vapaaehtoisten rekrytointi hankaloituu, jos jokaista vapaaehtoistehtävää varten tulee tarkastaa rikosrekisteriotteen ajantasaisuus. Lisäksi KNT kokee puutteena vapaaehtoistoiminnassa toimivan henkilön puutteellisen määrittelyn.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n mielestä vapaaehtoistoiminta on ollut ongelmana lasten hyväksikäytön ehkäisemisessä. Ehdotettu muutos rikostaustan selvittämismenettelyn laajentamisesta koskemaan myös vapaaehtoisia on näin ollen hyvä. Talentia ry kuitenkin kritisoi 30 päivän määräajan jälleen tarjoavan aukon, jota jotkut voivat käyttää hyväkseen.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry kannattaa lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisen nykykäytännön laajentamista. Mietinnössä esitetyt tavoitteet lasten suojelemiseksi ovat tärkeitä ja esitetyt muutokset ovat ymmärrettäviä.

Kunnallinen työmarkkinalaitos KT toteaa, että ehdotetun 3 §:n sanamuoto näyttäisi jättävän säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle ne (käytännössä harvinaiset) tapaukset, joissa vapaaehtoistoimintaa järjestää yksityinen elinkeinonharjoittaja toiminimellään. Toiminimilaissa (129/79) tarkoitettu yksityinen elinkeinonharjoittava ei ole yhtiö, vaan henkilö, joka toimii omissa nimissään ja vastaa taloudellisesti itse sitoumuksistaan. Siten hänen toimintaansa ei voitane pitää yksityisoikeudellisen oikeushenkilön toimintana.

Valtion työmarkkinalaitos kannattaa työryhmämietinnössä esitettyjä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevia muutoksia ja näkee niiden edistävän osaltaan tavoitetta suojella lapsia seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä.

Suomen Partiolaiset katsoo, että Suomen lainsäädäntö täyttää rikostaustan selvittämismenettelyn osalta jo nykyisellään yleissopimuksen vähimmäistavoitteet. Rikostaustan selvittämismenettelyn laajentaminen vapaaehtoistoimintaan on erityisen hankala ja laajakantoinen asia. Sen laaja-alainen ja perusteellinen selvittäminen sekä seurausten monipuolinen pohdinta on välttämätöntä ennen päätöksentekoa. Mietinnön perusteella näyttää kuitenkin siltä, ettei työryhmä ole perehtynyt siihen, kuinka laajoja ihmisjoukkoja suunniteltu velvoite koskettaisi eikä pohtinut riittävästi, kuinka se olisi käytännössä järjestettävissä ja mitkä ovat sen taloudelliset vaikutukset. Lisäksi Suomen Partiolaiset katsoo, että sääntelyn kohteena olevien kansalaisjärjestöjen osallistumista asian valmisteluun voidaan pitää suositeltavana, koska siten säännösten vaikutus käytäntöön tulee asianmukaisesti huomioiduksi.

Kirkon työmarkkinalaitos (KiT) pitää hyvänä mietinnössä esitettyä linjausta, ettei rikostaustan selvittämismenettelyn perusrakenteita lähdetä tässä yhteydessä muuttamaan. Nykyinen käytäntö, jonka mukaan työn- tai viranhakija itse hankkii rikostaustaotteen, on parempi kuin että otteen hankkisi työnantaja tai muu toiminnan järjestäjä. Lisäksi KiT pitää tärkeänä, että ennen mahdollista uudistamistyötä nykyisen rikostaustan selvittämismenettelyn toimivuutta tutkitaan ja sen käytännön vaikutuksia selvitetään sekä arvioidaan perusteellisesti. Lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittämisen osalta KiT viittaa Kirkkohallituksen lausuntoon, mutta toteaa lisäksi itse seuraavaa.

KiT:n mielestä lain perusteluja tulisi täsmentää ehdotetun 30 päivän määräajan osalta. Mikäli määräaika lyhenee 30 päivään, on täsmennettävä menettelytavat niitä tilanteita silmällä pitäen, joissa palvelussuhteen alussa ei voida tietää, tulee työskentely sisältämään yhden vuoden aikana lasten kanssa työskentelyä 30 päivää. Olisi selkeytettävä ja täsmennettävä, milloin työnantajan velvollisuus pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi aktualisoituu, jos tilanne ei ole ollut tiedossa työ- tai virkasuhteen alkaessa. Mahdollisimman suuri selkeys on välttämätöntä työnantajan ja vapaaehtoistoimintaa järjestävän yhteisön tai henkilön oikeusturvan kannalta, koska rikosrekisteriotteen pyytäminen nähtäväksi lain edellytysten täyttyessä on työnantajan velvollisuus ja laiminlyönti sanktioitu. Toisaalta rikosrekisteriotetta ei saa pyytää nähtäväksi, elleivät lain edellytykset täyty.

Myös kolmen vuoden määräajan täytyttyä pyydettävän uuden otteen osalta tarvitaan selkiytystä. Työnantajan oikeusturvan kannalta on tärkeää täsmällisesti tietää, milloin uusi ote on viimeistään pyydettävä nähtäväksi palvelussuhteen ja vapaaehtoistoiminnan jatkuessa. Lisäksi KiT toteaa, että rikosrekisteriotteen vaatiminen esitettäväksi kolmen vuoden väliajoin saattaa aiheuttaa tarpeen täsmentää viranhaltijoihin kohdistuvaa menettelyä kirkkolain 6:4a:n osalta.

3.4.2 RikosrekisteriL 2 §

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että ehdotus seksuaalirikoksesta tai lapsipornografiarikoksesta tuomitun sakkorangaistuksen merkitsemisestä rikosrekisteriotteeseen on lasten suojelemisen kannalta ymmärrettävä. Ehdotuksen jatkovalmistelussa olisi hyvä kuitenkin arvioida menettelyn hallinnollista raskautta Oikeusrekisterikeskuksen työn kannalta ja sitä, miten sakkorekisteriä voidaan suoraan hyödyntää rikosrekisteriotteen antamisessa.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa työryhmän mietinnöstä (s. 39) käyvän ilmi, että seksuaalirikoksista rangaistuksina tuomittuja sakkorangaistuksia on jonkin verran. Koska tällaisia nykyään rikosrekisterin ulkopuolelle jääviä tapauksia on olemassa, sakkotuomioiden merkitsemistä rikosrekisteriin voidaan pitää perusteltuna. Tällaisen tiedon ulkopuolinen käyttö näyttäisi lisäksi rajoittuvan hyvin täsmällisesti määriteltyihin ja suojattavan oikeushyvän näkökulmasta relevantteihin tilanteisiin.

Oikeusrekisterikeskus toteaa, että lapsipornografia- ja seksuaalirikoksista tuomittujen sakkorangaistusten merkitseminen rikosrekisteriin vaatisi huomattavia muutoksia tuomioistuimesta rikosrekisteriin tietoja välittävään tietojärjestelmään.

Jos rikosrekisterilain tietojen luovuttamista koskevia säännöksiä ei muuteta, merkitsee nyt ehdotettu muutos näistä rikoksista tuomittujen sakkorangaistustietojen luovuttamista rikosrekisteriotteilla laajalti viranomaisten käyttöön lupahallinnossa ja soveltuvuusselvityksissä. Muutoksella on siten todennäköisesti huomattavaa vaikutusta sellaisissa rikosrekisteritietojen käyttötarkoituksissa, joihin lakiehdotuksella ei ole pyritty.

Edellä mainituista syistä Oikeusrekisterikeskus pitää sakkorangaistuksien rikosrekisteriin merkitsemisen sijaan parempana vaihtoehtona sakkorekisterin tietojen käyttämistä rikostaustan selvittämismenettelyssä.

Keskusrikospoliisi toteaa, että lasten kanssa toimivien henkilöiden osalta sakkorangaistukset eivät saa jäädä sääntelyn ulkopuolelle.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että esitetty säännös johtaisi siihen, että rikoksesta tuomitut olisivat eri asemassa riippuen siitä, onko heidät tuomittu sakkorangaistukseen RL 17:18, 17:18a tai 17:19:ssa taikka rikoslain 20 luvussa tarkoitetusta rikoksesta vai onko heidät tuomittu jostakin muusta rikoksesta sakkorangaistukseen. Kuitenkin lastensuojelun tarve ohittaa rikoksesta tuomittujen samanlaiseen asemaan saattaminen. Seksuaalirikostapauksista tuomituista sakkorangaistuksista on myös erittäin vaikeaa saada tieto sakkorekisterin kautta. Lisäksi yleissopimus edellyttää tuomittujen seksuaalirikollisia koskevien kansallisten tietojen tallentamista ja säilyttämistä (artikla 37). Näiden seikkojen vuoksi työryhmän esitys on välttämätön.

Helsingin syyttäjänviraston mielestä on aiheellista, että myös seksuaalirikosten rangaistuksina tuomitut sakkorangaistukset merkitään rikosrekisteriin.

Keski-Suomen syyttäjänvirasto toteaa, että myös sakkorangaistuksen huomioiminen parantaa käytännön mahdollisuuksia puuttua lapsiin kohdistuvaan rikollisuuteen nykytilanteeseen verrattuna.

Suomen Kuntaliitto ry toteaa, että rikosrekisteriin merkittävät lapsipornografia- ja seksuaalirikoksista tuomitut sakkorangaistukset auttavat jossain määrin paremmin varmistumaan työssä tai vapaaehtoistoiminnassa mukana olevan taustasta.

Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry sekä *Nuori Suomi ry* pitävät ensiarvoisen tärkeänä, että seksuaalirikoksiin syyllistyneet henkilöt eivät pääse toimimaan lasten kanssa. Rikostaustan selvittämiseen liittyvistä muutosesityksistä lausunnonantajat kannattavat lapsipornografia- ja seksuaalirikoksista tuomittujen sakkorangaistusten lisäämistä rikosrekisteriotteeseen.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry pitää erittäin hyvänä mietinnössä mainittujen sakkorangaistusten merkitsemistä rikosrekisteriin.

Korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö Akava ry:llä ei ole huomauttamista ehdotukseen, jonka mukaan rikoksista tuomitut sakkorangaistukset merkittäisiin rikosrekisteriotteeseen.

Valtion työmarkkinalaitos kannattaa työryhmämietinnössä esitettyjä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevia muutoksia ja näkee niiden edistävän tavoitetta suojella lapsia seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä.

3.4.3 Muut kannanotot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (EAOA) toteaa, että lasten kanssa läheisessä suhteessa olevien henkilöiden rikostaustan selvittämiseen on ilmennyt paineita usealla taholla. Vapaaehtoistoiminnassa työskentelevien henkilöiden lisäksi EAOA esittää pohdittavaksi, olisiko lakiehdotukseen syytä tehdä vielä muita henkilöryhmiä koskevia lisäyksiä tai muutoksia.

EAOA toteaa, että lapsen sijaisvanhemmuus tai lapsen sijoittaminen sosiaaliviranomaisen avulla voi olla lyhytaikaista. Perhehoidon loma- ja kriisiperheet toimivat joko toimeksiantosuhteessa kuntaan tai itsenäisinä yrittäjinä, joilta kunnat ostavat palveluita. Lomaperheeseen lapsi voidaan sijoittaa tyypillisesti kesäloman tai muun loman ajaksi (lastensuojeluL 36 §:n 8 kohta). Kriisiperheeseen lapsi sijoitetaan kiireellisesti. Tällöin on usein kyseessä pieni lapsi, sillä muut lapset sijoitetaan kiireellisesti yleensä laitokseen (lastensuojeluL 38 §).

Lain soveltamisalaa koskevan vähimmäisajan lyhentäminen kolmesta kuukaudesta 30 päivään koskee erityisesti näitä perheitä. Koska perheet antavat lapsille ympärivuorokautista hoitoa kotonaan, niiden kuuluminen lain soveltamisalaan on tärkeää. Koska esimerkiksi lapsen kiireellinen sijoitus tapahtuu ennalta arvaamattomana ajankohtana ja sijoituksen pituus voi yksittäistapauksessa jäädä hyvinkin lyhyeksi, EAOA esittää poh-

dittavaksi, tulisiko ehdotuksen sanamuotoa tarkentaa siten, että lapselle lyhytaikaistakin ympärivuorokautista hoitoa antavat henkilöt sisältyisivät aina lain soveltamisalaan.

Toiseksi EAOA kiinnittää huomiota adoptiota hakevien rikostaustan selvittämiseen ja toteaa, että lapseksiottamislain uudistamista koskeva hanke on vireillä oikeusministeriössä. Alaikäisen lapsen lapseksiottamista vahvistettaessa tulee tuomioistuimelle esittää selvitys, että lapsi on lapseksiottajan hoidettavana tai että tämä muutoin huolehtii lapsen hoidosta ja kasvatuksesta (L lapseksiottamisesta 2 §). Lapset siis sijoitetaan perheisiin jo ennen adoption vahvistamista ja sen vuoksi olisikin paikallaan, että adoptiota hakevan rikostausta selvitettäisiin lain nojalla. Nykyisin kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta tiettävästi pyytää siltä lupaa hakevia toimittamaan itse heitä koskevan otteen rikosrekisteristä. Tämä käytäntö ei kuitenkaan koske kotimaisia adoptioita. Adoptiota hakevien kuuluminen rikostaustan selvittämistä koskevan lain soveltamisalaan olisi syytä varmistaa.

Kolmanneksi EAOA esittää tukihenkilöt ja -perheet kuuluviksi rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin. Lastensuojelulain 36 §:n 3 kohdan mukaan lapselle voidaan avohuollon tukitoimena järjestää tukihenkilö tai -perhe. Kyseinen tukihenkilötoiminta voi käytännössä olla kunnan järjestämää vapaaehtoistoimintaa. Koska tukihenkilö on läheisessä ja luottamuksellisessa suhteessa lapseen, olisi tärkeää, että tällainen henkilö kuuluisi lain soveltamisalaan. Jatkovalmistelun yhteydessä olisi paikallaan harkita, onko ilmausta ”yhteisön, säätiön tai muun oikeushenkilön hyväksi” syytä tarkentaa lakitekstissä tai perusteluissa siten, ettei soveltamisalasta synny epäselvyyttä kuntien ja muiden julkisyhteisöjen vapaaehtoistoiminnan osalta.

Myös erilaisten harjoittelijoiden ja opiskelijoiden osalta lienee vielä aiheellista pohtia, tulisiko heidät mainita laissa vapaaehtoistoiminnan ohella erikseen. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhoitoalan opiskeluun saattaa kuulua harjoittelua alan laitoksessa. Opiskelijahan ei tällöin ole välttämättä rinnastettavissa vapaaehtoistyöntekijään eikä toisaalta ole varsinaisessa työsuhteessakaan.

Lisäksi EAOA toivoo, että jatkovalmistelussa huomioitaisiin ilman huoltajaa tulleiden lasten edustajat. EAOA toteaa, että edustajaa koskevia säännöksiä ollaan parhaillaan uudistamassa sisäasiainministeriössä kotouttamislain uudistamishankkeen yhteydessä. Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain (493/1999) 5 luvun mukaan ilman huoltajaa tulleelle lapselle voidaan määrätä edustaja. Käytännössä edustaja määrätään melkein aina. Edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä koskevissa asioissa, hän pitää huolta lapsen edusta ja määrää muun muassa lapsen asumisesta (26 §). Nykyisin edustaja ei kuulu niihin henkilötahoihin, joiden rikostausta tulee lain mukaan selvittää. Asiaa olisi EAOA:n mielestä aiheellista pohtia jatkovalmistelun yhteydessä, sillä kyseessä on erityisen haavoittuva ryhmä.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira toteaa, että oikeusministeriön 1.10.2008 asettama työryhmä valmistelee turvallisuusselvityksistä annetun lain uudistamista. Valvira pitää tarpeellisena, että kyseisen työryhmän laatimat säännösehdotukset ja esitykset terveydenhuollon ammattihenkilöiden taustojen selvittämisessä noudatettavista periaatteista otetaan huomioon nyt esillä olevassa lainsäädäntövalmistelussa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen tulee yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä tarkistaa koskemaan johdonmukaisesti kaikkia sellaisia henkilöitä, jotka kiinnittyvät lapsen kehitysympäristöön. Näin ollen kyseeseen tulevat eri organisaatioissa lasten kanssa työskentelevät sekä lapsen kodinomaisissa kehitysympäristöissä toimivat sijais-, otto- ja adoptiovanhemmat ja näiden puolisot, tukihenkilöt ja vastaavat.

Lastensuojelun Keskusliitto katsoo, että lasten kanssa työskentelevien rikostaustan tarkistaminen tulisi sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä tarkistaa koskemaan johdonmukaisesti kaikkia sellaisia henkilöitä, joiden huostaan lapsia uskotaan. Rikostaustan selvittämisen tulisi koskea myös sijais-, otto- ja adoptiovanhempia sekä näiden puolisoita ja kaikkia lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain perusteella toimivia alaikäisten tukihenkilöitä sekä -perheitä.

Pelastakaa Lapset ry:n mielestä rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin tulisi ottaa ottovanhemmiksi haluavat sekä virtuaalisessa kontekstissa lasten ja nuorten parissa toimivat henkilöt.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry korostaa, että rikostaustan selvittämisessä on jatkossakin huolehdittava yksityisyyden suojasta ja työntekijän oikeudesta tietää mitä tietoja työnantajalla hänestä on. Mietinnössä todetaan, että tutkimustietoa rikostaustan selvittämislaista ei juuri ole. Jatkovalmistelussa tulee harkita erillisen selvityksen tekemistä lain toimivuudesta ja niistä vaikutuksista, joita laajentamisella on.

Kunnallinen työmarkkinalaitos KT toteaa, että lisääntyvien rikosrekisteriotteiden määrän sekä niiden tarkastamiseen liittyvän työmäärän kasvaessa riski otteiden sisältämien arkaluonteisten henkilötietojen joutumisesta sivullisten tietoon kasvaa. Myös riski lain 10 §:ssä kriminalisoidun otteiden palauttamisen viivästymisestä kasvaa. Lisäksi KT kiinnittää huomiota lain 7 §:ään, jonka mukaan työnantaja tai muu henkilö, joka saa rikosrekisteriotteen nähtäväksi, ei saa ottaa siitä jäljennöstä. Kyseisestä kiellosta huolimatta ei voitane edellyttää työnantajan edustajan pitävän yksinomaan muistinvaraisina rikosrekisteritietoja. Työantajalla täytyy olla oikeus laatia jonkinlaisia muistiinpanoja rekrytointipäätöksensä tueksi.

Edellä mainituista syistä KT:n mielestä lainuudistuksen yhteydessä on syytä selvittää muissa kuin vapaaehtoistoimintaa koskevissa tapauksissa mahdollisuutta rikosrekisteritietojen toimittamiselle työnantajille teknisen käyttöyhteyden kautta suoraan oikeushallinnon tietojärjestelmistä. Tällainen tietojen siirtotapa olisi teknisesti luotettavampi, käyttökustannuksiltaan edullisempi sekä työntekijän henkilötietojen suojan ja tietoturvallisuuden kannalta parempi vaihtoehto kuin fyysisten rekisteriotteiden käyttö.

3.5 Ennaltaehkäisevät toimenpiteet (II luku, artiklat 4–9)

Liikenne- ja viestintäministeriö tukee lasten koulutusta ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä. Opastusta on saatava sellaisiin vaaroihin kuin seksuaalinen hyväksikäyttö ja riisto. Lapsen tulee osata tunnistaa riskejä ja suojella itseään, myös tietoverkoissa (artikla 6). Lasten koulutuksen yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota myös heidän vanhempiensa

osaamiseen. Lisäksi ministeriö kannattaa hallinnon, kolmannen sektorin sekä kansalaisten kesken tapahtuvan yhteistyön lisäämistä sekä tukee voimakkaasti itsesääntelyä keinona, jossa yhdessä alan kanssa määritellään toimintamalleja tiettyjen asioiden käsittelemiseen (artikla 9).

Liikenne- ja viestintäministeriö ehdottaa huomiota kiinnitettäväksi opettajien koulutukseen ja osaamiseen suojatakseen oppilaita tietotekniikan avulla tapahtuvalta kiusaamiselta sekä häirinnältä (artikla 5). Kouluille jää usein melkoinen opetusvastuu tietoyhteiskunnan kansalaisten opettamisessa. Rehtoreiden ja opettajien olisi saatava toimintaohjeita, kuinka tapaukset tunnistetaan ja kuinka ne ratkaistaan. Ministeriö korostaa voimakkaasti ennaltaehkäisyn merkitystä tässä asiassa.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto (KPO) toteaa, että lasten tulee saada riittävästi tietoa seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön riskeistä ja keinoista suojella itseään. Uusi informaatio- ja viestintäteknologia on lisännyt vaaratilanteita, joista kaikkien teknologiaa käyttävien pitäisi olla tietoisia. Lisäksi on selkeää tarvetta sille, että lapsille ja nuorille annetaan valmiuksia torjua Internetin kautta tapahtuvaa niin sanottua groomingia. KPO korostaa, että vastuu tiedon antamisesta kuuluu vanhemmille, mutta käytännössä koulujen mahdollisuus tiedon välittämiseen ja turvataitokasvatukseen on omaa luokkaansa. Lisäksi valistuskampanjoiden mahdollisuutta tulisi Suomessa hyödyntää enemmän sekä laatia murrosikäisille enemmän aihepiiriin soveltuvaa materiaalia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tuo esille, että Suomi tulee uuden viestintästrategian nojalla jatkossa tiedottamaan paremmin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta. Suomi on saanut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista valvovalta YK:n lapsen oikeuksien komitealta useasti huomautuksen aiheesta. Oikeus seksuaaliseen koskemattomuuteen on tärkeä osa lasten oikeuksista annettavaa tietoa, jota lapsille tulisi kehitystason mukaisesti antaa (artikla 6).

Lapsiasiavaltuutetun toimisto korostaa tarvetta sisällyttää perustietoa lapsen oikeuksista lasten kanssa työskentelevien peruskoulutukseen. Lapsen oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen sisältyisi perustietouteen. Samoin lasten kanssa toimivien ammattilaisten tietoisuuden lisääminen ja seksuaalisen hyväksikäytön merkkien tunnistamisedellytysten parantaminen tulee olla pakollinen osa ammattilasten peruskoulutusta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteaa, että lasten suojeleminen entistä tehokkaammin seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä edellyttää laajaa osaamisen vahvistamista lasten kanssa työskentelevien henkilöiden kohdalla (artiklat 5 ja 6). Osaamisen vahvistamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota ammatillisessa peruskoulutuksessa sekä täydennyskoulutuksessa.

THL toteaa Suomen palvelujärjestelmässä olevan puutteita sikäli, että valtakunnallisesti ei ole olemassa julkisen vallan tahoa, joka olisi erikoistunut seksuaalisen väkivallan kysymyksiin. Monet yleissopimukseen liittyvät toimenpiteet ja kehittämistyö ovat tällä hetkellä projektiluontoista ja liian sektoroitunutta toimintaa. THL pitääkin kannatettavana, että jatkossa vahvistetaan palvelujärjestelmän osaamista seksuaalisen väkivallan kysymyksissä sekä nimetään olemassa olevissa organisaatioissa vastuuyksiköt, jotka alueellisesti sopien vastaavat asiakkaiden ja potilaiden tilanteiden selvittelystä ja hoi-

dosta (artikla 7). Valtakunnallisesti tulee varmistaa, että kehittämistyö kiinnittyy nykyistä paremmin valtakunnalliseen toimintaan, ja että tutkimuksellinen yhteistyö eri toimijoiden välillä tiivistyy. THL toteaa palvelujärjestelmän kehittämisen olevan keskeinen tulevaisuuden haaste, joka edellyttää riittävää resursointia toiminnalle.

Palvelujärjestelmän kehittämisen ohella tulee THL:n mukaan kiinnittää riittävästi huomiota valtakunnallisesti toteutettaviin kampanjoihin, joiden avulla lisätään kansalaisten tietoisuutta (artikla 8). Kampanjat eivät saisi rakentua yksinomaan järjestöjen toiminnan varaan, vaan yhteistyötä valtiovallan ja järjestöjen välillä tulee lisätä ja systematisoida.

Suomen matkatoimistoalan liitto ry toteaa mietinnössä esitetyin tavoin, etteivät käytännöt matkanjärjestäjien ja poliisin välisessä tiedonvaihdossa ole täysin selkeitä. Matkanjärjestäjien edustajat toivovatkin vastauksia muun muassa siihen, millaisissa tapauksissa matkanjärjestäjällä on tiedonantovelvollisuus ja miten matkanjärjestäjä pystyy todentamaan, että kysyjä on poliisi. Lisäksi tulisi selventää, tuleeko poliisin kyselyn olla kirjallinen.

Pelastakaa Lapset ry:n mielestä lapsen oikeuksien ja edun huomioiminen edellyttää lasten kanssa tai heidän hyväkseen toimivien ammattilaisten ja muiden toimijoiden ymmärrystä digitaaliseen mediaan liittyvästä moniulotteisesta lasten seksuaalisen hyväksikäytön ilmiöstä ja sen vaikutuksista hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden kokemana. Lisäksi Pelastakaa Lapset pitää ennaltaehkäiseviä interventio-ohjelmia tärkeinä. Tällaista apua tulee olla saatavilla, ja avun hakemisen kynnystä on laskettava. Varsinaisten interventio-ohjelmien lisäksi tarvitaan verkossa tarjottava anonyymi palvelu lapsiin seksuaalista kiinnostusta tunteville, jonka kautta olisi mahdollisuus sekä omaehtoiseen apuun että ammattihenkilön henkilökohtaiseen kohtaamiseen.

Sexpo-säätiö korostaa koulutuksen välttämättömyyttä. Kun seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä pyritään kiristämään ja viranomaistahoja aktivoidaan tunnistamaan seksuaalirikosten uhreja, tulisi perustietojen seksuaalisuudesta olla erittäin hyvät kaikilla asian kanssa toimivilla tahoilla.
Säätiö esittää, että seksologian perusteet, seksuaalisuuden monimuotoisuus sekä seksuaalietiikka pitäisi sisällyttää kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetus- ja nuorisotyön, poliisin, syyttäjälaitoksen ja tuomioistuinten perus- ja täydennyskoulutuksiin. Osana näitä koulutuksia tulee ottaa esiin myös seksuaalirikosten mahdollisuus, mutta on oltava erittäin huolellinen siinä, että rikosten selvittäminen on poliisin, ei terveydenhuollon, eikä etenkään kolmannen sektorin tehtävä.

Myös lasten tulee saada asianmukaista, myönteistä tietoa seksuaalisuudesta jo päiväkoti-iästä lähtien, jotta he kykenevät tunnistamaan myös mahdolliset vaaratilanteet. Oikea lähestymistapa rikosten ehkäisyyn on riittävä ja asiallinen varhaislapsuuden ja nuoruuden kestävä seksuaalikasvatus ja -valistus, jossa huomioidaan seksuaalisuuden monimuotoisuus, seksuaalioikeudet ja turvataidot.

Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) pitää ansiokkaana, että esityksessä hahmotellaan toimenpiteitä seksuaalirikoksia ehkäisevien interventioiden rakentamiseksi. Samoin kustannuksia pohdittaessa on osattu ottaa huomioon, että rikosten tekijöihin kohdentuvat interventiot osaltaan vähentävät rikosten käsittelystä ja uhrien auttamisesta aiheutu-

via kustannuksia. Krits esittää, että Suomeen tulisi resursoida vähintään yksi seksuaalirikollisten hoitoa ja kuntoutusta sekä koulutusta antava osaamiskeskus, jonka avulla maahan turvattaisiin aluekeskustasolla toimiva terapeuttien verkosto.

Suomen Lastenpsykiatriyhdistys ry:n (Lastenpsykiatriyhdistys) pitää puutteena, että terveystiedon opetussuunnitelmassa oleva seksuaaliterveys ja sen käsittely on osin harkinnanvaraista. Lapsille ja nuorille tulisi myös opettaa mediakriittisyyttä. Lisäksi Lastenpsykiatriyhdistys toteaa, että seksuaalisen väkivallan yleisyystutkimukset ovat niukkoja ja laadultaan heikkoja. Kysymyksiä on harvoin asetettu niin, että lapsi niitä todellisuudessa voisi ymmärtää.

Lastenpsykiatriyhdistys katsoo, ettei lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan ennaltaehkäisy ja uhrien hoito käytännössä toteudu, koska selkeää vastuu- ja osaajatahoa ei ole eikä varoja siihen osoiteta. Järjestötyössä on selkeästi todettavissa, ettei ole toimivaa paikkaa, jonne seksuaalisesti kaltoin kohdellun nuoren voisi lähettää. Myös jonotusajat hoitoon pääsemiseksi ovat liian pitkiä. Lisäksi terveydenhuollon henkilöiden koulutus ja tietämys on puutteellista. Resursseja tulisi lisätä huimasti.

Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojekti pitää lähtökohtaisesti tärkeänä, että rikoksia pyritään torjumaan. Seksuaalirikoksiin syyllistyneiden henkilöiden halu, tarve ja motivaatio sitoutua hoitoon on kuitenkin yleisesti ottaen heikko. Tämä tulee huomioida, kun mietitään keinoja ennaltaehkäistä rikoksia. Projekti kiinnittää huomiota myös siihen, että henkilöitä, joilla on pätevyys ja erikoistuminen seksuaalirikoksia tehneiden tai niitä suunnittelevien hoitoon, on Suomessa erittäin vähän. Tarvitaan suunnitelmallista erikoistumiskoulutusta eri ammattilaisille, jotta seksuaalirikoksia tehneitä voidaan hoitaa psykoterapeuttisin keinoin.

Nuska-kohtaamisprojekti kannattaa lasten tietoisuuden lisäämistä turvataitokasvatuksella ja koulussa terveystiedon avulla. Myös aihepiiriä koskevaa materiaalia tulisi kehittää.

3.6 Erityisviranomaiset ja koordinoivat toimielimet (III luku, artikla 10)

Liikenne- ja viestintäministeriön näkemyksen mukaan Internetissä tapahtuvaa moniammatillista nuorisotyötä tulisi tukea voimakkaammin. Olisi ensiarvoisen tärkeää herättää kuntien sosiaalitoimet mukaan nuorille suunnattujen yhteiskunnallisten palveluiden kehittämiseen. Myös muut, kuten kolmannen sektorin tahot, voisivat olla voimakkaammin mukana tällaisissa yhteistyöhankkeissa (artikla 10). Ministeriö toteaa, että keskusteluissa alan toimijoiden kanssa on esitetty toive kattavammasta yhteistyöstä lastensuojelun, poliisin sekä toimijoiden kesken.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteaa, että Suomessa on ollut epäkohtana kansallisen koordinaation puuttuminen lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja sen yleisyyttä koskevan tiedon keräämisessä ja kansallisten toimenpiteiden koordinoinnissa. Seksuaalista hyväksikäyttöä ja ylipäätään lapsen kaltoinkohtelua ilmiöinä tulisi säännöllisesti tutkia ja selvittää myös lapsille ja nuorille suunnattujen kyselyiden avulla. Esimerkiksi niin sanottu lapsiuhritutkimus tulisi suorittaa säännöllisin väliajoin.

Lapsiasiavaltuutettu toteaa myös, että vastikään julkaistun tutkimuksen (Humppi – Ellonen, *Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö: tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö*. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisuja 40/2010) mukaan viranomaisten välisessä yhteistyössä on edelleen puutteita ja vaihtelua maan eri osissa. Tämä on suuri epäkohta lasten välisen yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Tutkimus osoitti sekä lainsäädännön että käytännön toimintatapojen kehittämistarpeita. Lisäksi tutkimuksesta ilmenee, että myös nykyisessä lastensuojeluilmoitusvelvollisuuden noudattamisessa ilmenee edelleen epätietoisuutta, jota tulisi pyrkiä poistamaan kouluttamalla eri alojen ammattilaisia.

Lainsäädännöllisistä muutostarpeista tutkimuksessa mainitaan muun muassa eri ammattilaisten salassapitovelvollisuuden selkiyttäminen. Nyt käsillä olevassa työryhmämietinnössä on osittain jo selkiytetty salassapitovelvollisuutta. Eri ammattilasten välistä tiedonvaihtoa tulisi kuitenkin lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan selkiyttää lainsäädännössä muiltakin kuin ilmoitusvelvollisuutta koskevilta osilta.

Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) kannattaa pysyvän asiantuntijatyöryhmän, jonka tehtävänä on ohjeistaa, seurata ja kehittää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien tutkimusten laatua, perustamista. Kritsin mielestä asiantuntijaryhmän tehtävää ei kuitenkaan tule rajata pelkästään tutkimusten laadun selvittämiseen, vaan sen tulisi laaja-alaisesti arvioida tutkimuksen kautta olemassa olevaa järjestelmää ja sen kehittämistä. Krits esittää, että ryhmän organisoinnista voisi vastata Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

3.6.1 Lastentalo-toimintamalli

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto (KPO) toteaa poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksen tukevan lapsilähtöisen lastenasiaintalomallin käyttöönottoa Suomessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoima työryhmä suunnittelee lapsiasiaintalomallin toteuttamista Suomessa lapsiuhrien tutkinnan selkeyttämiseksi ja uhrit paremmin huomioon ottavaksi.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston mielestä niin sanotun lastenasiaintalomallin kehittäminen valtakunnallisesti kattavaksi on äärimmäisen tärkeää viranomaisten välisen yhteistyön ja kansallisesti yhteneväisten toimintatapojen kehittämiseksi. Lastenasiaintalomallin käyttöönotto kaikkialla maassa toimisi ratkaisuna suuriin alueellisiin eroihin rikosprosessin ja lastensuojelun toimintatavoissa lapsiin kohdistuneen hyväksikäytön selvittämisessä. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä tarpeellisen määrärahan turvaamista lastentalomallin pilotointiin valtion talousarvioon vuonna 2011.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira kannattaa lastenasiaintalomallin kokeilutoiminnan käynnistämistä työryhmän esityksen mukaisesti.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteaa Suomesta puuttuvan vastuutahon, joka koordinoisi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemiseen ja torjuntaan liittyviä toimenpiteitä. THL on asettanut lapsiin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen hyväksi-

käytön asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä on toimia Lastenasiaintalon pilotoinnin ohjausryhmänä. THL korostaa olevan tärkeää varmistaa toiminnalliset rakenteet ja toimintaedellytykset jatkossa Lastenasiaintalolle. Tätä kautta voidaan vahvistaa myös yleissopimuksen artiklassa 10 esitettyjä kansallisia yhteistyötoimenpiteitä sekä toisaalta vahvistaa artikloissa 5 ja 6 esille noussutta osaamista Lastenasiaintalon organisaation ja yhteistyöverkostojen avulla.

Sexpo-säätiö ei kannata lastenasiaintalomallin toteuttamista Suomessa. Ruotsissa on kokeiltu meilläkin nyt käytössä olevia Seri-ryhmiä. Tuolloin useat syyttäjät totesivat, että heidän objektiivisuutensa kärsii tällaisessa ryhmäprosessissa. Siten työskentelymalli vaarantaisi vakavasti kansalaisten, niin lasten kuin aikuistenkin, oikeusturvan.

Sexpo-säätiö toteaa, että Suomessa on maan kattava poliisiorganisaatio, ja rikoksen selvittäminen kuuluu poliisille. Harvaan asutussa maassa lastenasiaintaloja pitäisi olla välimatkojen vuoksi lukuisia, varustettuna korkeatasoisella tekniikalla ja henkilökunnalla. Perustellumpi ratkaisu olisi, että poliisipiireihin palkattaisiin haastatteluja varten oikeuspsykologisen koulutuksen saaneita psykologeja.

Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojekti toteaa, ettei seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneiden nuoruusikäisten hoito ole hyvin hallinnassa. Kunnallisia palveluita on epätasaisesti ja liian paljon kriisiavusta on jätetty järjestöjen varaan. Projekti on hyvin vakuuttunut, ettei suunniteltu Lastentalotoimintamalli tule ratkaisemaan ongelmaa lähiaikoina. Kyseisen Lastentalomallin jalkauttaminen ja monistaminen tulee olemaan aikaa vievää, eikä näin ollen ratkaise valtakunnallista ongelmaa useampaan vuoteen.

3.7 Suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen (IV luku, artiklat 11–14)

Liikenne- ja viestintäministeriö kannattaa erilaisten ja erikanavaisten auttavien palveluiden perustamista (artikla 13). Puhelinpalvelun ollessa kyseessä ministeriö tukee myös yleiseurooppalaisen 116-alkuisten palvelunumeroiden käyttöä.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto (KPO) toteaa, että uhrin aseman kannalta merkittäviä ovat käytännön toimet uhrin tukemiseksi ja auttamiseksi ennen rikosprosessia, sen aikana ja sen jälkeen. Lasten parissa työskentelevien henkilöiden tietoisuutta lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja sen tunnistamisesta on tarpeen lisätä. Lisäksi olisi mietittävä keinoja, joilla rikoksesta ilmoittaminen tehtäisiin lapselle helpommaksi. Ylipäätään uhreille tulisi antaa eri ryhmien tarpeet huomioiden tietoa, joka madaltaisi kynnystä avun hakemiseen, rikoksesta ilmoittamiseen sekä rikosprosessiin. Huomiota on kiinnitettävä siihen, että tietoa tulee jakaa erityisesti lapselle ymmärrettävällä tavalla.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto kiinnittää huomiota siihen, että lapsille itselleen tulisi antaa enemmän tietoa, miten ja kenelle rikosilmoitus voidaan tehdä. Lisäksi lapsen ja nuoren kynnystä ilmoittaa itseensä kohdistuneesta rikoksesta tulisi laskea.

Suomen Kuntaliitto ry toteaa, että yleissopimuksen artiklat suojelutoimenpiteistä ja uhrien avustamisesta edellyttävät Suomessa vielä paljon parantamista. Lainsäädäntötoimien lisäksi tulee ryhtyä myös muihin toimenpiteisiin lasten suojelemiseksi ja auttamisek-

si. Lakimuutokset edellyttävät seksuaalisen hyväksikäytön ilmoittamista, tutkimista ja hoidon järjestämistä koskevien nyt käytössä olevien oppaiden uudistamista sekä eri ammattiryhmien ja vapaaehtoistoimijoiden koulutusta. Erilaisten neuvonta- ja auttavien puhelinten toiminnasta vastaavat monilta osin yleishyödylliset järjestöt, joiden taloudelliset toimintaedellytykset tulee varmistaa yhteiskunnan toimesta niin, että palvelut (myös soittaminen) ovat avun tarvitsijalle maksuttomia. Myös kunnissa toimivien uusien matalakynnyksen palvelujen, kuten perhekeskusten kehittäminen niin, että niissä on tarvittava osaaminen tunnistaa avun tarve ja ohjata perheet saamaan apua, on tärkeää.

Kuntaliitto toteaa edelleen, että uhriksi joutuneiden avun saanti ja laatu vaihtelevat huomattavasti eri puolilla Suomea (mm. STM:n selvitys 2007). Huolestuttavin tilanne on lastensuojelun sekä lasten ja nuorten psykiatrian voimavaroissa: lastensuojeluilmoitusten ja suojelutarpeen selvittämisajat ylittyvät monissa kunnissa. Samoin jo vuonna 2001 voimaantulleen mielenterveyslain lapsille takaamat tutkimus- ja hoitoajat ylittyvät lain edellyttämistä ajoista, mm. perheneuvoloihin ja erikoissairaanhoidon palveluihin on pitkät jonot. Valtion tulee yhteistyössä kuntien kanssa jatkaa nykyisen ohjelmakauden jälkeenkin lasten ja nuorten palvelujen kehittämistyötä mm. sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmalla (ns. Lasten KASTE-hankkeet).

Pelastakaa Lapset ry:n mielestä matalan kynnyksen auttavat tahot ovat oleellisessa osassa seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden tavoittamisessa. Seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden lasten auttamiseen profiloituvien auttavien palvelujen on toimittava ammattilaispohjalta, ja niillä on oltava riittävä ymmärrys lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä, mahdollisuus asian kokonaisvaltaiseen hoitamiseen sekä riittävä ymmärrys digitaalisen median osuudesta. Lisäksi Pelastakaa Lapset ry toteaa, että seksuaalisen hyväksikäytön ja sen kuvaamisen kohteeksi joutuneiden lasten tunnistamiseen tähtääviä viranomaistoimia ja -yhteistyötä sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla on tehostettava.

Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojekti pitää tärkeänä, että nuoren tai hänen läheisensä hakiessa apua seksuaalisen hyväksikäytön käsittelyyn ja psyykkiseen työstämiseen, kunnallista apua on valtakunnallisesti saatavilla viivytyksettä, alle viikossa. Avun tulee olla asiantuntevaa, riittävän usein annettua, eri menetelmiä hyödyntävää, moniammatillista sekä riittävän pitkäkestoista. Tällaiseen toimintaan tulee varata riittävät resurssit ja osaaminen.

3.8 Interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet (V luku, artiklat 15–17)

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että palvelujärjestelmän kannalta hoitoa ja siihen liittyviä interventioita voidaan kehittää nykyistä kattavammaksi ennaltaehkäisevästi sekä psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa ja vankiloiden terveydenhuollossa sellaisille, jotka pelkäävät syyllistyvänsä tai ovat syyllistyneet kyseisiin rikoksiin. Nykyinen lainsäädäntö ei estä hoitojärjestelmän kehittämistä. Kuten mietinnössäkin on mainittu, julkisen sektorin toiminta sopisi koordinoitavaksi jollakin sosiaali- ja terveydenhuollon erityisvastuualueella.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kannattaa nuorille seksuaalirikollisille suunnattuja erillisiä interventio-ohjelmia. Näiden ohjelmien ja koulutusten vastuutaho tulee määritellä erityisesti ennaltaehkäisevässä toiminnassa, mutta myös vankeusrangaistuksen jälkeen tarjolla olevissa ohjelmissa.

Riihimäen vankila (Stop-kuntoutuksen työryhmä) toteaa, että Suomeen tarvitaan seksuaalirikollisten kuntoutukseen sellaisia malleja ja käytäntöjä, joita voidaan toteuttaa suljettujen vankiloiden ulkopuolella. On hyvä pohtia mitä kuntoutusta on tarjolla rangaistustaan ehdonalaisena tai avovankiloissa suorittaville sekä vain lyhyen vankeusrangaistuksen saaneille, jotka eivät ehdi osallistua 8 kk kestävään ryhmämuotoiseen Stop-kuntoutukseen.

Riihimäen vankilasta kiinnitetään huomiota myös siihen, että käräjäoikeudessa vankeusrangaistukseen tuomittujen mahdollista valitusta ja sen käsittelyaikaa hovioikeudessa tulisi nopeuttaa niin, ettei kuntoutuksen ulkopuolelle jäädä siksi, että pääsy vankeusvangin statukseen viivästyy. Lisäksi tulisi miettiä, voitaisiinko sijoittelijoita/vankiloiden johtoa jopa ohjeistaa hyväksymään tutkintavankeja Stop-kuntoutukseen.

Sexpo-säätiö pitää hyvänä, että mietinnössä on huomioitu, ettei Suomessa ole järjestetty asianmukaista hoitoa sellaisille seksuaalirikoksista tuomituille, jotka suorittavat rangaistuksensa ehdollisena, eikä myöskään henkilöille, jotka pelkäävät syyllistyvänsä näihin rikoksiin. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat tilastotietojen valossa harvinaisia, kuten myös tekojen uusiminen, joten hoidon järjestäminen näin vähäiselle ihmisryhmälle ei aiheuta yhteiskunnalle merkittäviä kuluja. Säätiö toteaa, että supportiivisella terapialla, johon liitetään tarvittaessa lääkehoito, on saatu hyviä tuloksia. Tällaisen terapian kustannukset on syytä maksaa valtion varoista, koska asiakkailla ei itsellään ole yleensä mahdollisuuksia korvata hoitoaan.

Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) toteaa, että esityksessä on käsitelty järjestelmällisesti ja kattavasti seuraamusmuodot, joihin seksuaalirikoksia ehkäiseviä interventioita voitaisiin liittää. Valitettavaa kuitenkin on, että tarvittavia interventioita ei ole kehitetty ja otettu käyttöön, vaikka nykyinen lainsäädäntö mahdollistaisi interventioiden liittämisen moniin seuraamusmuotoihin. Krits pitää välttämättömänä, että myös lyhyttuomioisilla seksuaalirikollisilla olisi todellinen mahdollisuus päästä yhteiskunnan järjestämään toiminta- tai hoito-ohjelmaan.

Krits pitää tärkeänä myös sosiaali- ja terveysministeriön tavoitetta seksuaalirikollisten hoidon ja hoitoon pääsyn parantamisesta järjestämällä riittävä määrä hoitopaikkoja. Ministeriön toimintaohjelmaan on kirjattu, että Stop-ohjelmaa jatketaan ja sille kehitetään avohoitoon soveltuvia jatkokuntoutusohjelmia. Krits:n mielestä nämä kehittämistoimet tulisi toteuttaa samanaikaisesti nyt käsillä olevien lainsäädäntöuudistusten rinnalla.

Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojekti kannattaa, että Stop-ohjelma koskisi myös ehdolliseen vankeusrangaistukseen tai yhdyskuntapalveluun tuomittuja.

3.9 Tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus (VII luku, artiklat 30–36)

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osaston (KPO) mielestä rikosprosessissa mukana olevien henkilöiden, muun muassa tuomareiden ja syyttäjien, koulutusta tulisi lisätä lapsiuhrin aseman parantamiseksi rikosprosessissa. Tässä yhteydessä on tärkeää tuoda esiin keinoja, joilla uhrin lisäkärsimykset ovat vältettävissä tai lievennettävissä. Asiantuntemuksen lisäksi tarvitaan resursseja, jottei prosessi venyisi kohtuuttomasti. Rikosprosessin tehostamiseksi eri tutkintamenetelmiä sekä poliisin, syyttäjän, lääkärin ja sosiaaliviranomaisen yhteistyötä pitäisi tehostaa. Myös viranomaisten toimintaa eri paikkakunnilla tulisi yhtenäistää.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (EAOA) toteaa mietinnössä (s. 134) mainitun mukaisesti, ettei lapsen huoltajan esteellisyydestä ole yleisiä säännöksiä. EAOA huomauttaa, että asiaa koskee varsin läheisesti säännös huoltajaedunvalvojan sijaisen määräämisestä lastensuojelulain 22 §:ssä (HE 252/2006 s. 133–135) sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 11 §:n 3 momentissa. Koska lastensuojeluviranomaiset käytännössä toimivat usein yhteistyössä poliisin kanssa lapseen kohdistuvan rikoksen selvittämisen yhteydessä, säännökset eivät liene aivan vähämerkityksisiä puheena olevan ehdotuksen kannalta. Lisäksi lapsen edustamiseen ja huoltajan esteellisyyteen siviilioikeudellisissa asioissa liittyy Euroopan neuvoston yleissopimus lapsen oikeuksien käytöstä, jonka implementointia koskeva hallituksen esitys on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä (HE 66/2010 vp.).

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteaa, että lapsiin kohdistuneet väkivalta- ja hyväksikäyttöä koskevat rikosprosessit kestävät paikoittain kohtuuttomaan pitkään. Lapsen ollessa kyseessä prosessin mahdollisimman nopea loppuunsaattaminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta lapsi saa turvallisuuden tunteen siitä, ettei joudu enää haastateltavaksi ja että prosessi on muutoinkin ohi.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira toteaa, että tutkinnan jouduttamiseksi ja turhien viiveiden välttämiseksi olisi tärkeää, että uuteen esitutkintalakiin kirjataan poliisille ja syyttäjälle oikeus hakea käräjäoikeudelta määräystä edunvalvojasta. Tätä puoltaa muun muassa se, että asia ei välttämättä aina tule vireille lastensuojeluasiana sosiaaliviranomaisessa, joka huolehtisi edunvalvojan määräyksen hakemisesta.

Keskusrikospoliisi viittaa lausunnossaan myös aiemmin antamaansa lausuntoon lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja seksuaalisesta riistosta annetusta direktiiviehdotuksesta. Keskusrikospoliisi on kyseisessä lausunnossaan katsonut, että pakkokeinoista ainakin peite- ja valeostotoiminnan käyttöalaa tulisi lainmuutoksella laajentaa useiden direktiiviehdotuksen mainittujen rikosten tutkintakeinoksi ainakin silloin, kun tapauksiin liittyy tieto- tai viestintätekniikan käyttöä. Direktiiviehdotuksessa mainitut velvoitteet toisivat muutoksia pakkokeinolain lisäksi poliisilakiin. Osa direktiivin edellyttämistä muutoksista saattaisi samalla tarkoittaa poikkeamista eräistä nykyisen lainsäädännön mukaisista säännönmukaisuuksista ja periaatteista. Keskusrikospoliisi katsoo, että kriminalisoinneilla suojattava oikeushyvä huomioiden peite- ja valeostotoiminnan käyttöalan laajentaminen on perusteltua.

Keskusrikospoliisi haluaa kiinnittää huomiota myös siihen, että peitetoimien käyttöalan laajeneminen edellyttää tähän toimintaan liittyvän voimavara- ja koulutusmäärän jopa merkittävää lisäämistä. Tämä voi myös edellyttää kyseisen toiminnan organisoinnin uudelleen tarkastelua. Lisäksi direktiivin lapsiuhrien suojelusta rikostutkinnassa ja -oikeudenkäynnissä velvoitteet saattavat aiheuttaa muutoksia esitutkintalainsäädäntöön.

Rikosprosessin osalta *Turun hovioikeus* kiinnittää huomiota yleissopimuksen 30 artiklan periaatteeseen, että lapsen erityisen haavoittuva asema tulee huomioiduksi rikosprosessissa. Tämän periaatteen toteutumiseksi on kiinnitettävä huomiota prosessin kestoon. Lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset olisi tarpeellista säätää käsiteltäviksi kiireellisinä. Tärkeää olisi myös lisätä lakiin mahdollisuus kuulla asianmukaista viestintäteknologiaa hyväksi käyttäen lasta koskevan seksuaalirikoksen uhria oikeudessa ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan. Tämä mahdollisuus tulisi olla myös 15 vuotta täyttäneellä lasta koskevan seksuaalirikoksen uhrilla.

Helsingin käräjäoikeus toteaa rikosprosessissa mukana olevien henkilöiden koulutuksen (artikla 36) olevan erittäin tärkeää. Kaikille halukkaille tulee tarjota mahdollisuus osallistua koulutukseen ja täydennyskoulutukseen.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry toteaa, että esityksessä on huomioitu hyvin kontradiktorisuuden aiheuttamat vaatimukset, mutta siinä ei ole tullut riittävästi huomioiduksi, että lapselle yksi vuosi on todella pitkä aika. Lapsen edun kannalta on erityisen tärkeätä, että käsittelyajat eivät veny. Tämä puolestaan merkitsee resurssien kohdentamista lapsen edun kannalta merkittäviin juttuihin. Tiukassa resurssitilanteessa on välttämätöntä kiinnittää huomiota myös resurssien kokonaismäärään, koska pelkällä kohdentamisella asia ei ole hoidettavissa. Ongelma painottuu Syyttäjäyhdistyksen mielestä nimenomaan syyttäjien resursseihin. Kyseisissä jutuissa olisi tärkeätä, että syyttäjä olisi mukana mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, mutta valitettavasti tämä ei käytännössä toteudu.

Pelastakaa Lapset ry toteaa, että poliisille tulee varmistaa riittävät mahdollisuudet hyödyntää tehokkaasti peitetoimintaa etenkin Internetissä tapahtuvan lasten seksuaalisen hyväksikäytön sekä lasten hyväksikäyttöä esittäviin kuviin liittyvien rikosten vastaisessa työssä.

Lasten perusoikeudet ry:n tietoon on tullut useita tapauksia, joissa lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen tutkijaa on uhkailtu. Sen vuoksi yhdistys pitää tärkeänä, että hallituksen esityksessä kiinnitettäisiin erityistä huomiota asiallisesti ja hyvässä uskossa toimivien lasta auttavien työntekijöiden ja asiantuntijoiden suojeluun. Työnantajilla on jo nyt lakiin perustuva velvollisuus järjestää asianmukainen työsuojelu, mutta lapsiin kohdistuvien rikosten selvittämiseen liittyy aivan erityinen suojelun tarve.

Sexpo-säätiö kritisoi rikostutkinnan toimittamista. Suomessa tilanne on kestämätön, kun vastuu esitutkinnasta on siirtynyt keskussairaaloiden lastenpsykiatrian yksiköihin. Psykiatrijohtoiset osastot eivät takaa asiallista rikostutkintaa. Myös lasten haastattelujen taso on heikkoa.

Toiseksi Sexpo-säätiö kiinnittää huomiota equality of arms -periaatteen toteutumattomuuteen. Oikeusvarmuuden kannalta on nimittäin ongelmallista, että syyttäjä kutsuu

lapsen tutkineet viranhaltijat asiantuntijoina todistamaan lapsen kertomuksen luotettavuuden, ja oletetulle uhrille aiheutuneiden vahinkojen ja kärsimysten määrän. Vastaajalla ei sen sijaan ole mitään tahoa, jolta hän voisi pyytää vastaavaa ja yhtä painokasta lausuntoa, miten tutkimukset on suoritettu ja miten luotettavana lapsen kertomusta voidaan pitää. Oikeudenmukaisen käsittelyn takaamiseksi vastaajan pitäisi voida valtion varoin hankkia puolustuksekseen riittävää erityisasiantuntemusta.

Invalidiliitto ry:n mielestä on syytä kouluttaa poliiseja ja syyttäjiä havaitsemaan vammaisiin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkinnassa vammaisuuteen liittyviä erityispiirteitä, jotta kaikki tämän kaltaiset rikosjutut päätyvät tuomioistuimiin asti ja rikoksentekijät joutuvat edesvastuuseen teoistaan. Avainsyyttäjäjärjestelmän puitteissa tulee myös varmistaa, että vammaisten lasten seksuaalirikoksia ajavat niihin erikoistuneet syyttäjät. Invalidiliitto viittaa myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia sisältävään yleissopimukseen ja sen asettamiin velvoitteisiin etenkin rikosprosessin osalta.

3.10 Tietojen tallentaminen ja säilyttäminen (VIII luku, artikla 37)

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että aiempia seksuaalirikosten tuomioita koskevat rikosrekisterimerkinnät tulisi säilyä riittävän pitkän ajan, vähintään 10 vuotta, jotta ne vastaisivat tarkoitustaan.

Pelastakaa Lapset ry:n mielestä lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten osalta rikosrekisterimerkinnän tulee olla pysyvä tieto.

3.11 Taloudelliset- ja henkilöstövaikutukset

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto (KPO) pitää erinomaisena, että työryhmävaiheessa on pyritty arvioimaan, mitä ehdotetut muutokset maksaisivat. Työryhmän mietintö näyttää kuitenkin kahdella tapaa ylimitoitetulta. Ensinnäkin taustaoletuksena on tiettävästi, että lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuslajijakauma ja rangaistusten keskipituudet säilyisivät nykyisellään tunnusmerkistön laajentamisen jälkeen. Näin kuitenkaan tulisi tuskin käymään. Perustekomuotoa koskevan säännöksen mukaan rangaistavat teot ovat luonnollisesti lievemmin rangaistavia kuin törkeän tekomuodon. KPO arvelee, että tämä lievennys säilyisi myös niissä teoissa, joita siirrettäisiin perustunnusmerkistöstä törkeän tekomuodon alle. Toiseksi rangaistusasteikosta tultaisiin luultavasti huomattavan usein poikkeamaan, ja luultavasti jokin määrä sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista jäisi kokonaisharkinnan perusteella edelleen perustunnusmerkistön mukaan tuomittaviksi.

Edellä mainittujen seikkojen yhteisvaikutusta on tuomioistuinkäytännössä varsin vaikeaa etukäteen arvioida. KPO esittää monin varauksin varustetun arvion, jonka mukaan työryhmän ehdotukset aiheuttaisivat vankeinhoidolle lisäkustannuksia 4,5 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, etteivät esityksen ehdotukset oleellisesti muuta terveyspalveluita antavien tai niistä päättävien viranomaisten tehtäviä tai toimivaltasuh-

teita. Pitkällä tähtäimellä uhrien traumatisoitumiseen liittyvä mielenterveyspalveluiden tarve voi vähentyä, jos kyseessä olevat rikokset vähentyvät.

Valtiovarainministeriö toteaa esityksen kustannusvaikutusten olevan varsin merkittäviä. Yksi syy tähän on keskimääräisten kustannusten käyttö taloudellisten vaikutusten arvioinnissa. Lisävangeista aiheutuvia lisäkustannuksia laskettaessa tulisi ottaa huomioon, että jos lisävangit voidaan hoitaa olemassa olevan henkilöstö-, tila- ym. kapasiteetin puitteissa, lisävangeista aiheutuvat lisämenot rajoittuvat käytännössä vain ns. muuttuviin kustannuksiin. Muuttuvat kustannukset puolestaan ovat vain murto-osa yhden vangin keskimääräiset kustannuksesta. Valtiovarainministeriön mukaan esityksestä aiheutuvat lisäresurssitarpeet tulee hoitaa uudelleenkohdentamalla hallinnonalan resursseja sekä kehittämällä rangaistusten täytäntöönpanoa kokonaisuutena siten, että esityksestä aiheutuva lisävankimäärä voidaan hoitaa oikeusministeriön hallinnonalan kehysten ja tuottavuusohjelman puitteissa.

Poliisihallitus katsoo, että mietinnössä ei ole arvioitu riittävästi lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin rikosten tunnusmerkistöihin tehtävien lisäysten ja muutosten vaikutusta esitutkintaa toimittavien poliisiviranomaisten työmäärään ja esitutkinnan osaamisen vaatimuksiin. Lisättävien rangaistussäännösten ja esitettyjen rangaistusasteikoiden ankaroitumisen vuoksi sisällöltään vaativien tapausten lukumäärä ja moniammatillisen yhteistyön tarve tulee lisääntymään nykyisestä määrästä ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisessä tarvittava erityisosaaminen sekä tapauksiin kohdistuvat selvittämisintressit korostuvat entisestään. Lainsäädäntömuutokset edellyttävät poliisiviranomaisten laajahkoa täydennys- ja lisäkouluttamista, mikä tulee myös ottaa huomioon uudistusten voimaansaattamisessa.

Lisäksi poliisihallitus katsoo, että poliisille tehtävien ilmoitusten määrän lisääntymistä ei ole otettu huomioon esityksen vaikutusten arvioinnissa. Poliisihallitus pitää selvänä, että lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuille henkilöille esitetty oikeus tehdä ilmoitus poliisille salassapitosäännösten estämättä tulee lisäämään poliisille tehtäviä ilmoituksia ja sitä myötä poliisin esitutkinnassa tarvittavien henkilötyövuosien määrää. Sen vuoksi rikosprosessin tehostamisesta poliisitoiminnalle aiheutuvat lisäkustannukset olisi ollut hyvä todeta ja arvioida lakiesityksen taloudellisissa vaikutuksissa ainakin yleisellä tasolla.

Poliisihallitus arvio ehdotettujen lakimuutosten lisäävän poliisin vaativaan esitutkintaa tarvittavien henkilötyövuosien määrää 10 henkilötyövuodella. Ehdotettujen lakimuutosten ylimääräinen kustannusvaikutus poliisitoimintaan olisi arviolta yhteensä noin 450 000 euroa vuodessa.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry (SPJL) kritisoi mietinnössä esitettyjä henkilöstövaikutuksia. Esitettyihin ehdotuksiin liittyy monia henkilöstövaikutuksia, kuten eri viranomaisten henkilöstön työmäärän lisääntyminen, joita on arvioitu puutteellisesti. Sen sijaan esityksessä mainitaan kompensoivia tekijöitä, jotka muka poistavat lisähenkilöstön tarpeen lähes kokonaan.

Mietinnössä kompensaatiovaikutus nähdään uudistuksen ennalta estävällä vaikutuksella; tosin pitkällä aikavälillä. SPJL kuitenkin katsoo, etteivät ehdotetut muutokset vähen-

täisi lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Kyseessä olevien rikosten ennaltaehkäisy rangaistusjärjestelmän avulla ei toimi; kyseisiin rikoksiin syyllistyvät yleensä sellaiset henkilöt, jotka ryhtyvät rikokseen riippumatta niiden seuraamuksista. Ylipäänsä rangaistusten ennaltaestävyys on kyseenalaista.

Mietinnössä ei suoranaisesti arvioida poliisin työmäärän lisäystä. Se lienee kuitenkin selvää, sillä esimerkiksi syyteoikeudessa tapahtuvat muutokset aiheuttavat lisää tutkittavia juttuja poliisille. Tätä tarkoittaa myös mietinnössä arvioitu vankimäärän vuosittainen kasvu noin 180 vangilla. Myös rikostaustojen tarkempi selvittäminen lisää eri viranomaisten työmäärää; esimerkiksi oikeusrekisterikeskukseen tarvittaisiin arvion mukaan 10 henkilöä lisää. Esitettyjen muutosten johdosta työmäärä lisääntyisi poliisin lisäksi merkittävästi myös syyttäjillä sekä eri oikeusasteiden henkilöstöllä.

SPJL korostaa muutosten onnistumisen olevan ratkaisevasti sidoksissa kyseisissä tehtävissä työskentelevän henkilöstön määrään. Henkilöstöresurssien tulee olla asetettujen tehtävien mukaiset. Entisestään kiristyvät henkilöstöresurssit vaarantavat yleisen luottamuksen eri viranomaisten toimintaan. Henkilöstön määrän lisäksi tulee huomioida henkilöstön ammattitaidon kehittämisen kannalta tarpeellisen lisäkoulutustarpeen kartoitus, suunnittelu ja asianmukainen toteuttaminen hyvissä ajoin ennen muutoksia.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos kannattaa vaikutusarvioiden laatimista ja pitää vankilukuvaikutusten arviointia hyvänä käytäntönä. Tutkimuslaitos toteaa ehdotukseen sisältyvän kaksi keskeistä mekanismia, jotka ankaroittavat rangaistuskäytäntöä ja kasvattavat vankilukua: uudet kvalifiointiperusteet (sukupuoliyhteys, useita lapsia, useita tekoja) sekä perustunnusmerkistön minimirangaistuksen korottaminen. Esitetyt laskelmat kaipaavat kuitenkin eräitä tarkennuksia. Lisäksi tulisi arvioida myös vaikutukset rikosvahinkokorvauksiin.

Tutkimuslaitos esittää uusien kvalifiointiperusteiden merkitsevän kokonaiskustannuksiin noin 8,3–13,9 miljoonan euron lisäystä, mikäli lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön keskirangaistus säilyisi ennallaan. Mietinnössä kuitenkin todetaan, että törkeiksi muuttuvista hyväksikäyttörikoksista ei mahdollisesti tuomittaisi ehdottomia vankeusrangaistuksia niin paljon kuin niistä nykyään tuomitaan. Siten uusien kvalifiointiperusteiden ja ehdottoman vankeuden käyttöosuuden laskun tuomat muutokset merkitsisivät yhdessä noin 4,7–8,0 miljoonan euron kokonaiskustannuksia. Tähän summaan tulevat lisättäväksi vielä korvausten tuomat vaikutukset.

Tutkimuslaitos toteaa, ettei taloudellisten vaikutusten arviointia koskevaan jaksoon sisälly arviota vaikutuksista rikosten johdosta tuomittaviin vahingonkorvauksiin. Jos rikosnimikkeen valintaa koskeva käytäntö ja rangaistukset ankaroituvat merkittävästi, on todennäköistä, että korvauskäytäntö ankaroituu vastaavasti. Tutkimuslaitoksen laskelman mukaan korvaussumma kasvaisi noin 1,5–2,5 miljoonalla eurolla.

Näistä korvauksista osa tulee rikosvahinkolain (1204/2005) nojalla valtion vastattaviksi. Tutkimuslaitoksella ei ole tarkkaa tietoa, mikä osuus korvauksista jäisi valtion maksettavaksi ja kuinka paljon onnistuttaisiin perimään vastaajilta. Korvattavaa vahinkoa rajoittaa myös rikosvahinkolain 9.2 §:ssä asetettu 8 800 euron enimmäismäärä. Mikäli

valtion maksuosuus olisi esimerkiksi puolet, kasvaisivat rikosvahinkomenot noin miljoona euroa.

Mikäli lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön keskirangaistus säilyisi ennallaan, olisi kokonaiskustannusvaikutus 9,3–15,9 miljoonaa euroa (8,3–13,9 miljoonaa euroa + vahingonkorvaukset). Mikäli lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusten oletetaan lieventyvän tutkimuslaitoksen esittämin tavoin, olisi kokonaiskustannusvaikutus 5,7–9,0 miljoonaa euroa (4,7–8,0 miljoonaa euroa + vahingonkorvaukset). Uudistuksen taloudelliset vaikutukset valtion talousarvioon (5,7–15,9 miljoonaa euroa) ovat tutkimuslaitoksen käsityksen mukaan samaa suuruusluokkaa kuin työryhmän mietinnössä esitetty 9,9 miljoonaa euroa.

Edellä esitetty arvio taloudellisista vaikutuksista perustuu oletukseen, että rikollisuuden määrässä ei tapahtuisi muutoksia. On kuitenkin vielä kyettävä esittämään arvio siitä, missä määrin kovennusten voidaan olettaa vähentävän rikollisuutta. Kustannus-hyötyajattelun näkökannalta olisi myös esitettävä arvio saavutettavien rikosten torjuntahyötyjen sekä lisäinvestointeja edellyttävien kontrollikustannusten (mukaan lukien vaihtoehtoiset menetelmät) välisestä suhteesta.

Tutkimuslaitos toteaa, että rangaistusten kovennuksiin liittyvistä mahdollisista preventiovaikutuksista voidaan esittää lähinnä teoreettisia huomioita. Rangaistusten erityisestävän vaikutuksen merkitystä vähentää muihin rikoslajeihin verrattuna poikkeuksellisen alhainen uusimisfrekvenssi. Kun uusiminen on vähäistä, myös erityisestävyyden kautta saatavat rikollisuusmuutokset jäävät vähäisiksi. Vaikka rangaistusten eritysestävä vaikutus olisi täydellinen, ei rikosten määrä muuttuisi nykytilanteeseen verrattuna kuin muutamalla prosenttiyksiköllä. Yleisestävän vaikutuksen voi arvioida toimivan tässä rikoksessa ennen kaikkea kiinnijäämisriskin kautta. Tähän vaikuttavia ehdotuksia ovat muun muassa rikostaustaotteen muutokset ja rikostaustan selvittämisen laajentaminen sekä oikeus tehdä rikosilmoitus salassapitovelvollisuuden estämättä. Näillä muilla ehdotuksilla voi arvella olevan sanktiovarmuuden kautta toteutuvia preventiivisiä vaikutuksia, jotka tulisi arvioida rikollisuuden kokonaiskustannusten kannalta.

Tutkimuslaitos toteaa kokoavasti, että rikollisuuden ja rikoskontrollin kokonaiskustannuksia on mahdotonta arvioida täsmällisesti. Lisäksi voidaan kysyä, tuleeko esimerkiksi seksuaalirikoksen uhrin kokemalle inhimilliselle kärsimykselle tai ihmiselämälle edes pyrkiä määrittämään taloudellista arvoa. Kysymys ei kuitenkaan ole yksittäisten ihmisten arvon määrittämisestä taikka heidän kokemustensa tai kärsimystensä hinnoittelusta vaan siitä, millaisia panostuksia yhteiskunta on valmis tekemään erilaisten yhteiskunnallisten ongelmien torjumiseksi ja esimerkiksi rikollisuuden vähentämiseksi.

Jotta työryhmän mietinnössä esitetty 9,9 miljoonan euron panostus rikosoikeudelliseen kontrollijärjestelmään olisi rikollisuuden yhteiskunnallisten kokonaiskustannusten kannalta perusteltu, tulisi uhreille ja muulle yhteiskunnalle aiheutuneiden aineettomien ja aineellisten rikosvahinkojen vähentyä vähintään samalla summalla. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tulisi vähentyä huomattavasti. Tähän voidaan kuitenkin suhtautua varauksella.

Tutkimuslaitos toteaa, että mikäli arvioidut vaikutukset rikollisuuden kokonaiskustannuksiin ovat hyväksyttävissä (eli ollaan valmiita noin 10 miljoonan euron lisäinvestointiin), jää jäljelle vielä kysymys vaihtoehtoiskustannuksista. Koska rikosoikeudellista rangaistusta tai rangaistusten ankaroittamista tulee pitää vain toissijaisena keinona, olisi valmistelussa kiinnitettävä suurempi huomio vaihtoehtojen tarjoamiin mahdollisuuksiin ja näiden kustannusvastaavuuteen. Olisi mm. selvitettävä ja pohdittava, millaisia rikollisuusvaikutuksia olisi saatavissa panostamalla mietinnössä mainitut resurssit ennalta ehkäisevän hoidon ja ohjelmien tarjonnan parantamiseen ja kysynnän kasvattamiseen. Tutkimuslaitoksen mielestä olisi erityisesti selvitettävä mahdollisuuksia tarjota mahdollisimman matalan kynnyksen palveluita sekä keinoja, joilla hoidon kysyntää voitaisiin kasvattaa. Esimerkiksi hoidon tarjoaminen maksutta on perusteltua, jos siten voidaan kustannustehokkaasti vähentää rikoksia ja torjua rikoksista lapsille aiheutuvia vahinkoja.

3.12 Mitä muuta tuotiin esille

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto toteaa, että yhdyskuntaseuraamustoimikunnassa pohdinnan alla oleva ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen yhdistelmä voisi tuoda muutoksia myös ehdollisten vankeusrangaistusten suureen määrään lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (EAOA) pitää erittäin tärkeänä lapsipornografian vastustamista, ja kiinnittää huomiota mietinnössä (s. 71–72) mainittuun apulaisoikeusasiamiehen päätökseen sekä siinä esitettyyn lapsipornografian estotoimista annetun lain kehittämisen tarpeeseen. Se on kuitenkin tehtävä tavalla, joka tarjoaa riittävän oikeusturvan estotoimien kohteeksi joutuville. Suomen tulee tarkoin seurata EU:ssa vireillä olevaa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa lainsäädäntötyötä, joka voi merkitä muutoksia myös lapsipornon suodattamista koskevaan sääntelyyn. Näitä kysymyksiä on käsitelty myös liikenne- ja viestintäministeriön toteuttamassa lain vaikutusarvioinnissa (LVM:n julkaisu 18/2010).

Helsingin käräjäoikeus esittää harkittavaksi, voisiko RL 20:6:ssa säädetty lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö olla sellainen rikos, josta tulisi ilmoittaa rikoslain RL 15:10:ssä säädetyin tavoin. RL 15:10.1:ssa on säädetty rangaistavaksi törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen, ja säännöksessä mainittujen rikosten joukossa on muun ohella törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Käräjäoikeus toteaa, että lasten suojelemisen tarve huomioon ottaen RL 15:10:ssä säädetty ilmoitusvelvollisuus tulisi olla mahdollisimman laaja. Käytännössä ilmoittajan mahdollisuudet arvioida sitä, onko kyseessä tavallinen vai törkeä tekomuoto, lienee vaikea tehtävä.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus toteaa ratkaisun KKO:2010:32 osoittavan, ettei oikeustila Suomessa vastaa yleissopimuksen 27 artiklan (rangaistukset ja toimenpiteet) määräyksiä. Ratkaisussa KKO:2010:32 korkein oikeus ei määrännyt tietokoneen kovalevyä valtiolle menetetyksi vaikka sille oli tallennettu tuhansia sukupuolisiveellisyyttä loukkaavia lasta esittäviä kuvatiedostoja. Työryhmän tulisi harkita, vaatiiko artikla 27 mainitun ennakkotapauksen vuoksi lainsäädännöllisiä toimenpiteitä.

Oulun käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, kuinka Suomen lainsäädännössä on määritelty lapsi. Euroopan neuvoston yleissopimuksen 3 artiklan mukaan lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18 -vuotiasta henkilöä. Lastensuojelulaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä (6 §). Rikoslain 20 luvussa lapsella tarkoitetaan pääsääntöisesti alle 16-vuotiasta henkilöä. Rikoslain 17 luvussa lapsipornografian kohteena olevalla lapsella tarkoitetaan nykyisin alle 18-vuotiasta henkilöä. Syyteoikeuden osalta nyt myös esitetään virallisen syytteen alaisiksi kaikkia alle 18 -vuotiaisiin kohdistuneita rikoslain 20 luvussa tarkoitettuja rikoksia. Sinänsä tällaiseen kirjavuuteen lapsimääritelmässä ei ole yleissopimuksen mukaan estettä. Tähän asiaan ei nyt oltane kuitenkaan puuttumassa, vaikka syytä ehkä olisi jatkossa uudelleen harkita myös rikoslain 20 luvun lapsen määritelmää, jotta se olisi rikoslain sisällä yhdenmukainen ja sopusoinnussa edes lastensuojelulain kanssa.

Helsingin syyttäjänvirasto toteaa, että ennen vuoden 1999 seksuaalirikosuudistusta silloisessa rikoslain siveellisyysrikoksista otsikoidussa 20 luvussa oli kriminalisoitu sukupuolisiveellisyyttä loukkaava käyttäytyminen lasta kohtaan, jonka mukaan rangaistavaa oli, jos käyttäytyi kuuttatoista vuotta nuorempaa henkilöä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti (vanha rikoslain 20 luvun 6 §). Syyttäjänvirasto esittää mietittäväksi, tulisiko tällainen aikaisemman kaltainen kriminalisointi ainakin joltain osin palauttaa. Uudistuksenkin myötä lapseen kohdistuvan seksuaalisen teon on oltava omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään. Esimerkiksi sormen työntäminen kenen tahansa alle 16-vuotiaan peräaukkoon eittämättä tämän edellytyksen täyttäisi, mutta entäpä jos täysi-ikäinen mies koskettelee ruuhkabussissa 15-vuotiaan tytön pakaroita tai rintoja. Jälkimmäinen teko täyttänee ainakin kunnianloukkauksen tunnusmerkistön.

Kanta-Hämeen poliisilaitos toteaa, että muutettavien salassapitosäännösten ja niiden mukaisten ohjeiden tulisi riittävän selkeästi jatkossa ohjata eri viranomaisten ja muiden toimijoiden tietojenvaihtoa ja korostaa sen esteettömyyttä. Samoin ohjeistuksessa tulisi riittävän selkeästi tuoda esiin, että lasten oikeuspsykiatrisista tutkimuksista kirjoitettava lausunto ei ole lääkärintodistus vaan osa esitutkintamateriaalia, jolloin sen hankkimiseen ei tarvita asianomistajan suostumusta. Tällaisella painotuksella viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyötä voidaan jatkossa saada sujuvammaksi ja joustavammaksi.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry haluaa kiinnittää huomiota siihen, ettei työryhmämietinnössä ole pohdittu tekijän ensikertalaisuuden merkitystä rangaistusten ehdollisuuteen lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta. Ehdollinen vankeusrangaistus perustellaan oikeuskäytännössä yksipuolisesti yleensä vain tekijän ensikertalaisuudella, vaikka RL 6:9:n mukaisesti valintaan ehdollisen ja ehdottoman välillä vaikuttavat myös muut seikat. Raiskauskriisikeskuksen mielestä asiaan pitäisi nyt lainvalmistelun yhteydessä ottaa selkeästi kantaa, edellyttääkö lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ehdotonta vankeusrangaistusta. Rikoksen vakavuuteen vaikuttavina asioina lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa tulisi lainvalmistelussa tuoda hyvin selvästi esille uhreille aiheutuvat psyykkiset seuraukset, joita seksuaalirikokset ovat omiaan aiheuttamaan.

Raiskauskriisikeskus pyytää lainsäätäjältä selkeää kannanottoa myös siihen, voiko alle 16-vuotiaan kohdalla olla koskaan kysymys rikosnimikkeestä ”pakottaminen sukupuoliyhteyteen” eli lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä raiskauksesta, ja minkä-

laisia kyseiset lieventävät asianhaarat voisivat olla raiskauksen uhrin ollessa alle 16-vuotias. Jos tällaiset tilanteet eivät ole mahdollisia, pitäisi siitä olla selkeä maininta lainvalmisteluaineistossa. Raiskauskriisikeskus Tukinaisen mukaan raiskauksen uhrin ollessa alle 16-vuotias, rikosnimikkeenä ei voi olla pakottaminen sukupuoliyhteyteen vaan raiskaus tai törkeä raiskaus. Lisäksi näissä tapauksissa kysymys on törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Raiskauskriisikeskus asettaa työryhmän mietinnön sivuilla 36–37 todetun oikeuskäytännön hyväksyttävyyden kyseenalaiseksi. Tässä yhteydessä esiin tulleita tuomioistuinten käyttämiä kvalifiointiperusteita ei enää nykyisen asiantuntemuksen mukaan voida pitää hyväksyttävinä. Vastoin tutkimuksen mukaan oikeuskäytännössä havaittuja kvalifiointiperusteita erityisen nöyryyttävänä ja siten törkeänä tekoa tulee pitää juuri silloin, kun tekijänä on lapseen läheisessä tunnesiteessä oleva aikuinen. Rangaistuksen keston kannalta on myös perustelematonta, että uhrin 10 vuoden tai 12 vuoden ikä olisi jokin erityinen rajapyykki. Kaikki alle 16-vuotiaat lapset ovat sellaisessa kehitysiässä, jolloin he ovat erityisen haavoittuvia seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön seurauksille. Siten ei ole perusteltua rajata vahingollisuutta 10 tai 12 vuoden ikään, vaan asettaa se yhdenmukaiseksi nykyisen suojaikärajan (16 v.) kanssa. Nämä seikat tulisi oikaista lain esitöissä ja lain perusteluosissa. Muuten oikeuskäytäntö saattaa ohjautua edelleen siihen suuntaan, että puberteetti-ikäisiä lapsia ei todellisuudessa mielletä erittäin herkässä kehitysvaiheessa oleviksi haavoittuviksi uhreiksi.

Pelastakaa Lapset ry:n mielestä nyt tehtävien lainsäädäntöuudistuksien yhteydessä tulisi myös tarkistaa toisaalla lainsäädännössä (Laki lapsipornografian levittämisen estotoimista) käytettyä terminologiaa. Asian vakavuutta vähättelevä ja harhaanjohtava termi ”lapsipornografia” tulisi korvata ilmaisulla, joka kuvaa sen todellista luonnetta. Seksuaalirikoksen kohteena olevaa lasta esittävään kuvamateriaaliin suhtautuminen pornografiana, seksuaalisesti kiihottavana materiaalina, ei ole virallisesti käytettävässä sanastossa asiallista.

Lasten perusoikeudet ry pitää tärkeänä, että nyt säädettävien lainmuutosten yhteydessä otettaisiin kantaa siihen, koskeeko RL 15:10 myös ulkomailla tehtyjä törkeitä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Lisäksi Lasten perusoikeudet ry ehdottaa, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten määrän luotettavaksi selvittämiseksi tehtäisiin sellainen yleisyystutkimus, joka kouluikäisten sijasta kohdistettaisiin jo kotoaan pois muuttaneisiin aikuisiin. Kotonaan asuvat kouluikäiset eivät aina uskalla kertoa kotona tapahtuvista rikoksista.

Sexpo-säätiö kiinnittää huomiota mietinnössä ja yleisimminkin seksuaalirikoksissa käytettyyn terminologiaan. Säätiön mielestä ”seksuaalinen hyväksikäyttö” on terminä ongelmallinen ja saattaa osaltaan hämärtää myös viranomaisvastuita. Kun lainsäädäntöä ollaan korjaamassa, olisi syytä siirtyä käyttämään termejä ”lapseen kohdistunut seksuaalirikos”, ja ”lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen epäily”. Nämä termit rajaisivat selvittämisvastuun nimenomaan poliisille. Lisäksi Sexpo-säätiö esittää, ettei termiä ”seksuaalinen riisto” tule käyttää, koska se on niin tunneväritteinen termi ja koska kyseinen rikostyyppi on muutoinkin voimakkaita tunnereaktioita ja vastakkainasetteluja herättävä.

Toiseksi Sexpo-säätiö kritisoi, että sekä sopimuksessa että mietinnössä on kokonaan ohitettu poikalasten tasavertainen oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen. Lainsäädännössä ei tosin tältä osin ole vikaa, vaan sen tulkinnassa. Korkein oikeus on päätöksessään 2008:93 todennut, että pojan esinahan leikkaaminen ei ole rikos, mutta tyttöjen sukupuolielinten silpominen on törkeä pahoinpitely. Laki on tältä osin korjattava siten, että myös pojille taataan fyysisen koskemattomuuden suoja.

Kolmanneksi Sexpo-säätiö kyseenalaistaa mietinnössä esitettyjä rikoksia koskevia tietoja (s. 26–27). Tapausten määrän lisääntymisestä keskusteltaessa olisi nimittäin otettava huomioon Internetin vaikutus. Kun yksi hyväksikäytöstä kiinni jäänyt henkilö on ollut Internetin välityksellä yhteydessä 20 lapseen, saatetaan hänen kohdalleen merkitä 21 hyväksikäyttösyytettä. Tällöin sekä Internetin helppous yhteydenpitovälineenä että poliisin merkintätavat johtavat osaltaan tapausten määrään nousuun, vaikka yhteydenotoista vain pieni osa olisi tosiasiallisesti arveluttavia tai johtanut hyväksikäyttöön. Myöskään viittaaminen yhdeksäsluokkalaisten kokemiin yhdyntöihin ei oikeastaan kerro, onko kyseessä eettisesti hyväksyttävä tilanne vai ei. Samoin yhdyntäkokemuksen kuvaaminen ”kielteiseksi” ei vielä kerro, oliko kyseessä hyväksikäyttö vai erehdys, huono seksi tai ihmissuhdeongelmat.

Lisäksi Sexpo-säätiö kyseenalaistaa s. 33 luetteloidut hyväksikäyttörikosten tekotavat. Säätiön mielestä ne ovat hyvin tulkinnanvaraisia ja luettavissa osaksi nuorten välistä seksuaalista kanssakäymistä tai muita ei-seksuaalisia tilanteita. Etenkin kun tässä yhteydessä lapseksi katsotaan kaikki alle 16-vuotiaat, on väärintulkintojen vaara suuri. Hyväksikäyttötapauksissa teon ja rangaistuksen välistä yhteyttä pohdittaessa (s. 37) tulisi ottaa huomioon teon laadun lisäksi myös tuotettu vahinko. Esimerkiksi, kun tekoon liittyy seurustelusuhde, mainitaan tyypillisenä rangaistuksena sakkorangaistus. On kuitenkin aivan perusteetonta rankaista seurustelevaa paria heidän ikäeronsa vuoksi, mikäli tapauksessa ei ole näyttää toteen mitään varsinaista seksuaalista kaltoin kohtelua.

Matti Nikki nostaa esille Keskusrikospoliisin ylläpitämän niin sanotun estolistan ja lapsipornografiakuvien suodattamisen Internetissä. Nikki pitää varsin todennäköisenä, että osa mietinnössä esitetyistä muutoksista johtaisivat estotoimien laajenemiseen. Nikki katsoo, että tämä on vakavasti otettava uhka ja lapsipornon määritelmää muuttaessa ei tule unohtaa tätä uhkakuvaa jossa yksittäinen ja nimetön poliisin virkamies voi omatoimisesti laajentaa lakitulkintaa. Lainsäädännön muutoksen yhteydessä KRP:tä olisi kiellettävä lain soveltamisesta estolistan ylläpidossa sellaisissa tapauksissa joista ei ole oikeuskäytännössä ennakkotapauksia.

Suomen Lastenpsykiatriyhdistys ry (Lastenpsykiatriyhdistys) kritisoi sitä mietinnössä todettua seikkaa, ettei poliisin tietoon tulleiden hyväksikäyttörikosten lukumäärän kasvamisesta voida päätellä, että rikosten määrä olisi lisääntynyt (s. 26–27). Lastenpsykiatriyhdistyksen mielestä on selvästi tuotava esiin todennäköinen mahdollisuus, että lasten kasvuympäristössä on tapahtumassa muutos, joka suosii lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Ei voida olettaa, että lapset osaisivat nyt jostain syystä puolustaa itseään, rajojaan ja oikeuksiaan paljon paremmin kuin kahdeksan vuotta sitten.

Toiseksi Lastenpsykiatriyhdistys kritisoi työryhmän näkökulmaa, jonka mukaan uhrit ovat tyypillisesti tyttöjä ja poikiin kohdistuvat rikokset ovat harvinaisia (s. 27). Niin ei

voida sanoa, vaan että poikien rikosilmoitukset tai rikosepäilyt ovat harvinaisempia. Lisäksi työryhmän kanta, jonka mukaan uhrit ovat tyypillisesti 12–15-vuotiaita tyttöjä, on kyseenalainen. Kolmanneksi Lastenpsykiatriyhdistys kysyy, mihin perustuu väite, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on luonteeltaan aikuisiän rikollisuutta. Nuorten välinen seksuaalinen kaltoin kohtelu on erittäin yleistä, mutta sitä ei juuri ole tutkittu.

Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojekti kiinnittää huomiota siihen, kuinka Suomen lainsäädännössä on määritelty lapsi. Euroopan neuvoston yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Myös lastensuojelulain mukaan alle 18-vuotias rinnastetaan lapseen. Suojaikäraja Suomessa on kuitenkin 16 vuotta, eikä ikärajaa Nuska-kohtaamisprojektin mielestä kannata alentaa. On tärkeää huomioida lainvalmistelussa, lakia toteutettaessa sekä eri auttamis-, oikeus- ja hoitoinstansseissa, että myös 16–17-vuotiaiden nuorten kohdalla toteutuu lapsuuden käsite ja että heille annetaan mahdollisuus tulla kohdelluksi ja kuulluksi lapsena.

Lisäksi Nuska-kohtaamisprojekti toteaa rangaistustasolla olevan suuri merkitys rikoksentorjunnassa ja siinä, kuinka vakavana rikoksena yhteiskunta kyseistä rikosta pitää. Lapseen kohdistuneet rikokset tulisivat aina olla sellaisia, että niistä annetaan selkeä viesti yhteiskunnan jäsenille, että lapsista pidetään huolta ja ettei lapsia saa missään olosuhteissa eikä tilanteissa kohdella väkivaltaisesti.

LIITE

Oikeusministeriö pyysi 10 päivänä toukokuuta 2010 päivätyllä lausuntopyynnöllä seuraavilta viranomaisilta, organisaatioilta, järjestöiltä ja asiantuntijoilta kirjallisen lausunnon työryhmän mietinnöstä:

Liikenne- ja viestintäministeriö*
Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto*
Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto
Opetusministeriö*
Sisäasiainministeriö*
Sosiaali- ja terveysministeriö*
Työ- ja elinkeinoministeriö *
Ulkoasiainministeriö*
Valtiovarainministeriö*

Eduskunnan oikeusasiamies*
Valtioneuvoston oikeuskansleri*
Valtakunnansyyttäjänvirasto*
Poliisihallitus*
Kirkkohallitus*
Lapsiasiavaltuutetun toimisto*
Tietosuojavaltuutetun toimisto*
Oikeusrekisterikeskus*
Kuluttajavirasto*
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira*
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*
Keskusrikospoliisi*
Rikosseuraamuslaitos

Korkein oikeus

Helsingin hovioikeus
Rovaniemen hovioikeus*
Turun hovioikeus*

Helsingin käräjäoikeus*
Pohjois-Savon käräjäoikeus*
Päijät-Hämeen käräjäoikeus*
Etelä-Karjalan käräjäoikeus
Oulun käräjäoikeus*

Helsingin syyttäjänvirasto*
Itä-Suomen syyttäjänvirasto*
Keski-Suomen syyttäjänvirasto*
Lapin syyttäjänvirasto
Pirkanmaan syyttäjänvirasto*

Helsingin poliisilaitos
Itä-Uudenmaan poliisilaitos*
Kanta-Hämeen poliisilaitos*
Lapin poliisilaitos
Pohjois-Karjalan poliisilaitos*

Riihimäen vankila*

Suomen Kuntaliitto ry*
Julkiset oikeusavustajat ry*
Suomen tuomariliitto ry*
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry*
Suomen Asianajajaliitto *
Suomen Lakimiesliitto ry
Suomen Syyttäjäyhdistys ry*
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos*
Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry* (+ Nuori Suomi ry)
Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry*
Lastensuojelun Keskusliitto*
Mannerheimin Lastensuojeluliitto*
Pelastakaa Lapset ry*
Lasten perusoikeudet ry*
Sexpo-säätiö*
Kriminaalihuollon tukisäätiö*
Suomen matkatoimistoalan liitto ry*
Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ry
Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry*
Suomen Lastenpsykiatriayhdistys ry*

Professori Raimo Lahti
Professori Kimmo Nuotio
Professori Veli-Pekka Viljanen
Professori Olli Mäenpää

Edellisen lausuntopyynnön lisäksi oikeusministeriö pyysi 25 päivänä toukokuuta 2010 päivätyllä lausuntopyynnöllä seuraavilta organisaatioilta ja järjestöiltä kirjallisen lausunnon, jossa pyydettiin erityisesti kiinnittämään huomiota lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittämiseen.

Korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö Akava ry*
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK*
Toimihenkilökeskusjärjestö STTK

Elinkeinoelämän keskusliitto EK*
Kunnallinen työmarkkinalaitos KT*
Valtion työmarkkinalaitos VTML*
Kirkon työmarkkinalaitos KiT*

* tähdellä on merkitty tahot, jotka ovat toimittaneet pyydetyn lausunnon

Lisäksi lausunnon toimittivat Invalidiliitto ry, Suomen Partiolaiset, Piraattipuolue, Matti Nikki ja Väestöliitto ry:n Nuska-kohtaamisprojekti sekä Kirkon nuorisotyöntekijät ry (Akava ry:n lausunnon liitteenä) ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (Akava ry:n lausunnon liitteenä).

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7091
ISBN 978-952-259-054-1 (nid.)
ISBN 978-952-259-055-8 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi